PANAİT İSTRATİ

MİNKA ABLA



YANKI YAYINLARI

PANAİT İSTRATİ
MİNKA ABLA

Mert No: 30

PANAİT İSTRATİ

MİNKA ABLA

Türkçesi
BERTAN ONARAN

YANKI YAYINLARI

Dizgi Baskı
Yaylacık Matbaası
İstanbul - 1969

IRMAKAĞZI

Sereth ırmağının yatağı, canını açgözlü Tuna'ya teslim ettiği noktaya gelmeden önce, İbrail'le Galatz arasında, verimli bir düzlük halini alır. «Irmakağzında yaşayanlar» adı verilen bura halkı, bu düzlüğü, arabayla ancak iki saatta geçebilmektedir, genişliğini varın siz hesaplayın.

Bölgenin yaşlıları, ırmak yatağının genişliğini de, verimliliğini de kendilerine göre açıklarlar. Dediklerine bakılırsa, bir zamanlar Sereth'in de tıpkı biz insanlar gibi bir ruhu, hem de ihtiraslı bir ruhu varmış. Bukovin'den yola çıkıp geçtiği yerlerden birinde güzel ve genç bir kızın gönlünü çelen kendini beğenmiş Sereth, **Bistristsa** adındaki bu kızı kollarına alıp, yeryüzünün en güzel şeyleri olan, ama yavuklusunun güzelliği karşısında saygıyla eğilecek

portakal ve nar bahçelerini göstermek üzere Karadeniz'e, ordan da çok daha uzaklara götürmeye karar vermiş.

Bu öneri karşısında kendinden geçen, aklı başından giden Bistritsa, sevgilisinin tasarısını kabul etmiş, koşup elini tutmuş, birlikte bizim oralara dek gelmişler; gelmişler ama, Tuna ansızın karşılarına dikilip: **«Hey, durun bakalım!** diye bağırmış. **Yalnız yollar kesişebilir, akarsular değil! Hele küçük bir ırmak, koskoca bir nehrin ortasından aslâ ve kat'a geçemez!»**

Ve Tuna, bunu dedikten sonra, bizimkilerin yolunu kesmiş.

Bu işe sinirlenen Sereth, başlamış yatağını genişletmeye. Yavuklusunu, altın sarısı meyve bahçelerinin eteklerini yalayan denize ulaştırabilme arzusuyla kazdıkça kazmış, Tuna'nın genişliğine erişmiş, hattâ geçmiş bile.

Ancak, yarış pek orantısız, yaşlı nehrin boyu bizim genç sevdalınınkinden çok çok daha uzunmuş. Sereth ile Bistritsa, el ele vermelerine rağmen yenilmişler. Tuna, ikisini de yedeğine alıp götürmüş.

Bununla birlikte, «Irmakağzı halkı» yani bizler, onların bu tutkulu direnişi sonunda dünyanın en verimli toprağına kavuşmuşuz, çünkü Sereth'le Bistritsa, önüne çıkan her şeyi silip süpüren şu suratsız Tuna'ya teslim olmazdan önce, işte burada sevişmişler doyasıya.

Gerçi, zaman zaman, bizlere bağışladıkları bolluğu pek pahalıya ödemekteyiz. İki âşık,

kesenkes teslim olmamış çünkü. On yılda bir eski düşlerini hatırlamakta, hiç bir şeyin durduramayacağı bir kasırga halinde coşup taşmaktalar. O zaman, hepimiz, işe yaramaz adamlar gibi, bütün pılıpırtımız, hayvanımız, itimiz köpeğimiz, kedimiz, tavuğumuz, domuzumuz ve yoksulluğumuzla sulara kapılır gideriz. Ekinimizin izi bile kalmaz. Derme çatma kulübelerimizin yalnız çatıları görünür. **Irmakağzı**'mız, İbrail yaylasıyla Galatz yaylası arasında uzanan kalın bir su örtüsü altında kalıverir; bizler de gider bu yaylalarda birer saz kulübe kurar, iki sevdalının öfkesinin dinmesini bekleriz.

Her şey düzene girdikten sonra, bir de bakarız ki ortada uçsuz bucaksız bir yıkıntıdan başka bir şey kalmamış; bununla birlikte, her şey yenidir, eskisinden daha yenidir, çünkü aşkın öfkesi son derece verimlidir.

İbrail yaylasıyla Galatz yaylası arasında uzanan Sereth ovası bin bir arzuyla doldurur ruhunuzu. En tutkulu ögelerin işlediği, içine arzu tohumlarını bıraktığı toprak karnıdır o. Bu ögeler insanoğluna her şeyi vaat etmiş, ama arzunun, yani doyumu azaltan ve talihin terslikleriyle savaşarak yaşama kafa tutabilmemizi sağlayan şu gücün dışında hiç bir şeyi kesin olarak eline vermemiştir.

Bükreş - Tuna eskpresi, iki yaylayı birleştiren ve Irmakağzı bölgesine oranla daha yüksekçe olan uçsuz bucaksız bent üzerinde koşup giderken, değerini bilmediğimiz, belli belirsiz

bir ölümsüzlük duygusu doldurur insanın içini. Nicedir unuttuğumuz bir sevginin yüreğinizi sızlatışı gibi bir şeydir bu.

Büyük bir boşluğu dolduran yaygın bir ışık sizi o öldürücü kayıtsızlıktan uyandırır. Trenin penceresinden baktığınızda, kompartımanların içini süzerek katarın yanında uçan birkaç ulu bataklık kuşundan başka bir şey göremezsiniz; ya da, tren yolunun ova düzeyine indiği yerlerde, yaşlı bir köylünün, Devlet güçleri karşısında duyduğu korkuyla takkesini çıkarıp katarı selâmladığını görürsünüz. Ta ötelerde, gelişigüzel serpiştirilmiş üç beş evlik kümeler, kolay mutluluğa kafa tutarcasına boy gösterir. Ayrıca, mevsime göre, ekili toprakla karışan birtakım insanlara ve hayvanlara da rastlarsınız. Ama işte o kadar. İnsanın gözünü kamaştıran bir doğa bulamazsınız. Uygarlık falan da yoktur.

Irmakağzında, toprağın bütün amacı, insanoğlunu Tanrı'yla boy ölçüşmeye itmektir. Toprak, burda, özsuyuna doymuş olarak çıkar insanoğlunun karşısına, ve ondan alnındaki bütün bütün teri akıtmasını ister; ancak, iş ekini devşirmeye geldi mi, vaatle olduğu kadar tehditle yüklü bir elin tepenize çöktüğünü, sonuca dilediği gibi yön verdiğini görürsünüz. Burda Tanrı adama, o dev gibi ağzını yayarak gülümser: «İşte, der, bolluk içinde yaşayabilmek için şöyle üstünkörü sürüp ekmekle yetineceğin verimli bir toprak!' Bu yüzden, iki devin, Sereth'le Tuna'nın key-

fine bırakıyorum seni; kuraklıktan korkmayıp semirmeye başladığın an, ikisinden biri, ya da ikisi birden tepene çöksün, dalgalarıyla her şeyini silip süpürsün. Böylece, en çok sevdiğim güçle, yani **Arzu** ile beni hatırlayasın!»

«Irmakağzında yaşayanlar» için, Arzu, ömürlerini geçirdikleri sulak vadinin yarattığı belirsizliğe rağmen, daha iyiye duyulan bitmez tükenmez özlemdir. İşledikleri toprağın Sereth'den çalındığını düşündükçe ağızları kulaklarına varır. İlk ve sonbaharda, homur homur homurdanan nehri dinlerken, suların az sonra kabarıp yoksul kulübelerinin tepesine çıkıp çıkmayacağını düşünürken şehvet dolu bir mutluluk duymaktadırlar adetâ. Bu müthiş tehlikeye aldırmaz gibidirler.

Babadan kalma bir inançla, topraklarının Tanrı tarafmdan kutsandığını, «verdiği zaman iyi verdiğini» bildikleri için, pulluğun demirini Sereth'in sakalına dek gömerek, atabildiklerince bol tohum atarlar tarlaya, ve tabiî bunun yarısından fazlasını ırmağa terkederler. O da, bütün ürünü, evlerini barklarını sele verip, canlarını kurtarmak üzere yaylaya kaçmadıkları, orda kendilerine başlarını sokacak saz kulübeler kurmadıkları zaman elbet.

İnekleri, davarları ve kümes hayvanları için de durum aynıdır. Bütün bu hayvanlar yalnızca kol gücüyle beslenir, çünkü, derler, «otlak ve su elimizin altında, bize onları kullanmaktan başka bir iş kalmıyor». Doğrudur da. Ancak, bu hayvanların büyükçe bir bölümü

fidye olarak gider; köyden bir tüfek atımı uzaklıkta hırsızı, kurdu ve tilkisi bol, binlerce hektarlık bir bataklık vardır, ve bu üçü, köylülerin hayvanlarını babalarının malıymışcasına kullanmaktadırlar.

Olsun. «İnsanoğlu dert için yaratılmıştır», der Irmakağzı köylüsü. Yüzde yüz kesin bir verimin olanaksızlığını bildikleri için, elde ettikleri azıcık ürünü Tanrı'nın lütfu sayarlar. Bura köylüsü, elinin altındaki Sereth toprağından tutun da, belli başlı serveti olan, çoğu kez yarısının geri gelmeyeceğini bile bile bataklığa göndermekten çekinmediği zavallı hayvanlarına dek hiç bir şeyin yüzde yüz kendi malı olmadığının farkındadır.

Toprakla savaşmak, ondan verebileceğinin en çoğunu istemek ve ummak, ama ancak ölmeyecek kadarını, hattâ kimi zaman bunu bile elde edememek, kimi zaman da eli böğründe kalmak... Sereth vadisi insanını oluşturan şeyler bunlardır işte; Rumanya'nın bu bölgesinde, bahçelere yalnız hayvanların sebzeleri, meyveleri talan etmemesi için parmaklık çekilmiştir; burda kapılara, sırf evsahibinin evde bulunmadığını göstermek için kilit vurulur; burda genç kızlar, kış gecelerinin binlerce yalnız ve ateşli saatını, evlendikleri gün can yoldaşlarının en sevgilisine verecekleri gömleği işlemeye harcar.

Ta ötelerde, ufuk, insanoğluna iyice yaklaşır; oralarda gökkubbe çok daha yüksek ve

yuvarlaktır. Ve bakışlarınızı nereye çevirirseniz çevirin, umutla tehlikeyi birarada görürsünüz. Ilmakağzı köylüsünün şu sözünü haklı çıkaran da budur zaten «Nereye başvuracağımı bilemedim mi, kollarımı açar, göğe doğru uzatır, derdimin dışında bir şey düşünürüm.»

Ama umutsuzluk değildir bu. İnsanoğlunu karşısına alıp, bütün gücüyle: **«Yeryüzündeki her şey senindir! Herhangi bir şeyin senden kaçırılacağı, sana verilmeyeceği hiç bir kitabın hiç bir yerinde yazılı değildir!»** diye bağıran arzunun apansız uyanışıdır.

Böylece Irmakağzı köylüsü, sahip oluşun arzularını doyuruştan gelmediğini anlar; sahip olma duygusunun uğrunda canını dişine takarak savaştığı o heyecan verici doyumda olduğunu, ama asıl, bütünüyle, şu dopdolu arzuda, şu yaşama çağrısında gizlendiğini sezer!

Nisan sabahı, doğan güneş yüzünü taptaze bir ışıkla yıkadığı zaman, genç kızların yüzündeki ayva tüylerini andıran yeşil ve gür ekinlerle kaplı tarlalar sonsuz bir sevince boğar yüreğini. Arabasının içinde, ayakta, o dümdüz ovasına bakar, ciğerlerinin bütün gücüyle haykırır

— Aha ulu Tanrım, ne güzeel, ne güzeel!

Ve döktüğü bütün terlerin karşılığını işte o anda alır. Öyle ki, haftalarca, büyük bir zevkle içer arpa ya da mısır unundan yapılmış kötü çorbasını.

Irmakağzı halkı için, arzulu saatları ya

sıradan bir mutlulukla ya da tutkulu bir yiğitlikle akıp gider.

Birinci durum, «Tanrı ürünü bol bir yıl verdiği» zaman ortaya çıkar: o vakit hemen gider bir domuz yavrusu satınalır, besleyip Noel'de yer; bu nefis şölen vücudunu ağırlaştırır, beynini uyutur, ama topu topu beş altı hafta sürer bu aptalca mutluluk; bizim köylü, bu dönemden yararlanıp çocuklarından birini de evlendirir, garip yiğitliklere girişir, yapabileceğinden fazlasını atıp tutmaya başlar. Bu dönemde hiç bir arzusu yoktur artık, hayvanlaşmıştır.

İkinci durumsa, yaşamının dörtte üçünü dolduran dönemde ortaya çıkar: tam ya da yarım yoksulluk dönemidir bu; yitip gitmemek için, canını almaya gelen dalgalarla boğuşa boğuşa kıyıya çıkmaya çabaladığı dönemdir. Malı mülkü sele kapılıp gittikçe, ayağının altındaki desteği yitirdikçe, arzusu dev gibi dikilir, ve onu talihin terslikleriyle savaşmaya iter.

Sel basmış ya da güneşte kavrulmuş tarlasından dönüşte, çoluğunu çocuğunu çevresine toplar, kazanı patlamak üzere olan bir lokomotif gibi burnundan soluyarak bağırır

— Bir damla bile süt verilmeyecek artık çocuklara! Hepsini pazara götürüp satacaz!

«Hepsi» dediği topu topu üç litredir. Çocuklarını yoksun bırakmak istediği «damla»ya gelince, hey gidi zavallı adam hey! bunu derken sayıklıyordur besbelli, çünkü zaten ni-

cedir ancak en küçük oğlan, o da beslenmek için değil, ağlaması dursun diye, anasının eteğini bıraksın diye birkaç yudum süt içmektedir.

— Hepsini pazara götürüp satacaz... Rada da artık ekmek falan almasın: sütün parasını eve getirsin.

Ah şu «ekmek» ah... boğazına düşkünlükten başka bir şey değil bu canım. Rada, her sabah İbrail pazarına iner, bir litre süt karşılığında bir okka kapkara ekmek alır, bunun en içli dilimlerini bızdıklara dağıtırdı. Yağlı yumurtalı çörek mübarek!

Ama artık buna da paydos denecekti!

Ve gözler, hep birden, saptan samandan yapılmış kulübenin önünden, Kuzey kesiminde bütün ufku kaplayan o yeşilimsi, uçsuz bucaksız çizgiye çevrilecekti. Kurtuluş işte ordaydı; binlerce hektarlık **papura**'sıyla, bataklık işte ordaydı; su kamışına yüzde yüz benzemeyen **papura**, Yüce Efendimiz Sereth Irmağı tarafından, insanoğlunun yardımı olmaksızın yetiştirilir. **Rogoina** adı verilen güzel hasırlar, **koşnitsa** denen zarif sepetler örülür bundan. Tıpkı aynı soydan gelen, ama yalnızca basit bir kamış olan ve damları örtmeye, çit örtmeye yarayan **stuff** gibi, **papura** da hiç işlenmeden, demet demet ya da arabayla satılır.

Bataklığa, bizim ordaki adını, kendisine pek yaraşan o güzel **balta** adını vermek çok daha iyidir. Ve bu balta, Irmakağzı köylüsünün sütanasıdır. Bu yüzden de, zor ve sıkıntılı an-

larda gözler hemen ona çevrilir. Irmakağzı köylüsü yaşadığı toprakların cömertliğinden söz ederken de yine balta'sını düşünür.

Balta kimsenin malı değildir. Hiç kimse işlemez onu. Yaratıcısı Sereth'ten başka kimseciklер sahip çıkamaz ona. Ne bakım ister, ne ayrı bir özen; ne insanoğlundan korkar, ne de Tanrı'dan. Gelip kökünü kazıdığınızı sandığınız an, o, tek bir yaprağını yitirmiş meşe kadar rahattır.

Rumence'deki, sonu gelmez tartışmalar için kullanılan: «Neyse, **balta**'ya bırakalım bu işi!» lâfı da işte burdan gelmektedir. Bunun anlamı: «daha fazla konuşmayalım, üstünde durmayalım artık!» tır.

Çânkâ balta, bilinmeyen'dir, giz'i çözülmeyen'dir, sonsuz'dur.

Tıpkı uçmaya başlayan kuş gibi, dilediğiniz yerden, elinizi kolunuzu sallayarak girersiniz bataklığa. Ve bir kez girdikten sonra, ha iki yüz adım gitmişsiniz, ha iki yüz mil, hepsi birdir. Papura, stuff ve hiç bir işe yaramayan şu iki eşeyli (hünsa) **pipirig**'ler dört bir yanınızı kuşatır, sizden iki kat uzun boylarıyla kollarını boynunuza dolarlar.

Evet, gerçekten de, kardeşce boynunuza sarılırlar. İnsan kardeşlerinin, ancak başı darda kaldığı zaman oraya geldiğini bilirler; insanoğlu balta'ya geldiyse, köyde işler iyiden iyiye kötü demektir.

Ayrıca, insan kardeşin üstüne başına bakmak da ne durumda olduğunu anlamaya yeter:

ömrü çöp tenekesinde geçmiş gibi, tepeden tırnağa dökülmektedir; başındaki delik deşik **kakiula**'dan gür ve hırçın saçları fırlamakta; sırtındaki paramparça **ibirbok** gövdesini zor örtmekte; bin bir yamalı, kalbura dönmüş **nadragi** kıllı butlarıyla kemikli dizlerini ve seyri pek de hoş olmayan kıçını açıkta bırakmakta; **obiele** denen tozlukları bacaklarını ağaç kütüğüne döndürmekte; ayağındaki **opinci**'ler de, lime lime olduklarından, ayacıklarını koruyamamaktadır.

Bura köylüsünü, kılık kıyafetine bakarak yargılamak gerekir. Neşeli tavırlarına, şakacılığına aldanmamalıdır. Çünkü, gariban, içini yakıp kavuran arzuların etkisiyle, her şeye rağmen kendi kendini alaya alacak gücü bulur. Tavus kuşu gibi, ayna karşısına geçip kendini seyreder, olduğu yerde fırıl fırıl döner, gülmekten kırılır, taklalar atar, ünlü halk taşlamasını söyler:

Sàà dai pata dupa mi ne pàrinte Ichime!
Sii studia dupà porci pàrinte Ichime!

Bir zamanlar, köyde, evlenecek çağa gelmiş bir kızı olan bir papaz varmış. Kızın drahoması da yüklüce olduğundan, papaz «saygıya değer» bir damat istermiş: hiç değilse noter olsun, dermiş. Oysa, günün birinde, köyün en serseri delikanlısı gelip kızını istemiş. Üstü başı dökülen, köyde nasıl tanındığını çok iyi bilen, bununla birlikte neşesini yitirmeyen,

kızını istemekle papazı horgördüğü, küçük düşürdüğü gibi, kendini de tefe koymaya hazır bir oğlanmış; evlenme teklifini şu türküyle yapmış:

Kızını bana vereceksin, Peder İkime!
Derslerini de domuzlara, Peder İkime!

Papaz küplere binmiş. Köy halkı epey eğlenmiş. Bizim serseri delikanlı da, her insan gibi büyük bir ihtiyaç duyduğu şeyi, öbür insanların insanca sevgisini kazanmış.

İnsanoğlu, yüreciği bin bir arzuyla yanıp tutuşarak, yerin göğün kendisinden esirgediği şeyleri istemek üzere balta'ya girdiği zaman da işte bu ihtiyacı duymaktadır. İnsanoğlu, o anda, kendi yazgısıyla yumruk yumruğa dövüşmekte, uzun adımlarla bataklığı arşınlamakta, son hayat kaynağına el atmaktadır.

Sàà dai fata dupà mi ne pàrinte Ichime!
Sii studia dupà porci pàrinte Ishime!

Oysa uçsuz bucaksız Balta'da, insanoğlunun kılık kıyafetini görecek, ağlayıp inlemelerini duyacak bir insan gözü, insan kulağı yoktur. Kayıtsız Doğa egemendir burda. Papura'nın, stuff'un kardeşliği insanı iliklerine dek dondurur: onların kolları soğuk ve yapışkandır, öpüşleri insanın yüzünü gözünü ve ellerini yaralar.

Burda her şey buz gibi soğuk , ıslak ve düşmandır. İki kulaç ötede olup biteni bilemezsin. Sazları biçer, durmadan ilerler, geçtiğin

yerde bir boşluk, yanında yörende birtakım demetler yaratırsın, pabucunun topuğu toprak ananın kanlı canlı çamuruna gömülür, çatır çatır çatırdar; bu arada, binlerce sarmaşık, yassı ve yıvışık yılan boyuna dolanır, **ibirbok**'unun yırtıklarından girip etine yapışır.

Sonra, bir de bakarsın yolunu şaşarmışsın. Hava kapalıysa, köyün ne yanda kaldığını bilemezsin. Çünkü dünya, özellikle insanoğlunun çevresinde dönmektedir; her şeyden önce, yalnızlığını daha iyi anlasın diye, yeryüzündeki kimsiz kimsesiz insanoğlunun çevresinde dönmektedir. Ama insanoğlu dünyadan da, yalnızlıktan da güçlüdür. Çok daha ötelerden, çok daha yücelerden gelmektedir. Ve tıpkı yanını yöresini kuşatan, özsuyunun kamçısını yer yemez sıçrayıp dikilen şu uçsuz bucaksız sazlık gibi varlığının ta özünde gizlemektedir bunun anısını.

O zaman, kestiği saz demetinin üstüne çöker, bir sigara sarar, üstündeki partalları çıkarıp ayaklarını yıkamağı ve ineğin minicik bir buzağı doğurduğunu haber vermek üzere evde kendisini bekleyen çoluğunu çocuğunu düşünür. Ve bir anda bulur köyün yolunu.

Hayır, insanoğlu yeryüzünde yitik değildir. Hele yürekleri arzunun ateşiyle yanıp tutuşan insanlarla bu arzuyu ayakta tutan binlerce öyküyü barındıran balta'nın bulunduğu Sereth ağzında hiç mi hiç yitik değildir.

NOATEN'İN YİTİRİLİŞİ

Sonbahar geleli epey olduğu halde, ılık mı ılık bir gece çökmüştü koskoca ovaya; tam o sırada, küçük Zamfir kan ter içinde geldi, babasına, **noaten**'in kaybolduğunu haber verdi.

Bizim orda, arabaya koşulacak hale gelmiş taya **noaten** derler. Yitirilen tay, bakımı Zamfir'e verilmiş güzel bir hayvandı. Ancak, bütün insanlardan uzakta, bataklığın göbeğinde, sabahtan akşama dek saz keserken bir yandan da taya göz kulak olmak haksızlık değil miydi?

Zamfir, babasının aldatıcı bir dinginlik içinde yüzen gözlerine bakarken, umutla bunu düşünüyordu: «Belki de, hem bu kadar saz kesip, hem de tayın çayırda otlayıp otlamadığına bakamayacağımı anlar», diyordu kendi kendine.

Ama hayır, babasının hiç bir şey anlamaya niyeti yoktu: avlunun ortasında çakılıp kalmış, elleri kolarının yarısına dek pantalon ceplerinde, dudakları gerilmiş, yüzü avludaki biricik fenerin solgun ışığıyla aydınlatılmış olarak tekrarlıyordu:

— Şimdiye dek yetiştirdiğim en iyi tayı yitirdin ha!

Zavallı oğlanın yorgunluktan imanı gevremiş, umutsuzluktan dili tutulmuştu, güçlükle soluk alıyordu. Bataklıktaki sazlardan yüzüne gözüne bulaşan sıvıyla her yanı hâlâ yapış yapıştı. Anası, konuyu değiştirmek için, elinde bir leğen sıcak suyla yanına geldi:

— Çıkar şu üstündeki pılıpırtıyı da yıkayayım seni, sersem! dedi.

Tam leğeni oğlanın ayaklarına doğru uzatırken, baba, bir yumrukta anayı da, leğeni de yere yıkıverdi:

— Bırak şimdi numarayı!

Zamfir, incecik vücuduyla, yele tutulmuş yaprak gibi titremeye başladı. Babası işaret parmağını uzatıp kapıyı gösterdi:

— Hemen tayın ardına düş, hemen! Ve nerde olduğunu öğrenmeden geri gelme, anladın mı! Hadi, durma, koş!

Köy halkı, o gece de, neden hep böyle aç dolaştıklarına akıl erdiremeyen ve çarnaçar köşelerine çekilen minicik köpeklerin iç çekişi

andıran zayıf ve zamansız ulumaları arasında mışıl mışıl uyuyordu. Kendi başına bırakılmış bütün varlıklar gibi ciddî yüzlü anaç köpeklerse, kursaklarında bir avuç mısır, çoktan birer tahıl yığını üzerine kıvrılıp yatmıştı. Küçüklerin dertli uluyuşlarını anlıyorlardı, ama kalkıp da onlara: «Hadi gidip bir parça mısır aşırın da açlığınızı bastırın» diyemiyorlardı. Ayrıca, o kupkuru mısır tanelerini çiğneyebilmek için epey güçlü diş isterdi. Gerek bu bilgelik, gerek güçlü dişler, ancak aylarca süren karın ağrılarından sonra kazanılırdı.

Zamfir, var gücüyle koşarken bu minik köpekleri düşünüyordu. Tıpkı onlar gibi karnı açtı: ayrıca, tayın sorumluluğu da sırtındaydı. Esen yel, saz ve kamış keserken yüzüne gözüne bulaşan yapışkan sıvıyı kurutuyordu. Bunu önlemek için, sık sık avucuna tükürüyor, gittikçe sertleşen yüzünü ovuşturuyordu. Derken duruyor: «Peki ama, nereye gidiyorum ben?» diye soruyordu kendi kendine. Buna verecek karşılık bulamaymca: «Hadi durma, koş!» diyen babasının buyruğuna uyup koşmaya başlıyordu yeniden.

Bütün gece, koştu da koştu

Irmakağzı'nın o uçsuz bucaksız üçgeni, dört köyü, bataklıkları, tarlaları ve ovalarıyla Zamfir'in küçücük vücudundaydı şimdi, tayıysa koydunsa bul. Biçilmiş ot demetlerinden biri üzerine attı kendini, srtüstü, ve o güne dek

görmediği kadar güzel bir aydedeyle karşılaştı. Ona bakarken, Zamfir olmaktan çıkıp Irmakağzı haline geldiğini sandı. Vücudu, kurbağaların şarkıları, karnı aç köpek yavrularının ulumaları, uzayıp giden yollar, tarlaları çevreleyen parmaklıklar, bacaları teker teker sönen kulübeler ve kolarını göğe doğru uzatan kuyularla dolmuştu. Ve yattığı yerde, otlar üzerinde, İbrail-Kalas demiryolunun üstünden geçtiğini sanıyordu. Bütün varlığı tek bir kokuya indirgenmişti o anda: ikide bir kucaklayıp burnunu öptüğü için etine işlemiş bulunan tayın kokusuydu bu.

— «Hadi, durma, koş!»

Yerinden kalkıp yeniden koşmaya başlamak istedi, ama Irmakağzı'na benzeyen vücudu yerinden bile kıpırdamadı. O da buna hiç üzülmedi doğrusu. Gözlerini yumdu, ve bütün varlığı, bir anda, kendisine bakıp tatlı tatlı gülümseyen güzel ve güçlü bir genç kızın hayaliyle ısınıverdi. Saçı başı darmadağınık, yanakları al al, üstü başı bir yandaydı, çılgınca bir saklambaç oyunundan çıkmışcasına yorgundu. Zamfir kollarını ona doğru uzattı, hafifçe inledi:

— Abla... Ablacığım... Minka Ablacığım... Yardım et de şu tayı bulayım.

Ailenin en büyük kızının, ablasının hayaliydi bu. Adı Minka'ydı. Ancak, bizim Irmakağzı'nda, küçükler büyüklere yalnız adlarıyla seslenemezler. Bu yüzden de, bizden büyük kadınlara **abla** deriz. Daha bir yakınlık gös-

termek istediğimiz zamansa, **ablacığım.** (Erkeklere de: **amca** ya da **amcacığım** deriz.) Bizim orda, candan bir sevecenlikle doludur bu sözcükler.

*
**

Bir bulut aydedenin yarısını örttüğü sırada, Zamfir, evleri çevreleyen çukurlar içinde dolanıp durmaktaydı. Kendi kendine, tay belki de bu çukurlardan birine düşmüş, çıkamıyordur, diyordu.

Boş bir umuttu bu. Köydeki bütün evlerin çevresini dolaştı: sonuç hiç. Aklı, İbrail pazarına üzüm götüren ilk arabaların sesinde, bitkin bir halde bir ağaç kütüğüne çöktü. Köyün bütün horozları gecenin sona erdiğini haber veriyordu. Zamfir'in çok iyi tanıdığı köylü sesleri, istedikleri kadar hızlı gitmeyen hayvanlarla karılarına küfrediyorlardı. Sonra, ağır ağır yaklaşan bir ayak sesi yanıbaşındaki dalları çıtırdattı. Hemen kalkıp kaçmak istedi, ama çok sevdiği köylülerden birinin tatlı sesi onu olduğu yere çiviledi:

— Kim var orda?

— Benim, Zamfir.

— Haa, sen misin yavrum! Hâlâ sizin tayı mı arıyorsun? Çok yazık... Baban, burda binek hayvanı yetiştirilmeyeceğini pekâlâ biliyordu. Bu zavallı tayları daha dünyaya gelir gelmez başından atmalı insan. Bak, ben nasıl, hemen şimdi yapacağım bu dediğimi!

Köylü, Zamfir'in heyecandan uzak bakış-

ları altında, kiraz ağaçlarından birinin dalına bir ip bağladı, anasmdan yeni doğmuş, daha kanları kurumamış bir tayı yerden alıp ilmiği boynuna geçirdi. Körpe hayvancık çırpınmadı bile. Eğri büğrü bacakları, jelatinimsi tırnakları, vücuduna göre epey büyük kaçan kafasıyla, pelte gibi asılıp kaldı. Tayın cellâdı, bütün katı yürekliliğine rağmen, asılan hayvanla Zamfir arasına girerek bu tatsız görünümü ondan sakladı, ellerini pantalonuna sildi, bir sigara yaktı ve kendi kendine konuşuyormuş gibi:

— Bizde böyle oluyor işte bu işler, dedi. Tay büyütecek vaktimiz yok. Yalnız kurt kaptığı, ya da hırsızlar çaldığı için değil. Ayrıca, tay anasını bağlar, işinizi aksatır. Doğumlar da hemen hep işlerin sıkı anına rastladığından, yapacak bir şey yoktur: ya gebertmek, ya da kurda kuşa yem olsun diye sazlığın kıyısına atmak gerekir. Baban da herkes gibi davranmalıydı...

— Minka Abla'yla ben engel olduk, diye mırıldandı Zamfir. Daha doğduğu gün öyle iri, öyle güzel bir taydı ki!

Köyü zangır zangır titreterek geçti sabah dört ekspresi. Zamfir, ağzı bir karış açık, şaşkın gözlerle lokomotifin bacasından çıkan kıvılcımlara baktı. Aydede şimdi tüm bulutlar ardında kalmış, ortalık zifiri karanlık kesilmişti. Çocukcağız, karanlık bir uçuruma yuvarlandığını sandı. Bütün vücudundan buz gibi terler dökülüyordu. «Ablacığım... Minka Abla-

cığım...» diye inleyerek, büyük bir yiğitlikle demiryolu boyunca yürümeye başladı.

Tayı düşünmüyordu artık. Taparcasına sevdiği, kendisini taparcasına seven ablasını düşünüyordu: koşup kollarına atılmak, karanlık gecede, kederler içinde gezdirdiği şu yorgun vücudu ona teslim etmekteydi aklı fikri. Ancak, Minka Abla nerdeydi acaba?

Babası, bundan birkaç gün önce, öldüresiye dövüp evden kovmuştu onu. Kişani ya da Kazasu'daki teyzelerinden birinin evine sığınmıştı herhalde. Ya da, her ikisinin de dostu olan Minku'nun evindeydi.

İbrail yaylasının dik yoluna vurduğu için yavaşlayan bir yük treni gelip yetişti ardından. Zamfir, büyülenmiş gibi olduğu yere çakılıp kaldı. Kapkara vagon dizisi kıpırdamıyor gibiydi. İnsana benzeyen lokomotif, ciğerleri dışarı uğrayacakmış gibi, burnundan soluyarak ilerliyordu. Çocukcağız acıdı ona, yardım etmek istedi, ama nasıl yardım edilirdi bir lokomotife?

Uzun bir demirle kazanın altını karıştıran kırmızı yüzlü iki makinist üzerinde topladı bütün sevgisini. Gidip dokunmak, okşamak ihtiyacıyla yanıp tutuşarak, lokomotifin yanında yürümeye başladı. Makinist bağırarak azarladı onu:

— Uzak dur be! Buhardan yanarsın ha!

Ama Zamfir uzaklaşmadı, iki adamın, ocaktan, hâlâ yanmakta olan iri kömür parçaları çıkardığını gördü.

Tam bu sırada, yani makinistler ocaktan akkorları çıkarırken, lokomotifin bacasından çıkan kıvılcım ve buharlar korkunç ıslıklarla dört bir yanını sarıverdi. Ve tren durdu.

Bunun üzerine, Zamfir, boğazlanan bir hayvan gibi:

— İmdat! İmdat! diye uluyarak tarlalara doğru attı kendini.

Böyle bağıra bağıra, bataklığın en vahşî kıyısına dek koştu, oraya gelince düştü bayıldı.

Sereth ağzında, sonbaharda tanyeri akkor gibidir. Bayılıp düşen küçük Zamfir'in ve yumak halinde birbirlerine geçmiş sazlarla kamışların üstüne böyle kızıl bir şafak doğdu o gün. Batı'dan esen hafif bir rüzgâr bu milyonlarca esmer örekeyi güneşe doğru yatırıyor, gökyüzünde yanan ateş de onları kızıla boyuyordu. Bataklığın en sık yerlerinden küme halinde yaban kazı ve ördeği havalanıyor, alevler içindeki gökyüzünü dolduruyordu.

Zamfir gözlerini açtı, sırtüstü döndü ve derin bir soluk alarak: «Yeryüzünde, şu bizim Irmakağzı'ndan daha güzel yer yoktur» diye düşündü. Hiç bir şey olmamış gibi sakindi yüreği. Ama az sonra, çevresini kuşatan o güzelim yalnızlık içinde, yeniden gözleri yaşardı, tekrar inledi:

— Ablacığım... Minka Ablacığım benim... Nerdesin?

Bunun üzerine, mucizelerle dolu Irmakağzı, ablasını gönderdi ona. Yanında da, sevgili dostları Minku'yu. İkisi de, saz yüklü arabayı güçlükle çeken atın önünde, yaban kuşları gibi ansızın sazlığın kıyısında beliriverdiler.

Alabildiğine mutlu olduklarından, küçük oğlanı göremediler. Yüzlerinde şafağın alı, birbirlerinin beline sarılmışlar, vücutlarını arkaya vermişler, neşeyle türkü çağırıyorlardı:

Sapte gâste potcovite Le-leo draga mea,
Au plecat sà se màrite Le-leo draga mea.

Daha ilk bakışta birbirleri için yaratıldıkları, yüreklerinin birlikte çarptığı görülüyordu: bin bir denemeden geçmiş, daha böyle binlercesine kafa tutmaya hazır, hiç bir şeyin sarsamayacağı, eski bir ilişkiydi bu.

Her ikisinin de, gerek bedenleri, gerek ruhları çakı gibi, sapasağlam ve kararlıydı. Oğlan, yirmi beşinde, uzunca boylu, güçlü kuvvetli bir delikanlıydı; tıpkı genç kızınki gibi, güzel ve kişilikli olmamakla birlikte, erkeksi, temiz bir yüzü vardı. Kızsa yirmi ikisinde, vücut yapısı en az oğlanınki kadar sağlam, görünüşü onunki kadar köylü bir tazeydi. Bununla birlikte, yüzünden, hayal dünyası zengin bir insan olduğu okunuyordu.

— Ablacığım! Amcacığım!

Çocuğun bu çığlığı, Minka'yı sevgilisinin kolundan ayırıp Zamfir'e doğru uçurdu; küçük oğlan ablasının kollarında hıçkırmaya başlayıverdi:

— Bizim tay dün geceden beri kayıp, bütün gece onu aradım! Babam, bulmadan geri gelme dedi bana!

Genç kız, kardeşini bağrına bastırıp ısıttı; bir yandan da, kaygılı bakışlarıyla delikanlıyı sorguya çekiyordu:

— Tayın nerde olduğunu biliyor musun?

Minku da en az onun kadar biliyordu tayın nerde olduğunu, yılgın bir tavırla karşılık verdi:

— **Konakta**'dır.

«**Konak**» dediği, Irmakağzı'nın büyük toprak ağası, Minka'ya tutkun genç Boyar Mândresko'nun çiftliğiydi. Boyar'ın Minka'ya duyduğu sevgiyse apayrı bir hikâyeydi.

Bir Boyar da, insan denen bütün iki ayaklılar gibi sevdaya tutulabilir; ancak, bu arada, elinde insanca yaşayabilmesi için gerekenden çok daha fazla toprak vardır. Böylece, günlük ekmeğinden yoksun kalan köylü sayısı arttıkça, Boyar'ın yüreği de temizliğini, katkısızlığını yitirir.

Geçtiğimiz yüzyılın sonlarına doğru, Mândresko'yla köylülerin durumu da işte böyleydi.

Adam kötü değildi aslında. Açgözlü bir babanın toplayıp kendisine bıraktığı şeyleri

kabul etmekten başka bir şey yapmamıştı. Gerisini bölgede yürürlükte olan yasalar halletmişti. Ve yasalar, daha birçok şey söylerler ya, bu arada, köylülerin hayvanları Boyar'ın otlaklarına girlr de zarar ziyan verirlerse, yakalanıp «konağa» götürülür, meydana gelen zarara uygun bir para ödenene dek alıkonur derdi.

Mândresko, yasaların kendisine bağışladığı bu hakkı kötüye kullanmıyordu. Çoğu kez suçluyu «bağışlıyordu.» Kimi zaman da, Nuh diyor peygamber demiyordu, hele ceza falan ödeyemeyecek kadar yoksul köylülerin hayvanlarına el konduğu zaman. O vakit, zavallı köylülere gidip ağaya yalvarması, kendilerini bağışlatması için Minka Abla'ya çocuk yollamaktan başka yapacak iş kalmıyordu; ve onun aracılığı her zaman işe yarıyor, suçlu bağışlanıyordu. Bütün Irmakağzı biliyordu ki, genç kızın altın gibi bir kalbi vardır, anası babası da içlerinde olmak üzere, bütün köylüleri yürekten sevmektedir.

Mândresko, bu kez onu en duyarlı yerinden vurmuştu. Canı gibi sevdiği tayı yakalatmıştı. Gerçekten de, kuşkuya yer yoktu: tay konak'taydı

Delikanlı, içini yakan acıyı dizginleyip:

— Yine şu köpeğin ayağına gideceksin demek... dedi yavuklusuna.

Genç kız, gözleri çakmak çakmak, delikanlının yüzünü okşadı:

— Gitmek zorundayım, sevgilim.

— Peki bu iş sana hiç bir şey demiyor mu, Minka? Acı çekmiyor musun?

— Ta ne zaman söylemiştim sana: esen yele karşı gitmekte hiç bir yarar yok. Her şeyi olduğu gibi kabul etmeliyiz. Ölene dek senin olduğumu biliyorsun, ama kaderimizin ipleri başkasının elinde.

Minka, yanında iki tayla eve döndüğünde güneş ta tepelerindeydi.

MİNKA ABLANIN GÜNAHI

Tay olayından bir hafta sonra, Minka'nın babası Vadinoy'un evinde bir toplantı yapıldı.

Irmakağzı'nın dört bir yanına yayılmış bulunan Vadinoy'lar, gururları ve yoksullukla-rıyla ünlüydüler. Ülkenin derebeyliğe dayanan toplumsal yapısının yarı köle halinde yaşattığı bütün bölge köylüleri gibi, yoksulluğa razıydılar. Ama bu yoksulluğun üstüne bir de «kara leke» binmesine, asla.

— Ben bu kara lekeyi silerim azizim! deyip duruyordu Minka'yla Zamfir'in babası Aleksi Vadinoy kızkardeşi Katerina'ya. Katerina'ysa, bir saattır abisini dinliyor, ama duvardan ses geliyor, ondan gelmiyordu.

Suskunluğunu anlamak kolaydı.

Abisi Aleksi'den otuz yaş küçük olan Katerina, zamanında, Minka'nınkinden çok daha

«büyük bir günah» işlemişti. Genç kızlığın baharında köyden ayrılıp Bükreş'e gitmiş, terziliğe başlamış, yirmi dokuz yaşında «evlilik dışı» bir çocuk edinmişti, şimdi tapıyordu bu oğlana. Yirmi dokuz yaşmda olmasına ve babasız çocuğuna rağmen ailede sözünün geçişi, kişiliğinin sağlamlığından, hiç kimsenin boyunduruğuna girmeyişindendi. Bununla birlikte, Aleksi'nin gelip kendisine akıl danışmasına bir anlam veremiyordu doğrusu.

Kararsızlığını ve sıkıntısını sezen Aleksi, çıkışına bir özür bulmaya çalıştı:

— Evet, Katerina, biliyorum: sen de bir «günah» işledin, ama evin dışında! Orda, büyük kentlerde, yaşamına dilediğin yönü verdin. Burda kimsecikler uğraşmadı seninle, hiç kimse ne yaptığını bilmedi. Sen bizim Irmakağzı için yoksun artık.

Genç kadın, kendinden emin, sakin bir tavırla doğruldu:

— Sen bir işe, ancak Irmakağzı halkı bunu öğrendiği zaman «günah» diyorsun, ha? Bu basit köylü kurnazlıklarını dinletmek için mi getirdin beni İbrail'den? Hadi, hadi, Aleksi Abi... Bırak Minka gönlünün sultanıyla yaşasın, o arada, canı isterse, Boyar'a da güleryüz göstersin. İster Bükreş'te, ister burda olalım, neysek oyuz.

Vadinoy Ana, evet ya da hayır demeye cesaret edemeyip başını sallamakla yetindi. Kocası yumruğunu masaya indirdi:

— Asla! Ya Sima'yla evlenir, ya da evden kovarım onu!

— Sima mı? O da kim? diye sordu Katerina.

— Dul bir adam. Bu akşamüstü bize gelecek, görürsün. Öyle yakışıklı falan değil, ama iyi bir insan, ayrıca İbrail'de «iyi bir işi» var. Tam bir yıldır Minka'yı isteyip durur, üstelik olduğu gibi. Ya bu adamla evlenir, ya da alır başını gider!

Katerina'nın oğlu Tudorel, anasıyla birlikte yirmi dört saat köyde kalacağı için pek sevinçliydi. Kentten nefret ediyor, her yıl, okul tatilinde gelip iki ay kaldıkları için çok iyi tanıdığı Irmakağzı'na bayılıyordu. Zamfir'le aynı yaştaydı. İki çocuk can ciğer arkadaştular. Bu seferki buluşmalarından da yararlanıp en sevdikleri oyuna, kara örümcek avına gittiler.

Kimi zaman başları birbirine değecek kadar yan yana, yüzükoyun yere uzanıyor, beyaz bir ipliğe bağladıkları küçük mum parçasını örümcek yuvasına sallandırıyorlardı. Sonra, uzun bir bekleme dönemi başlıyordu. Çoğu kez, tam dışarı çekecekleri sırada ellerinden kurtuluyordu örümcek. Bunun üzerine, sırtlarında güneş, gagaları toprakta, sabırla yeniden aynı denemeye girişiyorlardı.

Çevrelerinde, sonbaharın yarattığı çöl uzanıp gidiyordu. Ne leylek kalmıştı ortalıkta, ne de kırlangıç. İnsanoğluyla hayvanlarının kendi

haline bıraktığı toprakta yalnızca yorgunluk, kış uykusuna çekilme ihtiyacı okunuyordu şimdi. Şurda burda otlayan birkaç koyun yaralar açıyordu sanki koynunda. Güneş kendi başına bırakmıştı onu.

Tudorel sordu:

— Peki evdeki işler nasıl? Yolunda mı? Minka Abla bugünlerde evlenecek, öyle değil mi?

Zamfir, böğürlerine bir kamçı yemiş gibi hopladı. Bir an soluğu kesildi. Sonra yine örümcek avına döndü, yüzü yerde mırıldandı:

— Ablam **günah işledi.**

Bu kez Tudorel hopladı. Bu lâfı bir genç kız için söylediniz mi, çok çirkin bir anlama geliyordu çünkü.

— Minka Abla **günah mı işledi?** diye bağırdı.

— Öyle galiba...

— Emin değil misiniz yani? İtiraf etmedi mi?

— Babam, itiraf etsin diye habire dövüyor ama, neyi itiraf etsin zavallı?

Bunun üzerine, Tudorel azıcık düşündü, neyin itiraf edilmesi gerektiğini kendisinin de bilmediğini gördü.

Zamfir örümcek avını bıraktı, sırtüstü döndü, ellerini yüzüne örttü:

— İtiraf edecek bir şey yok ki! diye inledi sıkıntıyla. Minka Abla'nın, Andrey Baba'nın oğlu Minku'yu sevdiğini biliyorum, yani herkes gibi ben de, saz kesmeye hep birlikte

gittiklerini görüyorum. Bu mu **günah işlemek?**

Ama günah ister «bu», ister başka bir şey olsun, derdi aynıydı: başka biri çalmıştı Minka Abla'nın gönlünü.

— «Saz kesmeye» seni götürmüyor mu yani? Seni sevmiyor mu artık?

— Seviyor, seviyor! Beni gene seviyor, saz kesmeye de götürüyor, ama sen de göreceksin ya, eskisi gibi değil artık. **Değişti!**

Zamfir, bunu dedikten sonra, elleri yüzünde, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Tudorel, avutmak için:

— N'eylersin, genç kızlar önünde sonunda evlenecek elbet... dedi.

— İyi ama, **evlenmek günah işlemek** değil ki! diye bağırdı Zamfir.

— Peki, Minku gelip onu istedi mi?

Zamfir, yaşlı gözlerle arkadaşına baktı:

— Saçmalamasana kuzum! Sen de bilirsin ki, Minku hiç bir şey «istemez». Zorla alır. Ablamı da öyle **aldı.**

— Öyleyse nefret ediyorsun ondan!

Bu söz, berikini acı acı gülümsetti:

— Sen bizim buraların törelerini unuttun galiba. İnsan nasıl nefret eder Minku'dan? Onu da mı unuttun?

— Unutmadım canım, ama bu sefer iş başka: kötülük ediyor bize.

Taştığı zaman, Sereth de insanlara kötülük etmektedir: nefret edilebilir mi ondan?

İki oğlan uzun süre sessiz durdular, sonra Zamfir devam etti:

— Ayrıca, bizim Irmakağzı'nda da işler iyiden iyiye kötüleşti.

— Hangi «işler»? Sereth mi?

— Hayır. Sereth, gene eski Sereth: bir gelir, bir gider; bizlere hem iyilik, hem de kötülük eder. Yalnız, şimdi artık «saz kesmek» için **izin beglesi** almak gerekiyor.

— İzin mi? Ne zamandan beri?

— Son iki yıldan beri.

— Kim çıkardı bu işi? Bataklık kimsenin malı değildir ki!

Feleğin sillesini yemiş yaşlı bir adam gibi iki büklüm oldu Zamfir. Eliyle, yok azizim, senin aklın ermiyor bu işe der gibi bir hareket yaptı:

— Bataklık kimsenin malı değil ha! Ohoo, eskidendi o senin dediğin. Bugün, bataklık, ancak yılda on ikı frank verip **izin beglesi** alanın oluyor. Böylece, bizim için saz kesmek de yok artık. Ve biliyorsun, Irmakağzı'nda hiç kimse saz kesmeden yaşayamaz.

— On iki frank çok para mı? diye sordu Tudorel.

— Bir çift çizme demek! diye fısıldadı gözleri kinle ışıl ışıl yanan Zamfir. Ama bak bakalım, kim çizme giyiyor bizim köyde, ha, kim? Ayrıca, nerden bulacaksın on iki frangı? Köyün dörtte üçünü arasan, gene bulamazsın.

— Ee, n'apıyorsunuz öyleyse?

— Ne mi yapıyoruz? İlkin, hiç bir şey ol-

mamış gibi saz ve kamış kesmeye devam ettik. Sonra, bekçi çıkageldi. (Şimdi, tıpkı ekin tarlalarındaki gibi, bataklıkta da, elinde tüfek bir Türk bekliyor.) Ve Türk, sırayla hepimizi yakalayıp «konağa» götürdü. Orda, Boyar karşımıza dikilip:

«— Neden beglesiz saz kestiniz? diye sordu.

«Hiç kimse bir şey anlamamıştı. Bizimkiler, her zamankinden daha büyük bir sersemlik içinde, avluda dikiliyorlardı. Külâhları ellerinde, birbirlerinin yüzüne bakıp duruyorlardı. Bunun üzerine, Boyar ayağını hırsla yere vurdu.

«— Sağır mısınız be? Size soruyorum: neden beldesiz kestiniz benim sazımı kamışımı?

«**Onun** sazı, **onun** kamışı ha! Bizimkilerin ağzından çıka çıka bu lâflar çıktı. Bunu da fısıltı halinde söylediler, ama **çokay** (zorba herif) duydu, kırbacını kaldırıp üstümüze saldırdı:

«— Evet: **benim** sazım, **benim** kamışım elbet!

«Böylece, hepimizi kovdu ordan. Atlarımız, arabalarımız konakta kaldı.

«— Ancak on iki fırangı ödediğiniz zaman saz kesebileceksiniz, diye bağırdı arkamızdan.»

Zamfir, derin bir göğüs geçirdi:

— Eli geniş ben on sütçüden başka hiç kimse veremezdi bu parayı. Bilirsin, bizde para ekmek kadar kıttır. Tıpkı bir tek **mamaliga**'yla yetindiğimiz gibi, parasız pulsuz yaşamaya uğraşırız. Bütün kazancımız, kendimizi ve hayvanlarımızı beslemeye gider. Ve şu ya da bu işten ötürü elimize şöyle beş on kuruş geçti miydi, bununla üstümüze başımıza birşeyler mi alacağımızı, arabayı mı onarttıracağımızı, araç ve gereç mi alacağımızı, borçlarımızı ya da vergilerimizi mi ödeyeceğimizi, yoksa günün birinde bir inek, bir at ya da bir domuz almak üzere bir köşeye mi koyacağımızı şaşırırız.

«Senin anlayacağın, **izin beglesi** için gerekli bu on iki frank karşısında bizimkiler kollarını kavuşturup başlarını göğe çevirmekten başka bir şey yapamadılar. Köy panayır yerine döndü: bütün köy halkı biraraya toplanmış, bağırıp çağırıyor, küfrediyordu. Bizimkiler kulaklarına inanamıyorlardı: **Onun** sazı, **onun** kamışı ha! hey ulu Tanrım, o mu ekip biçti bataklığı be? Sazların tohumunu o mu ekti? Nasıl olur da **benim** sazım, **benim** kamışım der?»

«Üç gün sonra, «konak»ta çalışan yiğit adamlardan biri gizlice köye geldi, hayvanlarımızın açlıktan susuzluktan gebermek üzere olduğunu haber verdi.

«— Gebersinler, diye karşılık verdi bizimkiler, ardından biz de gebeririz!

«Hayvanlarımızın aç susuz kaldığını du-

yunca, yüreği paramparça oldu Minka Abla'nın. Bir köşeye çekildi, sevdiği biri ölmüş gibi hıçkıra hıçkıra ağladı. Dördüncü gün, kimseye bir şey demeden giyindi, hem de bayrama gidiyormuş gibi, sonra «konağın» yolunu tuttu; akşamüstü, bekçilerin el koyduğu yirmi yedi arabayla birlikte çıkageldi.

«Nasıl başarmıştı bu işi? Hiç bir zaman öğrenemedik. Tam iki yıl önce oldu bu.

«Köylüler, Boyar'ın elinden yakayı güç kurtardıkları halde, ablamı çekiştirmekten geri durmadılar, hele kadınlarla delikanlılar. Dedikoducu kadının biri, günün birinde:

«— Biliyor musun, Minka, saz kesemeyecek kadar güzelsin sen! dedi ablama. Gidip Boyar'ın yanında otursan, artık ne **izin beglesi**'ne ihtiyacımız kalırdı, ne de Türk'ten korkardık, senin sazları da biz keserdik.

«Ablam karşılık vermedi bu karıya, ama bir köşeye çekilip uzun uzun ağladı gene. Gün günden karalar bağlıyordu, derken, ansızın neşesi yerine geldi. Minku'dan, terhis edileceği haberini aldığı zaman oldu bu iş. Minku, üç yıl askerlik yapıp geri geldi. Bize büyük iyiliği dokundu. Başkalarına da. Çünkü, bataklığın Türk bekçisine gidip, tüfek denen şeyden kendisi kadar anladığını, ayrıca kimseden korkusu olmadığını söyledi. Bunları, Türk bekçiyle birlikte bir şişe **çuyka** (erik rakısı) yuvarlarken anlatmış adama. Bekçi anlamış, ondan sonra daha yumuşak davrandı herkese.

«Buna rağmen, işler eskisi gibi değil tabiî.

Bataklık hepimize açık olmadığı gibi, Tanrı'nın malı da değil artık. Şimdi, saz ve kamış isteyen, gidip gizlice kesmek zorunda. Bataklık da, oraya giden güzelim yollar da burnumuzun dibinde olduğu halde, bu iş için tam üç saatlik yoldan dolaşmak, hayvanların da, kendimizin de iflahını kesmek gerekiyor. Sazlığa giden bütün düz yolları, nerde saklandıkları bilinmeyen, hiç umulmadık anda karşımıza dikilen tüfekli adamlar bekliyor.

«Bilsen ne gülünç şey bu! Hani kimse başını çevirip bakmasın diye, tüfekle göğü beklemek gibi bir şey.»

İbrail'de tahılcılık ve meyhanecilik yapan Sima, o gün öğleden sonra tek atlı, görkemli, ama bayağı bir araba içinde çıkageldi.

Otuz beş yaşlarında, kısacık boylu bir adamdı. Kara kuruydu, yüzü kırış kırıştı. Buna karşılık, sincap kadar hareketli, çalçene mi çalçeneydi. Sırtında ipekli bir takım, ayağında da pırıl pırıl boyalı çizmeler vardı. Kafasınaysa, gerçek siyah astragandan sivri uçlu bir külâh geçirmişti.

Büyük bir çalımla geldi, avlunun ortasında durdu, ağzı kulaklarında arabadan atlarken külâhlarını düşürdü. Hiç kimse gülmeye cesaret edemedi. Onu yerden almak için eğilince, Zamfir kadar kaldı. Ev sahipleri, yiğitlik gösterisi için küheylan boylu atının başını okşamaya gittiği zaman da aynı gülme isteğini duy-

dular: adamcağız ancak ayaklarının ucunda erişebildi atın başına.

— Toptan merhaba! diye bağırdı ta uzaktan, ayağa kalkmış bir fare gibi iki büklüm olarak selâm veriyor, epey sevimli yüzünü kırıştırarak gülümsüyordu.

«Toptan» merhaba dediği insanlar, eşikte kendisini bekleyen karı koca Vadinoy'lar, Katerina, Minka ve Zamfir'le Tudorel'di.

Adamı, servetinin ve eve geliş niyetinin gerektirdiği saygıyla içeri aldılar; o sırada, Minka, töre gereğince hemen ortadan çekilmiş, mutfağa içki hazırlamaya gitmişti. Birkaç gün önce beyaz badana çekilen ev, o gün için süslenmişti: köy evlerinde rastlanan ve Minka'nın elinden çıkma halılar, kilimler, yataklar yorganlar, havlular, örtüler, iki büyük odanın orasına burasına serpiştirilmişti. Sima, bunlara hayranlığını belli etmekten geri kalmadı, ancak, kasım kasım kasılarak:

— Benim evde, bunun on katını bulacak o, ayrıca **daha başka bir sürü şey** tabiî, dedi.

Vadinoy'lar saygıyla baktılar adama; Katerina'ysa, ustaca gizlediği bir şaşkınlıkla. Çocuklar, verilen buyruk gereği, mutfaktaydılar; Zamfir, burda, sevgili Minka Abla'sının önünde, «bu» adamın kim olduğunu anlatıyordu Tudorel'e:

— Adamın adı, **Sima**, ama herkes ardından **Fessaterre** (Yerden Bitme) ya da **Pètenbotte** (Çizmesi osuruklu) der.

Minka, bir tepsi içinde küçük tabaklara

konmuş reçelleri, içki bardaklarını ve Türk kahvelerini getirdi. Önce görücüsüne, sonra ötekilere sundu. Töre gereği, kendisi hiç bir şey almadı. Yine töre gereği, işini bitirdikten sonra geldi, utangaç bir tavırla anasının yanına oturdu, duyduğu öfkenin etkisiyle yanakları alev alev yanıyordu. Yalnız **kendini gösterecek** kadar oturup çekilmesi gerekiyordu.

Sima, fırsattan yararlandı:

— Bakın, küçükhanım, size şunu söyleyebilirim ki, varlıklı bir evle sevgi dolu bir yürek, gelip kendilerine el koymanız için yolunuzu bekliyor!

Minka gözlerini adamınkine dikti:

— Anamla babamla konuşun, efendim, dedi fincanları toplayıp çıkarken.

Sima da öyle yaptı:

— Sıkıntısını anlıyorum, dedi **günahı** var. Ama ben buna aldırmam, olduğu gibi istiyorum onu. Hattâ, hemen şimdi nişan gününü kararlaştırmanızı rica edeceğim. Telaşımı anlıyorsunuz sanırım: hanım bekleyen kocaman bir evim var; tahıl alım satımı dolayısıyla, hep evden uzaktayım; tezgâhtardan tutun da, en küçük uşağa dek herkes malımı tırtıklamakta. Bu işe bir son vermek istiyorum!

«Kızınızın mutludan da öte bir hayat süreceğini söylemeyi gereksiz buluyorum, çünkü mutluluk aşka değil, rahatlığa bağlıdır. Bu rahatlığıysa, sizler bile tadacaksınız.

«İşte böyle, Aleksi Baba: uzatın elinizi

sıkayım, siz de Minka'nın yakında karım olacağını söyleyin bana!»

Aleksi Baba, Sima'nın eline yapıştı, erkekçe sıktı:

— Söz veriyorum, Sima! dedi.

Katerina, gizli bir bakışla kardeşini payladı, hemen mutfağa koştu:

— Minka, yavrum! Durma kaç! Hemen bu akşam kaç! Nereye gidersen git, uzaklaş bu evden!

Minka, genç halasının kollarına atıldı, kucaklayıp bağrına bastı onu.

KIZIL JAPSHA

Kızıl Japsha'da bataklık, yeryüzündeki bütün bilinçsiz güçler gibi, insanoğluna karşı hem son derece cömert, hem de alabildiğine acımasızdır.

Burada, Sereth Irmağı, hiç aralıksız homurdanır, gözdağı verir, yıkar, yeniden yapar: sevgisini de, öfkesini de en çok burada gösterir. Kızıl Japsha, gem vurulan tutkusunun en ince yağını yaktığı tapınaktır. Bu sığınağın huzurunu bozmaya kalkan, daha başından ölümü göze almış demektir.

Burada sazlar fırça gibi sık ve şöyle böyle beş metre boyundadır. Toprak haindir; yanınız yöreniz içinse tehlikeli sıfatı bile az gelir. Ne at, ne de araba girer buralara. Her yere girip çıkan insanoğlu buraya da girer, girer ama, hiç değilse, ömrü boyunca zehirini taşıyacağı bir çizikle çıkar.

Sazlıktan kurt eksik olmaz, bu hınzır yaratık her an karşınıza çıkıp paralamak üzere pusuda bekler. Sivrisinekler ısırdıkları yerden ateş çıkarır. Hekimlikte onca yararı dokunan sülük bile, burada suratınıza fırlar, gözünüzü kör eder. Sivrisineklerle sülükler, yerde ve suda, kalın bir perde meydana getirirler. Sürüler halinde dolaşan kurtlar, en az insanoğlu kadar güçlükle yol açarlar kendilerine.

Kızıl Japsha'nın öldürücü köşesidir bu. Bir başka köşesi daha vardır ki, insanın aklını başından alır.

Sazlığa dalıp da şöyle yarım saat **tırpanı**'nızla saz kestiniz mi, her şeyden önce, yakıcı bir nem sarar her yanınızı, soluğunuzu keser, üstünüzdekileri çıkarmak zorunda bırakır sizi, anadan doğma soyunursunuz. Zararsız su yılanları boynunuza dolanır, bir an şeytanca oynaşır, sonra kara fıskıyeler halinde sağa sola atılırlar. Bunların etinize değişi, güçlü bir elektrik akımından daha çok acı verir. Bu arada, daha kesime başladığınız an, bir dokuma kadar ince, sık ve yapışkan örümcek ağları ellerinize, yüzünüze sarılıp teninizi duyarsızlaştırır. Bir saata kalmadan, gözünüz görmez olur. Eğer bu kerteye dek beklerseniz, ne yana gideceğinizi şaşırır, arabanızı ve evinizi bulamazsınız.

*
* *

Oysa, Minku'nun babası, yaşlı Andrey Ortopan, güzel bir kulübecik yapıp, kârlı bir iş

tutmak ve bununla geçinmek üzere işte bu Kızıl Cehennem'e yerleşmeyi uygun bulmuştu.

Andrey Baba, gençliğinde papazlık etmişti. Bu işi seçmesinin nedeni, içindeki engin ateşti: Tanrı'yı seviyor, insanlara hizmet etmek istiyordu. Ama heyhat! yalnız Tanrı'yı değil, Allah'ın bazı kullarına doyasıya bağışladığı **yaşamın tümünü** seviyordu. O zaman, Papaz Andrey Efendi'nin insanlara hizmet etmesine, başrahibin Tanrı'sını sevmesine imkân kalmadı, adam da onu Tanrı Evi'nden kovuverdi.

Andrey Ortopan Baba'nın günahı, daha işin başında büyüktü: evlenip papazlığa başladıktan sonra, karısına tek bir gece kocalık etti o kısacık evlilikleri boyunca. Sonra, yakışıklı bir erkek olduğundan, gerek kendi kilisesine gelen hanımları, gerek bütün mahalle kadınlarını yakıp kavurdu. Bedensel aşka gönül veren tanrıçaların etten kemikten tanrısı olup çıktı. Aynı şiddetle yerildi ve övüldü. Sonunda, sırtındaki cüppeyi çekip aldılar, iblisle başbaşa bıraktılar kendisini.

O sırada otuz yaşındaydı, cıvıl cıvıl hayat dolu, ama meteliksizdi. Uzun bir süre ortadan yokoldu. Halk da onu unuttu.

Otuz beş yıl sonra, Irmakağzı'nın yaşlıları, köye gelen dilenci kılıklı, ama şen şakrak, yaşamından hoşnut, güçlü kuvvetli, zayıflara yardıma hazır, tonton bir ihtiyarın Papaz Andrey Ortopan Efendi olduğunu farkettiler Yalnız değildi. On yedi yaşlarında bir delikan-

lı vardı yanında: oğlu Minku'ydu bu. İkisini birbirlerinden ayrı göremiyordunuz.

Bu olay, geçen yazlardan birindeydi. Baba oğul nerde akşam, orda sabah yaşıyor, nerde iş bulurlarsa orda çalışıyor, yalnız sebzeyle besleniyor, insanlara zarar vermek şöyle dursun, tam tersine herkese yardım ediyorlardı. Köy halkı onları konuşturmaya çalıştı. Ama birtakım sıradan lâflardan başka bir şey alınamadı ağızlarından: delikanlı herhangi bir şey bilemeyecek kadar gençti, babasıysa, açık kalpli görünüşüne rağmen, köylünün merakını suskunluğunun duvarında kıracak kadar görmüş geçirmişti. Köy halkı da bu işten vazgeçmek zorunda kaldı.

Ancak, bir yıl sonra, bölgenin en güzel hasırlarının, en güzel sepetlerinin, Minku'nun sırtında, Kızıl Japsha'dan çıktığını ve İbrail pazarına taşındığını gördüler. Allah, Allah, olacak şey miydi bu? Çünkü Kızıl Japsha'da yaşamak, cehennemde yaşamak demekti! Oysa...

Andrey Baba, suyun hafifçe dışında kalan bir tümsek üzerine binlerce saz yığmış, bunları balçıkla sıvamıştı. Böylece, kulübesinin tabanı ve avlusu sudan bir metre yükselmişti, ama bütün bunlar su baskınlarından korunmaya yeterli değildi elbet. Onun için, tümseğin çevresini, iki sıralı söğüt dallarıyla balçıktan örülmüş, iki metre yüksekliğinde, tam bir ka-

le duvarıyla kuşattı. Suyu bol bulan söğüt dalları dört bir yana kök saldı, balçıkla kaynaşıp çimento haline geldi.

— Hadi bakalım, Sereth kardeş, yap yapacağını!

Sereth yapacağını yaptı, ama bizim ihtiyarı, Kızıl Japsha'daki kalesinde yaşar gördüğümüze göre, Andrey Ortopan'a bir zarar veremedi.

Andrey Baba'nın yanında, her işinde sağ kolu gibi kendisine yardım eden oğlundan başka, bir köpekle iki keçi vardı yalnız. Öbür köy evlerindeki gibi, ne tavuk, ne domuz, ne at, ne inek. İki küçük odadan oluşan kulübe, tepeden tırnağa balçık ve sazla yapılmıştır. Odalardan birinde, tıpkı sahibi gibi dimdik ayakta duran bir hasır ve sepet örme tezgâhı vardır. Öbür odadaysa, şiltesiz, tahta bir yatak, bir toprak testi, bir de **soba.** Evin temizlik ve titizliğine diyecek yoktur. Burda her şey sert, kuru, çilekeşlere özgüdür. Duvarlar beyaz badanalıdır. Pek az mobilya ve eşya vardır içinde: bir masa, iki iskemle, üç tabure, içme suyu dolu küçük bir fıçı, birkaç tabak, tahta kaşık, biri polenta, öbürü çorba için iki tencere. Duvardaki çivide bir **ploska** ile bir çifte asılıdır. Bir köşede, mısır ununun konduğu sandıkla, bizim keşişin giysilerini ve çamaşırlarını saklayan başka bir sandık göze çarpar.

Dokuma odasında, ipek gibi yumuşak, güzel mi güzel kamışlar sallanır duvarlarda. Bunlar **çıkrık**'la sarılacak, sonra hasırların atkısı

için kullanılacaktır. Saman gibi sapsarıdırlar. Onlara dokunmak bir zevktir. Dokumaksa, ellerinizi uyuşturur. Buram buram taze kesilmiş ot kokusu saçarlar dört bir yana.

Tavanda açılan bir delikten çatı arasına çıkılır, burası, hınca hınç hasır, çamaşır ve meyve sepeti doludur.

Bu daracık ve sakin ev, geçilmesi olanaksız, sık söğüt ağaçlarıyla çevrilidir. Tahta perdede bile kök salan söğütler, dalgalara karşı doğal bir set çekmektedir. Tam bir dev yapıtı sizin anlayacağınız.

Eve, canlı duvarın başladığı yerde biten, dik bir yamacı tırmanarak girilir. Camlı duvarda, ancak bir insanın geçebileceği ve gereğinde kolayca kapatılabilecek, kapısız bir boşluk vardır. Ancak, içeri girer girmez, köpek korkunç bir sesle havlamaya başlar. Pamuk gibi bir baş görünür avluya bakan küçük pencerenin iç çevresinde; güneşten yanmış, soğuktan çatlamış, kıllı, yarısı kara, yarısı ak kocaman bir sakalla çevrili bir yüzdür bu; güçlü, ama tatlı bakışlı iki göz: «**Tanrı huzurunuzu bozmasın!**» der gibi üzerinize dikilir.

Andrey Baba, kendisini insanların gözünden saklayan sazlar gibi dimdik, uzun boylu bir adamdır. Eskiden yaşlı Ortodoks papazlarının yaptığı gibi, uzun saçları topuz halinde ensesinde toplanmıştır. Hareketlerinden güçlü kuvvetli ve esnek olduğu sezilen vücudu, gırtlağından topuklarına dek, külrenkli abadan dikilmiş bir papaz lâtası içindedir. Ayaklarında,

işlenmemiş deriden yapılmış sandallar vardır. Yürüyüşü ağır aksaktır. Sesinde, bir erkeğin sesindeki bütün perdeleri bulabilirsiniz.

*
**

Minka'nın geleceğiyle ilgili kararın verileceği gün, Andrey Baba, Minku'nun hışım gibi eve döndüğünü, hiç bir şey demeden kendini ayakları dibine attığını, boğulacakmış gibi hırıldamaya başladığını gördüğü an, vakit gece yarısına yaklaşıyordu.

Kıskançlığı bedeninde duyan bir insanın körük gibi inip kalkan böğürleri, seyredene, koleranın yıkıp geçtiği bir kentin sokaklarına beşer onar serilen insanların acıklı görünümünden çok daha fazla acı verir. Çünkü, kolera kurbanlarının acısı ölümle biter. Kıskançlık acısıyla kıvranan adamaysa ölüm kâr etmez, çünkü o, başka ellerin okşayışlarına terkedilen sevgilinin anısını mezara da götüreceğinden korkar.

Andrey Ortopan böyle bir acı çekmemişti şimdiye dek; ancak, oğlu kendi kanını taşıyordu, dolayısıyla ona yardım etmek istedi. Ama baktı ki elinden hiç bir şey gelmiyor. Bütün çabalarına rağmen, ne ağzından bir söz alabildi, ne de kolunu kıpırdatabildi. Olduğu yere, tabureye çakılıp kaldı, bakışlarıyla Minku'nun tir tir titreyen vücudunu okşayarak. Oğlunu, kendisinin hiç tatmadığı bir acıyla çırpınırken görüşü ilk değildi: şu ya da bu nedenle, Minka'nın Boyar'a her gidişinden sonra,

korkunç kederlere boğuluyordu Minku'nun ruhu. Ama böylesini hiç görmemişti doğrusu.

Yiğit delikanlı, yüreğini yakan acıyı anlatarak yaşlı babasını üzmek istemiyordu. Ayrıca, çektiği acıyı daha da arttırmaktan korktuğu için, sevgilisiyle Mândresko arasındaki ilişkinin dostça mı, yoksa günahla dolu mu olduğunu araştırmaya cesaret edememişti. Bununla birlikte, Sima'nın girişiminden sonra, babasına, sevgilisini zorla elinden almaya kalkanı «öldüreceğini» söylemişti.

Andrey Baba, oğlunun hemen tepesinde asılı duran tüfeği usulca aldı, götürüp evin arkasındaki saz yığınının altına gizledi. «Dostum Aleksi, kızını Sima'ya satmayı tasarlıyor demek, diye düşünüyordu. Ama Tanrı'ya karşı sorumlu olacak bu yüzden. Ayrıca, işi Tanrı'ya bırakmadan, Minku, ikisinin de hesabını görebilir.»

Dışarı çıkınca, gökyüzünün dinginliği şöyle azıcık dolaşma arzusu uyandırdı içinde. Köpeğini çözdü, onun neşeli atlayıp hoplamaları eşliğinde, evinin yöresinde dolaşmaya başladı.

Gece, çevrenin yabansılığı ve yüreğindeki bunalım birden gırtlağına sarılıverdi. Andrey Ortopan olduğu yere dizçöktü:

— Tanrım! Ulu Tanrım! Ondan çok daha güçlüler dururken, neden yaratıklarının en zayıfını seçtin böylesine büyük acılar için? Şu garip kulun, gönlüne saldığın tutkular için teşekkür borçludur sana, ve şimdi bu borcun ödeneceği gün geldi çattı sanırım: oğlumu ye-

re çalarak ömrünün son günlerini kedere boğuyorsun! İnsan ille de ödeyecek mi yaptıklarının bedelini? Ve neden? Nedir bütün bunların anlamı? Bunca duyarlı olmanın yararı ne? hayvanlıktan uzaklaştıkça, sevinçlerimizi sonsuz acılar karşılığı hakettikten sonra... Hey ulu Tanrım! Bağışla şu günahkâr kulunu! Oğlumun acılarını dindir ulu Tanrım!

İşine akıl sır ermeyen Tanrı, Andrey Ortopan'ı bağışladı, az sonra sevgili Minka'sını göndererek oğlunun bütün acılarını dindirdi.

Ortopan diz çökmüş dua ederken, genç kız, köpeğin şaşkın bakışları altında, koltuğunda bohçası, gölge gibi süzülüp geçmişti. Yaşlı baba, tıpkı yoldaşı gibi, hiç bir şeyden kuşkulanmamıştı. Köpeği, gece apansız kurt baskınlarından korumak ve nöbet işini kolaylaştırmak üzere çattığı kafese kapattıktan sonra eve girdi. Girer girmez, gözleri, Minku'yu yatar bıraktığı yerde aradı, ama beriki sırra kadem basmıştı.

— Hey gibi büyüklüğüne kurban olduğumun Tanrısı! diye bağırdı eski papaz. Şükür kalkıp tavanarasındaki odasına çıkabilmiş. Ve bu tam bir mucize işte!

Andrey Baba lâmbayı söndürdü, yüreği Tanrı'ya duyduğu şükranla dolu, kupkuru tahta yatağına uzandı. Ama az sonra, tavanarasından gelen fısıltılar karşısında kendini tutamayıp söylendi :

— Hay Allah! mucizeyi yaratan Minka'y-

mış meğer! Neyse, gene de Tanrı'ya şükürler olsun!

Ve gözlerini yumup uyudu.

Tanyerinin ağarmasına bir saat kala, Andrey Baba, boynunda lâmbası, tezgahının başındaydı. Kolları omuz başlarına dek çıplaktı, çelik parmakları mekikleri seygiyle kavrıyor, tarak, gözle görülürcesine yükselen bitkisel dokuma üzerine hızla iniyordu. Bütün ev zangır zangır titriyordu. Tarağın her inişinden sonra, elleri, görünmeyen bir toz tabakasını silmek istercesine, yeni dokunan sıra üzerinde boydan boya gidip geliyordu. Sonra, aynı parmaklar büyük bir telâşla iki yana koşuşuyor, düşey ipler arasından atkının yumuşacık ipliklerini geçiriyordu.

Andrey Ortopan ördüğü hasırı bitirip tezgâhtan çıkarmaya hazırlandığı sırada, tanyeri de ağırmak üzereydi; birden, köpeğin havlamasıyla irkildi. Hemen kapıya koştu.

Aleksi Vadinov, tüfeği omuzunda, sapsarı bir yüzle kapıda dikiliyordu

— Bana bak Andrey! Ver şu kızı!

— Aleksi! kızın oğlumundur! Allahın emri ve kendi rızasıyla!

— Olmaz, olmaz, öyle hasırcı oğlundan damat istemem ben!

Ortopan, bakışlarında müthiş bir horgörü, kollarını kavuşturdu

— Mândresko'lardan bir damat istersin,

değil mi! Ah gidi köylü ruhu, ah! Hepiniz ağanın yerinde olmaya ve insan kardeşlerinizi diri diri yüzmeye can atarsınız zaten — «Hasırcı oğlu, ha!» Sırtına gömlek alamayan zavallı Aleski, sen mi söylüyorsun bunu?

— Lâfı uzatma! Kızımı istiyorum!

— Beni çiğneyip geçmeden alamazsın onu!

— Peki, gel öyleyse!

İki adam tepeden inip, Sereth'i gören küçük, çıplak bir düzlükte durdular.

— Nasıl dövüşelim istersin? diye sordu Ortopan.

— Dededen kalma yolla herhalde, diye karşılık verdi beriki: birimizin sırtı yere gelene dek, «kıran kırana» güreşiriz...

— sırtı yere gelene ya da Sereth'i boylayana dek! diye tamamladı hasırcı.

— Nasıl istersen!

Hemen soyundular, üstlerindeki her şeyi çıkarıp bir tek donla kaldılar. Ve iki çıplak vücut, bir anda kapıştı.

Aradaki yaş ayrımına rağmen, güçler denkti.

Güneş söğüt ağaçlarının tepesinde yükselip de kızgın ışıklarıyla kan ter içinde kalmış iki vücudu aydınlattığı zaman, güreş, aşağı yukarı bir saattır devam etmekteydi.

Tam bu sırada, düzlüğün alt yanından doğru — biri kadın, biri erkek — iki kişinin

sesi yükseldi. Minka'yla Minku birbirlerinin boynuna sarılmış, türkü çağırıyorlardı :

Sapte gâste potcovite Leleo draga mea,
Au plecat sà se màrite Leleo draga mea.

Ortopan'la Vadinoy, hemen güreşi bırakıp Sereth kıyısına koştular. Çocuklarının, güneşin kızıl ışıkları altında, mutlu bir yüzle, ırmak boyunca yürüdüklerini gördüler.

— Görüyor musun? dedi Andrey: daha ne istiyorsun yani?

— Kızımı!

İki âşık bu sözleri duymuştu, dönüp baktılar, babalarını o halde görünce, yıldırımla vurulmuş gibi oldukları yere çakılıp kaldılar. Minku, deli gibi üstlerine atılmak istedi. Ama Minka, kararlı bir tavırla koluna yapıştı. Ve omuzlarından kavrayıp, alçak sesle:

— Dinle beni! dedi. Alnımıza yazılana karşı gelemeyiz. Şimdi babamla gidip Sima'ya varacağım, ancak... **hiç bir zaman onun olmayacağım! Barbatt'**ım (erkeğim) gene sen olacaksın, hem de onun gözü önünde. Buna dayanamayıp günün birinde beni kovacak elbet. O vakit, kimsenin bir diyeceği kalmayacak.

Minku'nun başı göğsüne düşmüştü. Minka sımsıkı sarılıp öptü yavuklusunu, sonra babaocağına yollandı.

SİMA VE RAHATLIĞI

Sima Karanfil'in, İbrail'de bir **acareturi**'si (akareti) vardı; gerçi İbrail'de her eve **acareturi** denir, ama Sima'nın evi barkı için bundan daha iyi bir sözcük bulunamaz doğrusu.

Her şeyden önce, Sima'lar da işte bu akaretlerde dünyaya gelmişlerdir. Öteden beri, **«yerlerde sürünürcesine yoksul»**, hem iyi hem ölçülü, hem atılgan hem korkak, hem yaratıcı hem sıradan, hem eliaçık hem cimri, hem ateşli hem soğuk, hem kurnaz hem de dar kafalıdırlar. Zaman zaman, akılalmaz servetlere kavuşmuşlardır. İhtiyatsızlıkla yıkılmaları olanaksızdır, ancak tutkuları yüzünden çöküp giderler. Çünkü tutku, bizim Doğu ülkelerinde, en değersiz adamın bile gönlünde yanan küçük bir kıvılcımdır, ve hiç beklemediğiniz anda, yanardağ gibi patlayabilir.

Sima da, işlettiği meyhanenin erkek müşterilerinin, küçük Zamfir gibi «Minka Abla» dedikleri Minka'ya böyle tutuldu işte.

Sima Karanfil, bizim Doğu'daki yiğitçe yükselme yasası uyarınca, on sekiz yıl sinsi sinsi uşaklık ettikten sonra, patronunun biricik kızıyla evlenmişti; bir başka deyişle, yirmi sekiz yaşına dek, çirkin, ama çeyizi yüklü bir kız gözlemişti. İkisine de kavuştu, kızın servetini pek beğendi, yalnız çirkinliği yüzünden az kalsın öbür dünyayı boyluyordu. Ama bütün Sima'ları koruyan tanrının gözü üstündeydi: varlığı gereksiz karı, üç yıllık korkunç evlilikten sonra, tıpkı çirkinliği kadar doğal bir biçimde ölüverdi. Sima da işte o zaman âşık olmayı koydu kafasına: **«Gömleğinden başka çeyizi bulunmayan,** ama herkese parmak ısırtacak kadar güzel bir kadın arayacağım», dedi kendi kendine.

Fazla zahmete gerek kalmadan, hemen İbrail yakınlarında buldu aradığını; ve Minka gibi güzel bir kızın yanında kendine de bir değer biçerek, mutluluğun aşka değil, rahatlığa bağlı olduğuna karar verdi.

Aleski Baba da aynı fikirdeydi, hemen kızını verdi ona.

Düğünü köyde yaptılar. Hem de tantanayla. Tam iki yüz kişiyi yedirip içirdiler. Büyük bir özenle seçilmiş altı çingene, konukları kendinden geçirdi. Ama Sima, köyün dedi-

koducularının dört gözle bekledikleri, en beğenecekleri gösteriyi — düğün gecesinin sabahında, gelinin yattığı çarşafın herkese gösterilmesini — kesinlikle reddetti. Tam gece yarısı, karısını alıp tek atlı arabasına bindirdi, dizginlere yapıştı, köy halkının şaşkın bakışları altında sürüp gitti. Gerçekten de, «sırtındaki gömlekle» alıp götürmüştü kızı.

Kızı, sessiz sedasız, yeni döşettiği evine götürdü ve eline beceriksiz, ama içten bir öpücük kondurduktan sonra, kendi odasına çekildi. Minka bu davranışa hem şaşırdı, hem de duygulandı. Gecenin büyük bir bölümünü bu olay üzerinde düşünmekle geçirdi ve işlerin hiç de umduğu gibi acıklı bir sona bağlanmayacağını umarak uyudu.

Ertesi gün, saat onda, kokulu yatağında yuvarlanırken Zamfir kapısına gelip miyavlar gibi seselndi :

— Ablacığım... Uyuyor musun? Ben geldim ve ne yapacağımı şaşırdım.

Zamfir, kızın ailesiyle damadın ortak kararı uyarınca kalkıp oraya gelmişti: ablasının yanında kalacak, meyhanede çalışacak, kimbilir, belki de böylece bir uğraş sahibi olacaktı.

Minka hemen kalkıp güzel bir sabahlığa sarındı, kapıyı açıp kardeşini içeri aldı, kucakladı. Az sonra, yaşlı bir hizmetçi kadın, kucağında kocaman bir tepsiyle «Hanımefendi»ye kahvaltısını getirdi. Zamfir çoktan karnını doyurmuştu. Ablasına, odaya, mobilyalara, büyük bir giysi dolabında sıram sıram sallanan

entarilere, iç çamaşırlarına bakıyor, gözlerine inanamıyordu. Minka, dalgın bir tavırla kahvaltısını ediyor, ve zaman zaman, derin düşüncelerini yansıtan bakışlarla kardeşine bakıp gülümsüyordu.

— Nerde **bizimki?** diye sordu en sonunda.

— Avluda, toz toprak içinde! diye karşılık verdi Zamfir bir solukta.

Genç kız, dalgın dalgın baktı, hiç birşey anlamamış gibiydi. Çocuk açıkladı

— Avlu, bizimkinden on misli büyük, her yanı tahıl arabası dolu. Sima Amca, arabalar boşaltılırken, durmadan ordan oraya koşuyor. Ellerini arabaların içine daldırıyor, bir avuç alıp şöyle bir okkalıyor, kokluyor, tahıl tartan adamlara bağırıyor habire: ölçeğin tıkabasa doldurulmadığını söylüyor hep.

— Peki meyhane? O nasıl bir şey?

— Kilise kadar kocaman, içi köylü dolu, hesaplarının görülmesini beklerken orda oturup birşeyler yiyor, içki içiyorlar.

— Güzel. Hadi git oyna şimdi. Bugünlük başka bir işin yok.

Oğlan, korka korka çıkıp gitti. Minka koyu renk birşeyler giydi, avluda bakan camlı, uzun koridora çıktı, ince perdelerin arkasındaki bir koltuğa bıraktı kendini.

Sima, o sırada avluda değildi. Tahıl arabaları, birer birer çıkıp gidiyordu. Minka, kocasına buğday satan köylülerin yüzlerini inceliyor, bu yüzlerde, çok iyi tanıdığı, o kimi zaman sevinçli, kimi zaman hırslı boyuneğişi gö-

rüyordu. Çoğu sarhoş ve epey asık suratlıydı.

Minka, daha sonra, Sima'nın **acareturi**'sinin değerini tahmine girişti. Büyük bir serveti olduğu belliydi, ama ne önemi vardı malın mülkün?

«Çok tatsız bütün bunlar, diyordu kendi kendine. Onca mal mülk tek bir adamın ve ailesinin. Ee, sonra? Başkalarına ne bundan?»

Minka, kocasının kalbini yoklamak, daha doğrusu, rahatlığının ne menem bir şey olduğunu anlamak üzere dolaşmaya çıktı. Alt tabakadan insanların neden onun hakkında o kadar iyi lâflar ettiklerini öğrenmek istiyordu; serveti başkalarını «nasıl ısıtıyordu» acaba?

Ama bunu öğrenebilmesi için epeyce bir süre beklemesi gerekti. Ancak, bir ay sonra — bu süre içinde, tanımadığı yurtluğun yalnız şurasını burasını dolaştı —, Doğu'da, halkın o ünlü Sima'larda neyi görüp yakaladığını kolayca keşfetti: müthiş bir cimrilikle birarada yaşayan salakça, ölçülü bir eliaçıklık.

***

İbrail'in yarısı, halkın hayalgücünden doğmuş tek ve duygulu bir plâna göre kurulmuştur. Kentin çekirdeğini çevreleyen ucu bucağı gelmez, düzgün eğrili on yol ve caddede bir katlıdan fazla ev yok gibidir. Fersahlarca yol boyunca, yalnız tek katlı evler görürsünüz. Bütün bu evler dikdörtgen biçimindedir. Her evin bir avlusu ve bahçesi vardır, ve bu alan, mülkün yarısını kaplar. Arazinin öbür yarısına,

avluya paralel, aynı biçimdeki yapılar oturtulmuştur ve bunların sırası şöyledir: en önde, yola bakan, birkaç odalı «büyük ev»; bu, hepsinin en güzelidir; öbür evler, bir trenin vagonları gibi, art arda, avlunun sonuna dek uzayıp gider, ancak bunların süsü püsü ve hacmi büyük evinkinden çok daha azdır elbet. Böylece, her keseye göre ev bulunur, ve insan İbrail'de, kent dışında oturuyormuşcasına az bir kirayla, cadde üstünde ev tutabilir.

Tam Karol caddesi üzerinde bulunan Sima Karanfil'in evi de bu kurula uygundu. Hattâ, birinci sınıf kiracılarla en yoksul paryaları akılalmaz bir biçimde iç içe yaşattığından, bu kuralın duygusallığını ya da alışkanlığı iyice abartıyordu.

Sima'nın mülkü, iki arsa üzerinde olup kare biçimindeydi; karenin köşelerinden birinde, biri ana caddeye, öbürü de oldukça önemli bir sokağa bakan iki sıra güzel yapı vardı. Sima, sokağa bakan yapıda ve tam köşeyi tutan o kocaman **meyhane - lokanta bakkal dükkânı** üçlüsünde oturuyordu. Ana caddeye bakan dairelerse hali vakti yerinde insanlara kiralanmıştı.

Karenin üçüncü kenarında büyük tahıl ambarları vardı; dördüncü kenarsa, yarısı toprak altında kalan ve içlerinde, gece gündüz, karınca gibi insanın kaynaştığı leş kokulu, iğrenç yapılardan oluşmuştu: bir odada beşer altışar yatan, bekâr, su yüzü görmeyen, sırtlarındaki semerler kadar kara, kömür iskelesin-

de çalışan Türk ve Ermeni hamallar; kalabalık aile babası, Bulgar ya da Rumen bıçkıcılar; gezici gaz satıcıları, rençperler ve daha başka işçiler kalırdı bu köstebek yuvalarında.

«Sima Karanfil»in evinde, büyük avlu kapısı hiç kapanmazdı; gerçekten de, tam bir **han**, bir yolgeçen hanıydı burası. Güvenilir adamlardan biri, geceleri kapıda nöbet tutar, arabalı ya da yaya, geceyi geçirecek yer arayan herkesi buyur eder, insanlara ve hayvanlara hizmet etmek üzere hazır beklerdi.

Geniş mi geniş avlu, yaz kış, öküzlerle beygirlerin sidiğinin ve pisliğinin yarattığı çamurla buğday taneleri ve saman karışımından oluşmuş kalın bir tabakayla örtülüydü. Sima'nın sayısız tavuğu ve domuzu, sırf bu pislikleri eşeleyerek beslenip semirirdi.

Dairelerin hiç birinde helâ yoktu. Zengin fakir ayrımı gözetilmeksizin, bütün kiracılar, köstebek yuvalarıyla tahıl ambarları arasında kalan, beyaz badanalı, pis kokulu üç genel helâya gidebilmek için o gübreli avluyu geçmek, topuklarına dek çamura batmak zorundaydı.

Kiracılardan hali vakti yerinde olanlar, Sima'ya, sık sık:

— Karanfil Bey! o güzelim evinizin yanıbaşında neden barındırıyorsunuz bu tahtakurusu ve pislik yuvalarını? diye soruyorlardı. Göz açıp kapayıncaya dek ortadan kaldıracak, yerlerine görkemli evler oturtacak kadar da zenginsiniz üstelik.

O zaman, Sima, sakalının ucunu parmakları arasına alıp kıvırmaya başlar:

— Siz kendi işinize bakın, diye karşılık verirdi.

— İyi ama, bu sefil adamların çoğu, yıllardır kira ödemiyor size...

— Size bir zararı var mı bunun?

— Ayrıca, eğri oturup, doğru konuşalım: bizler hiç hoşlanmıyoruz bu komşuluktan!

— Peki, taşının öyleyse!

Sizin anlayacağınız, akıl sır erecek iş değildi.

Ama Minka'nın aklı erdi bu işin sırrına. Kimi zaman edilgin, kimi zaman ateşli, kimi zaman suskun, kimi zaman çalçene oluyor, ama basitliğinden, doğallığından hiç bir şey yitirmiyor, kendininkinden apayrı bu dünyada, tıpkı denizdeki balık gibi rahat hareket ediyordu. Gelişinden on beş gün sonra, ne köstebek yuvası kalmıştı ortada, ne de leş kokulu helâ. Birkaç badanacı kadınla birlikte, içlerindeki insanlar dahil, daire bozuntularındaki her şeyi dışarı taşıttı, odaları temizletti, ilâçladı, badanalattı. Genel helâları önce boşalttırdı, sonra asitfenik döktürdü. Bütün avlunun çamurunu kazındı, çakıllı kumla döşendi.

Herkes hayran kaldı Minka'ya. Sima, bir köşede durmuş, karısının çalışmasını seyrediyor:

— Senin bu yaptığını, Büyük Yortu'da

herkes yapar, diyordu. Ama bizim burda temizlik uzun sürmez, pislik, bu sefil heriflerin iliğine kemiğine işlemiştir. Sonunda sen de kabul edeceksin bunu.

Kızcağız çok değil, on haftada kocasının sözüne hak verdi: avlu, köstebek yuvaları ve helâlar yine o eski niteliklerine, pisliğe bürünmüştü. Onca zaman hiç bir şey yapılmamıştı sanki.

Derken, acımasız, insanı bütün bu çabalardan kurtaran bir kış bastırdı.

Minka da bir çeşit kış uykusuna yattı. Tam bir ay, kimsecikler yüzünü görmedi. Ölmeyecek kadar beslenerek, gözle farkedilecek derecede zayıflayarak, gölge gibi, hiç konuşmadan, odasmdan dışarı adımını atmadan yaşıyordu. Köyünün, Irmakağzı'nın, hattâ ordaki çileli yaşamının özlemini çekiyordu. Günün birinde, kocasından, bırak beni gideyim diyerek izin istedi.

Sima'nın ödü koptu, ama yaşamı kılgısal yönden alan bir adam olduğundan, tehlikeyi önlemesini bildi. Hemen iki araba koşturdu, Minka'nın can yoldaşı ve halası Katerina'yı, oğlunu ve eşyalarını almaya gitti, getirip karısının dairesine yerleştirdi. Minka, sevinçten deliye döndü. Katerina da, bağımsızlığı sevmesine rağmen, en az onun kadar sevinçliydi, çünkü yaşamı pek de ahım şahım değildi doğrusu. Biraraya gelen Zamfir'le Tudorel, kendilerini seven bu iki kadının çevresinde sıcak bir aile havası yaratmayı başardılar.

Sima Karanfil'in **meyhane - lokanta - bakkal**'ı fabrika gibi bir şeydi. Gece gündüz insan eksik olmuyor, yirmi dört saatta ancak üç saat, gece birden dörde kadar kapanıyordu. Fabrikanın üç bölümü, kapısız kemerlerle birbirine açılıyordu. Meyhane, tam bir ece gibi, lokantayla bakkal dükkânı arasına, ana caddeyle sokağın birleştiği köşeye kurulmuştu. Lokantayla bakkal dükkânı eçenin iki yanını korumaktaydı. Meyhanenin tam ortasına yerleştirilmiş bulunan tezgâhtan baktınız mı, üç dükkânı birden görüyordunuz.

İnsan Sima'nın burda oturduğunu sanır.

Ama hayır! Bir zamanlar öyleymiş. Sonradan, bizim Doğu'daki Sima'ların yaşamını ve servetini yöneten yasalar uyarınca, yerini **tezgâhtar**'ına bırakmıştı; her şeye bakan bu güvenilir adam, Sima'ya hem hizmet edecek, hem malını çalacak, günün birinde o da bir Sima ya da buna benzer bir şey oalcaktı.

Mal sahibi, ancak arasıra, kısa ve hiç bir işe yaramayan ziyaretlerde bulunuyordu. Sabah kırağısı kalkıyor, gece geç vakitlere dek, bu cehennem kuyusu dışında, her yeri dolaşıyordu: tahıl pazarına gidip sıçan gibi önüne gelen köylünün arabasına burnunu sokuyor; açıkhavada ya da kahvelerde yapılan ekin alışverişlerinde, alçak gönüllü, silik, kurnaz bir adam halinde, elindeki en kötü malı en iyi fiyatla okutuyor; kentin göbeğindeki büyük kahvede büyük işler ardında koşuyor, kendisinden hiç mi hiç çekinmeyen, hattâ suratına

bağıran adamlarla iş çeviriyor; tahıllarını yükleyip boşaltan adamların başına dikilip, bir an bile gözlerini ayırmadan, kileyi ve tahta silgiyi seyrediyor; gümrükte, Uzak Doğu'dan gelen mallarının çıkışını izliyor; sonbaharda, haftalarca bütün **podgori**'leri dolaşıyor, tonlarla şarap ve içki satın alıyordu; tam bir labirenti andıran bodrumunda, şarapların en burukları, **rakı**'ların en güzelleri vardı.

Karısı Sima'yı ancak arasıra, hep kir pas içinde, üstü başı darmadağınık, toza çamura belenmiş olarak, tanınmaz hale gelmiş, düşünceli, dalgın bir yüzle görüyordu. Yemekleri: tezgâhın başında, ayakta, bir elinde kızarmış bir balık, öbüründe bir parça ekmek, önünde de bir bardak şarap; **tezgâhtar**, Sima hiç oralı olmadığı halde, asker gibi çakılırdı efendisinin karşısında. Sima'ysa, müşterilerden bazılarıyla hoşbeş ederek, tadını çıkara çıkara yerdi yemeğini.

Yanında yöresinde, bir panayır yeri gibi, gelen giden, bağrış çağrış ve küfür eksik olmazdı, tam bir halk meyhanesiydi burası. Özellikle meyhane hiç müşterisiz kalmazdı. Kalın meşeden yapılmış taburelerle masalar her zaman dolu olurdu. Bir sürü adam da, elde bardak, ayakta dikilirdi. Su gibi içki içilirdi. Değişik kılıklardaki, yüzleri şaraptan ve heyecandan al al olmuş köylü ve kasabalılar hep bir ağızdan konuşur, ellerini kollarını sallar, masaları yumruklardı.

Çok daha sakin olan bakkal dükkânı da

aynı şekilde değişik insanlara mal satardı. İlâçlar bir yana, aradığınız her şeyi bulabilirdiniz burda: «sömürgelerden gelmiş öteberi ve şekerlemeler», yani çuvallar dolusu kahve, şeker, pirinç, has buğday ve mısır unu, patates, ceviz, keçiboynuzu, fındık, bademiçi; sandık sandık çay, makarna ve şehriye; sucuk, sosis, salam; fıçılarda çeşit çeşit zeytin ve zeytinyağı; raflarda sıram sıram mum ve buhurdanlık; bir yığın ekmek ve yakacak odun; her türlü hırdavat; ayrıca, köylüler için zengin ayakkabı ve giysi çeşitleri; halatlar, sepetler, süpürgeler, çuvallar, çeşitli sandıklar, damacanalar.

Her şeyin iştah açıcı, temiz, ama «gösterişsiz» olduğu lokantada, zengin yemek çeşitleri herkesin gözü önüne serildiği gibi, ızgaradan da, insanın ağzını sulandıran pirzola ve köfte kokuları yükselirdi. Ancak isterseniz peçete verirlerdi. Herkes parmaklarını yalar ya da ekmek kırıntılarına silerdi. Bahşiş de yoktu, yakınan da.

Bütün bu işler saymansız, denetçisiz yürütülüyordu. **Tezgâhtar,** müşterilere hizmet eden oğlanın bağırarak söylediği rakama göre, meyhane ve lokantadan gelen parayı alıp kasaya atıyordu. Bakkal dükkânının ayrı bir kasası ve kasadarı vardı. Sima, her akşam, gece yarısına doğru, elinde bir torba, kasalardaki'ni boşaltmaya gelirdi. Gün ister kârlı ister kârsız geçsin, hiç bir şey demez, hiç bir şey yapmazdı.

Ama fabrika tıkır tıkır yürüyor, Sima

her yılın sonunda yine yükünü tutuyordu. Kendisinden başka, yirmi iki adamı da burdan geçiniyordu.

Yalnız Minka Abla, pek çok şey gördükten sonra, kendi kendine:

— Hey Allahım ya Rabbim, peki ama nerde bu zengin adamın **rahatlığı**? diye soruyordu.

Soruyor, ama karşılığını bir türlü bulamıyordu.

Derken kış geldi. Nisan başına dek sürdü ve yoksulların anasını ağlattı. Yaşlısı genci, kızanı kısrağıyla pek çok aile açlıktan ve soğuktan kırıldı. Sabahları, derme çatma kulübelerinde kıkırdamış olarak buluyorlardı zavallıları. Köylüler, yollarda, o güne dek görülmemiş derecede büyük kurt sürülerinin saldırısına uğradılar. İkişer öküzlü dört araba ile altı köylüden kurulu bir kervandan yalnız kocaman bir ot arabasının tepesine çıkmış olan bir oğlan kurtulabildi; oğlancağız, ısınmak üzere yaya yürüyen köylülerle hayvanların, gözlerinin önünde, kurtlar tarafından paralanışını seyretmişti. Jandarmalar, oğlanı, otlar arasına gömülmüş, başına da bir kürk çekmiş olarak buldular.

Yoksullar, ihtiyaç listesinden şu dört temel kalemin dışında her şeyi silmişlerdi: yakacak odun, mısır unu, kibrit ve tuz. Tütün pek ender satın alınıyor, hele sabunla gazyağı kırk

yılda bir eve giriyordu. Kasaba halkının dörtte üçü, karakışın en zorlu günlerinde, ancak bu dört şeyi istemek üzere giriyordu **«Sima'nın dükkânı»**na. Gelenlerin yarısı veresiye istiyor; büyük bir kısmı da, açıkça dileniyordu.

Sima Karanfil'in duygusal ve ilkel hesap defterinde, işler ister iyi gitsin ister kötü, hasis bir adam sayılmamak için, kendi deyimiyle «büyük ticaretin kaçınılmaz zararı»na ayrılmış bir bölüm vardı. Bu hamleden yapılacak harcamalar için mal sahibinin varlığı ille de gerekli değildi. Sima'nın yarattığı, sonradan yasa haline gelmiş bir alışkanlık sürüp gitmekteydi: evde oturan yoksul müşterilere **yardım etmek**, yoksullaraysa karşılıksız **vermek**. Gerçi bu işler hiç bir zaman kavgasız gürültüsüz olmuyordu, ama sonunda yine de birincilere yardım ediliyor, ikincilere de istedikleri veriliyordu. Böylece, güvendiği adamlar zaman zaman patronun yetkilerine bile el atıyor, bu nazik görevi yerine getiriyorlardı.

O kış, bu yardım ve sadaka bölümünün en aşılmaz sınırları bile çatır çatır çatladı. **Tezgâhtar**, bu müthiş yoksullukla başedemedi mi hemen Minka Abla'ya, ve eğer meyhanedeyse, efendisinin yanına koşuyordu. Sima ona ilkin «azdan azdan devam etmesini» salık verdi, ama baktı ki bu işin ardı arkası gelmiyor, geçip kendisi oturdu bakkal dükkânındaki kasanın başına ve bütün gününü orda geçirmeye başladı.

Bayram günleri kiliselerde görülene ben-

zer yoğun bir kalabalık, uzun bir kuyruk halinde dükkânın önünde bekleşiyordu. İçlerinde sağlam adam yok gibiydi. Yalnız yaşlı erkek ve kadınlar, özellikle de, analarla babaların acı çekmelerine, yalvarıp yakarmalarına dayanılamayacağını bildikleri için domuzuna yolladıkları çocuklar oluyordu bu kuyrukta; çocukların yakarışı hemen hiç değişmiyordu:

— Babam (ya da annem), bize şöyle on paralık daha odun (ya da mısır unu) vermenizi rica ediyor efendim...

Bunlar, bitmez tükenmez bir veresiye hesabı açtırmış olanlardı. Yaşlılarsa, doğrudan doğruya dileniyorlardı:

— Açlıktan ve soğuktan ölmek üzereyiz, Bay Sima! Acıyın bize! Tanrı da size verdiğinizin on katını verir inşallah!

Taburelerin birine tüneyen Sima, elinde iki kocaman defter, önce her gelenin hesabına, sonra da suratına bakıyordu. Ve o anda, kendi özel çıkarıyla iyilik yapma eğilimi arasında yaman bir savaş başlıyordu. Alnı kırış kırış, kaşları çatık, ağzı yarı açık, caddeyi yalayan kar fırtınasını seyrediyor, keçi sakalını parmakları arasında evirip çeviriyordu. Hemen bastırdığı derin iç çekişlerle göğsü kabarıyordu zaman zaman. Arasıra, bakışları, anasının ya da babasının urbalarından birine sarınmış, yalnız solgun yüzü gözüken küçük bir kıza takılıyordu. Böyle anlarda kuyrukta bir itiş kakış başlıyor, herkes dikkati kendi üstüne çekmek istiyordu. Yaşlılar, yoksulluğun harap ettiği su-

ratlarını daha bir buruşturuyor, anlaşılmaz birtakım lâflar geveliyorlardı. Çoğu zaman uçları yerlerde sürünen bir partala bürünmüş, kafalarına da burunlarına düşen takkeler geçirmiş bızdıklar başlarını kaldırıyor, kaygılı, zeki bakışlarını kaderlerini çizecek adama dikiyorlardı. Korkunç bir açlığı dile getiren gözler, çoğunlukla, dalgın, taze ekmek yığınına, sosis-salam ve sucuklara ya da peynir tekerlerine takılıp kalıyordu.

Sima hepsini tanıyor, çoğunun adını bile biliyordu. Bir kısmının doğumunu; öbürlerinin de yaşlanışım görmüştü. Her birinin işini gücünü ve ahlâkını ezbere biliyordu. Gözlerinin önündeki korkunç yoksulluk da ticaretinin bir parçasıydı. Kendisini zenginleştiren de bu yoksulluktu zaten.

Arasıra, kadınlardan birine:

— İyi ama, kocan çok çalıştı bu yıl. Söyle biraz bir şey ayırmadı mı köşeye? diyordu.

— Kazandığını içkiye verdi, Bay Sima...

Ve Sima, adamın parasını nerde içkiye yatırdığını çok iyi biliyordu.

Bu sahneler, hemen her zaman, rahatça yarım saat sürüyordu. Bencilliğini yenebilmesi için, bu yoksul insanların resminin zihnine oyulması gerekiyordu. En sonunda elini ağır ağır havaya kaldırıyor, **tezgâhtar'a**, yiyecek dağıtımı başlaması için işaret veriyordu.

O vakit, korkulu bir titremedir alıyordu bu acınası insancıkları. Bütün yürekler aynı

düşüncenin cenderesine giriyordu: «Bana da kalacak mı acaba?»

İtişip kakışmak yasaktı, böyle bir şeye kalkışanlar şiddetle cezalandırılıyordu. Sima, yaptığı işin tadını çıkarmak istiyordu, çünkü verilen şey ister sadaka ister veresiye olsun, kaçınılmaz zarar hanesine yazılacaktı, ve o da bunu biliyordu.

Oturduğu yerden, hemen hiç kıpırdamadan, kuyruktaki yeri ne olursa olsun, yakacak odun ve mısır unu almak üzere yanaşacak kişiyi seçiyordu. Çoğu kez, kalabalık arasında yitip gitmiş bir çocuğa seslendiği görülüyordu. Küçüğün eline yapışıyor:

— Annenin keyfi yerinde mi bari? diye soruyordu.

— Pek değil, Bay Sima.

Hatırını sorduğu, hemen her zaman, birkaç çocuk anası, çalışkan bir dul kadın oluyordu.

— Üç kilo ekmek, iki yüz elli gram da domuzyağı ver **buraya**.

Ya da:

— **Buraya** odunu ve unu iki misli tut.

Babasının dürüst, işine titiz ve delice sigara içen bir adam olduğunu bildiği bir çocuk için de:

— **Buraya** da iki paket tütün ekle, diyordu.

«Ekmek», «domuzyağı», «peynir», «tütün», «zeytin» gibi olağandışı sözcükler duyuldu mu, pek çok gözde, insanın yüreğini burkan

bir kıskançlık alevi yanıp sönüyordu.

Kuyruktakiler, büyüklü küçüklü, teker teker kollarını doldurup gidiyorlardı. Sima'nın yanıbaşında dikilen bir adam, herkesin aldığı şeylerin hesabını tutuyordu. Zaman zaman, Sima'nın epey hoşlandığı sahneler geçiyordu: kadınlardan biri ayaklarına kapanıp pabuçlarını öpüyor; yaşlı bir dede ellerine sarılıp gözyaşlarıyla yıkıyordu.

Yalnız çocuklar, onca insanı besleyip ısıtabilen bu ufacık tefecik adama iri ve şaşkın gözleriyle baka baka, tek bir lâf demeden uzaklaşıyorlardı.

GÖNLE GÖRE BARBATT

İnsan yaşamı, en çetin sınavları, çiçekli bir tarladan geçercesine atlatır.

Nisan'ın ilk güneşli günleriyle birlikte sıskası çıkmış, bir deri bir kemik kalmış, üstü başı dökülen, sesleri ta derinden gelen bir alay çocuğun elinde uçurtmalar beliriverdi. Belli başlı oyun yerleri Karol caddesiydi. Yan sokağa bakan kapılarda, dallardaki tomurcuklarla birlikte, gevezeliğe susamış dedikoducu kadınlar bitiverdi. Kadınlara oranla daha ciddî olan erkeklerse gerine gerine evden çıkıyor, alıştıkları meyhaneye yollanıyorlar, yaklaşmakta olan çalışma mevsimine güvenerek yiğitçe «veresiye» istiyorlardı. Her yandan şen kahkahalar, tatlı şakalar yükseliyordu.

«Sima»mn akaretinde de durum aynıydı. Kış boyu sımsıkı kapalı duran pencereler, aralıklara sürülen çirişin çatırtıları arasında, birer

birer açıldı. Doğrusu ya, pencereler açılırken oralarda bulunmak pek de akıl kârı değildi: en kötü bakılan ahırdan bile daha hoş bir koku çıkardı herhalde.

Çocukların ardından, kadınlarla erkekler de o korkunç kışlık inlerini terkediyor, gidip duvar diplerinde güneşe seriyorlardı kendilerini. Bütün kış hiç bir şey olmamış gibi, konuşmalar yalnız kabasaba lâflara dayanıyordu. Bir tek solgun yüzler açığa vuruyordu çekilen sonsuz acıyı; bu acı da yalnız yiyecek ve yakacak kıtlığından değil, aynı zamanda temiz hava eksikliğinden doğmuştu.

Bütün hayvanlar - inekler, öküzler, atlar, eşekler, kediler, köpekler - de güneşten yararlanmak üzere sokaklara döküldü; kimisini sahipleri salıvermişti, kimisiyse zaten başıboştu. Sokakları dolduran, sağda solda salman, temiz hava alan bu hayvanlar, İbrail'in kenar mahallelerinin başlıca özelliğidir. Kışın, insanlardan daha çok açlık çeker zavallılar. Hepsi nalları dikmesin diye, bir kısmı, yok fiyatına mezbahaya satılır. Kedi köpeklereyse kimse aldırmaz. Biri giderse, onu gelir nasıl olsa.

O bahar, görünüm her zamankinden daha acıklıydı. Sığırlar ve atlar öylesine zayıflamıştı ki, ayakta duracak halleri kalmamıştı. Hareketsizlikten uyuşuk bacaklarıyla, sağa sola yalpa vurarak, kuyruklarını sallayarak birkaç adım atıyor, ağacın birine yaslanıp sırtlarını kaşıyorlardı. Büyük çoğunluğu ahırın kapısından ayrılmıyordu.

Yüzlerindeki hüzün, bakışlarındaki keder, çekilen acıyı belleklerinde saklamakta insanoğlundan üstün olduklarını gösteriyordu.

Minka, insanlarla hayvanların çektiği acıyı bilmez değildi, ama elinden bir şey gelmiyordu. Köydeyken, gücü hiç denecek kadar az, halkın yoksulluğu da İbrail'dekinden kat kat fazla olduğundan, bütün yapabildiği paralanırcasına çalışmak, kendi yoksulluğundan haklı bir avuntu çıkarmaktı. En az başkaları kadar acı çektiği için, bu yaşama katlanır, kimi zaman güzel bile bulurdu.

Varlık içinde yüzdüğünü bildiği için, İbrail'de durumu aynı değildi.

O korkunç kış boyunca, kaç kez, çoluğunun çocuğunun ve kendisinin çektikleri acıyı anlatan bir komşu kadını eli kolu bağlı dinlemiş, sonra da kucağına değersiz bir armağan: on okka odun, bir parça sabun, bir ekmek sıkıştırarak yollamıştı. Bilmem kaç kez de ambara dalmış, yığınla erzak aşırıp açlara dağıtmıştı; çoğu zaman, yanına Katerina'yı, Zamfir'i ve Tudorel'i de alarak, kendisi götürüyordu bu yiyecekleri onlara - ama Sima'ya yakalandıktan sonra, iki koca kilit, yeni bir suç işlemesini kesinlikle önledi.

— Çılgın mısın sen! demişti Sima. Bu gidişle, çok yakında biz de dilenmek zorunda kalırız valla!

«Çok yakında ha!» Keşke öyle olsaydı, vız

gelirdi ona; ayrıca kocasının, şimdikinin on katını da verse, yine o müthiş varlığını eritemeyeceğini biliyordu.

Kışın sonuna doğru, yani gözü önündeki yoksulluğun doruğa çıktığı günlerde, dükkânların - meyhane-bakkal-tahıl ambarı üçlüsünün - başına geçti; herkesten önce geliyor, herkesten sonra gidiyordu. Sima da zaten o günlerde sağa sola koşuşmaya, iş için kentte dolaşmaya başlamıştı. Karısının arzusuna boyun eğdi, tepesine dikilip birkaç gün her hareketini gözledi, baktı ki eli işe yatkın, adamlarına onu dinlemeleri için emir verdi.

Tezgâhtar da içlerinde olmak üzere, bütün emekçiler bayram etti. Minka'nın avucundan başka kasa yoktu artık. Malların ısmarlanması da, benzeri bütün işler de ondan çıkıyordu şimdi. Kalabalık saatlarda, Katerina'yla iki küçük oğlan da canla başla kendisine yardım ediyorlardı.

Her şey bir anda değişiverdi.

İşlerin azaldığı bir sırada, bütün evi yeni baştan boyattı. Lokantanın bitişiğindeki kıvırzıvır odası, varlıklı kişiler için nefis bir aşevi haline getirildi. Mutfağa çekidüzen verildi, yemeklerin çeşnisi ve niteliği değiştirildi. Hizmet iyileştirildi. Avluya, lokantanın hemen yanına, duvar boyunca altı güzel kamerya yerleştirildi, ve içleri şarap tanrısı Baküs'ten esinlenerek yapılmış, insanı zevke eğlenceye çağıran resimlerle süslendi.

«Sima'nın evi»nde böylesi bir değişiklik

görülmemişti şimdiye dek. Konu komşu, gelip geçen şaşıp şaşıp kaldı bu işe. **«Sima Karanfil'in meyhanesi»**ni, biri karısı olmak üzere iki güzel hanımın işlettiği ve burayı akıllara durgunluk verecek derecede neşeli bir yer haline getirdikleri haberi ta kentin göbeğine dek yayıldı.

Eskiden, bir tavernacı kadının neşeli olması meyhanenin çıkarına, kocanın da zararınaydı. Ancak bu da, meyhaneyi işleten kadının güzel ya da çirkin oluşuna bağlıydı tabiî; bakın halk şarkısı ne diyor bu konuda:

Vinu-i bun, ocaua-i mare,
Crâsmarita-i sluta tare:
Beau flacaii de-a calare!

Vinu-i rau, ocaua-i mica,
Crâsmarita-i frumusica:
Beau flacaii de se strica!

Şarap güzel, bardak büyük,
Meyhaneci kız çirkin mi çirkin:
Delikanlılar at üstünde içer bâdeyi!

Şarap kötü, bardak küçük,
Meyhaneci kız güzel mi güzel:
Delikanlılar orda eder sabahı!

Eskiden böyleydi işte halk şarkıları: yalın ve güçlü. Ama Sima'nın meyhanesinde işler başka türlüydü tabiî. İki kadının neşeli oluşunun gizli saklı bir amacı yoktu. Omuzlarına

çöken amansız yalnızlıktan kurtulma ihtiyacının doğurduğu doğal bir neşeydi bu. «Delikanlılar» ister içsin ister içmesin, Sima'nın kesesi dolsun ya da dolmasın, umurlarında değildi. Bu iki kadınla meyhane arasında en küçük bir ilinti yoktu. Taverna, onlar için, kendilerinden kaçıp kurtulmalarına yarayan bir araçtan başka bir şey değildi.

Minka, içinden gelen o kendinden kötü durumdakilere yardım etme ihtiyacının etkisiyle ve şimdi bunu yapabilmek için daha geniş olanaklara sahip bulunduğunu görerek, bütün kışı gizemci bir düşle, Minku'yu unutmaya, kocasına kendi cömert yaşama anlayışını aktarmaya çalışarak geçirmişti. Sima'yı Mândresko'nun yerine geçiriyor, Irmakağzı'nın sahibi, köylülerin tanrısı haline getiriyordu; bu tanrı, köylülerin bütün haklarını verecekti. İbrail'deki mağazalarının yardımıyla, bütün bölge halkını kendine bağlayacak, yoksulluklarını ortadan kaldıracaktı. Olmayacak hiç bir şey yoktu bu işte:

— Bugünkü kârının beşte biriyle yetinsen, yine de kendini varlıklı sayabilirsin; üstelik, şimdiki gibi, hiç bir işe yaramayan bir servet toplamak üzere yılın sekiz ayını uğraşıp didinmekle geçiremezsin. Beni dinlersen, günün birinde, bütün bu insanlar ayaklarına kapanır, tanrılaştırır seni!

Yerle gök birbirinden ne kadar uzaksa, Sima da bu fikre o denli uzaktı; ama tilkinin teki olduğundan, hiç sesini çıkarmayıp düşünce-

li bir tavır takındı, böylece karısının tatlı düşlerini bozmadı. Kızcağız da bu işi öyle ileri götürdü ki, kısa bir süre sonra kocasına âşık oldu. Ama beriki, aklı fikri servetinde olduğundan, pek değerini bilemedi bu mutluluğun. Minka, kocasına gösterdiği sevecenliği iki katına çıkardı, hattâ onu sevmeye bile başladı; ancak, zahire ambarına vurulan iki koca kilit, bir anda gözlerini açtı, ne yaman bir yanılgının kurbanı olduğunu gördü.

Ve işte o zaman anladı gençliğinin, güzelliğinin, sevgisinin Sima'nın yüreğinde ne denli az yer tuttuğunu: «Bana duyduğu sevgi, kesesinin ağzını bağlayan ipten öteye geçmiyor», dedi kendi kendine. Ve koşup Katerina'nın kollarına atıldı:

— İnsanın **barbatt'ı**[1] gönlüne göre olmadımı, sonu budur işte! diye bağırdı.

Bir zamanlar, Rumanya'da, Bir Mayıs'ta bardak bardak **pelin** içilirdi; **pelin**, kekremsi bir tat versin diye içine pelin yaprağı atılan bir şaraptı. Herkes içerdi o gün. Ve baharın gelişinin ancak «kırkıncı bardak»tan sonra gereğince kutlandığına inanılırdı. Ama bu da herkesin becereceği iş değildi elbet.

---

[1]. **Rumence'de, koca, erkek, adam sözcüklerinin yerini tutan barbatt, erkeğin özellikle erkekliğini, yiğitliğini, canlılığını anlatmaktadır.**

Bununla birlikte, Bahar Bayramı'ndan bir gün önce, bir grup genç geldi ve:

— Minka Abla! dedi güzel meyhaneci kadına. Yarın, «kırk bardağı» masa altına yuvarlanmadan kafaya dikersek elinizi öpmemize izin verir misiniz?

Hepsi ellerine bayılıyordu çünkü. Aslında çok güzel değildiler, ama herhangi bir şeyi anlatırken, hattâ hiç bir şey anlatmazken öylesine zariftiler ki. Minka, o cömert gençliğini, her şeyden çok işte bu elleriyle tanıtmıştı çevresine. Gereğinden fazla şey söylemekten içgüdüyle çekinen ve az, ama öz lâf eden dudaklarının tersine, sayısız ustalığa sahip elleri pek çok şey anlatırdı.

Minka, çocukluğunda, gördüğü ve duyduğu her şey üzerinde yüksek sesle düşünürdü. Ama asık suratlı babası hemen tepesine dikilir, yamru yumru elinin tersiyle bir tokat atardı ağzına. Hattâ her Hıristiyan'ın insanlara daha bir iyilikle, daha bir hoşgörüyle yanaşması gereken yortu günlerinde, yemek masası başında bile, Aleksi Baba en küçük gevezeliğe göz yummazdı. Konuşan ister karısı, ister çocukları olsun, elinin tersiyle şöyle bir vurur, ağızlarını burunlarını kan içinde bırakırdı. Üstelik, bu kaba hareketten sonra en küçük bir açıklamada bulunmazdı.

Böylece, Minka, daha küçük yaşta sözünü yarım bırakma, konuşmasındaki sıcak, kişisel, tutkulu yanları kaldırma alışkanlığını edinmiş. Ancak, o zengin yaradılışı, bu şekilde baskı

altına alınmaya razı olmadı. Anlatım yolları sayısız olduğundan, gürültücülüğünü ellerine kollarına aktardı, dinsiz imansız bir kabalığın salakça yasakladığı sözün bin bir rengini, inceliğini, hattâ şiddeti, on misliyle bu körpecik ellere kollara yükledi. Minka Abla, böylece, çok tatlı bir yarı-dilsiz olup çıktı; bütün köy halkı, yarım bırakılmış cümlelerini, bir çığlığını, gözlerindeki bir anlatımı, hattâ yüzündeki bir kıpırtıyı, bunlar ellerinin, kollarının ya da parmaklarının küçücük bir hareketiyle birlikte verildiği an, hiç kusursuz anlıyordu.

Bir duyguyu anlatabilmek için sayısız yöntemi vardı. Hepsini birden anlatmak, yani bütün kişiliğini ortaya koyabilmek içinse, hiç durmadan yenilediğinden, sayısız anlatım yoluna sahipti.

Bununla birlikte, kimisi artık iyiden iyiye içine işlemişti ve hiç umulmadık anda ortaya çıkmaktaydılar.

Karşısındaki insanı, her ikisine de acı gelen bir sessizliğe çağırmak istediği zaman, ansızın susar, yüzünü öteye çevirir, elini şiddetli bir rüzgâra kapılmışcasına havaya kaldırır, sonra hafif bir tüy gibi aşağı indirirdi. Kol, eğer ayaktaysa, kendi ağırlığıyla, vücut boyunca dümdüz aşağı düşerdi. Yok eğer oturuyorsa, el gelir, masaya konar, ölü gibi kıpırdamadan kalırdı.

Kendisiyle ilgili sevindirici bir haberi, yüzünü karşısındakine dönerek, göz kapaklarını indirip, dudaklarını ısırmasına rağmen sakla-

yamadığı bir gülümseyişle kollarını iki yana açarak, ve sonra, sevecen bir tavırla, kendi omuzlarına sarılarak karşılardı. Parmakları, kedi pençesi gibi, uzun süre yoğururdu sırtındaki giysiyi. Kimi zaman, buna, gövdesinin hafifçe sağa sola sallanmasını da eklerdi.

Büyük bir heyecan karşısındaysa başını arkaya atar, kahverengi sürmeli mavi gözlerini iri iri açar, dudaklarını sarkıtır, kollarını ileri uzatır, ellerini dua edecekmişcesine birleştirir, bileklerini bir o yana bir bu yana döndürülen vida gibi sallardı.

Herhangi bir tartışmada, tartışma ister ateşli ister sakin olsun, bu anlatım yolları her zaman sözden önce gelir, çekişme boyunca ona eşlik eder, en sonunda sözü bir yana iter, onun bütün ayrıntılarını dile getirirlerdi.

Son derece doğal, içgüdüseldi bütün bunlar.

Bu yüzden, Minka Abla'nın yakınları ve dostları artık dudaklarından dökülen sözlere değil, sevecenlikle ya da tutkuyla bağlandıkları ellerine dikkat eder olmuşlardı.

Yalnız zavallı Sima'cık hiç bir şeyin farkında değildi.

Bahar Bayramı şafakla birlikte başladı, tanyeri önce solgun pembe bir gül gibi açılmış, her dakka biraz daha kızarmış, sonra göz kamaştıran bir ışık dalgası altında eriyip gitmişti.

Minka'yla Katerina, daha tanyeri ağarırken odalarından çıktılar; ikisi de lâl renkli birer etek, kol ağızları dantelli ve kolalı beyaz gömlekler, işlemeli patikler giymiş, başlarına da birer kırmızı yemeni bağlamışlardı. İlkin, el ele tutuşup Karol caddesinde temiz hava almaya çıktılar, Tuna kıyısına dek uzanıp koca nehri selâmladılar:

— Akşamüstü, söğütlerin altında buluşalım! dediler.

Sonra geri dönüp tavernayı açtılar. İlk gelen Zamfir oldu. Minka Abla onu hemen bodruma, «6 numaralı» **pelin**-şarabından getirmeye yolladı, ızgaranın altını yaktırdı sonra da kasaptan yarım okka **fleyka**[1] almaya gönderdi:

— Benim için olduğunu söyle! diye bağırdı dükkânın kapısından.

Ve sağ kolu, havada, düşüncesini tamamlayan bir kavis çizdi: «Kasap işin aslını anlar da beni suçlarsa suçlasın, umurumda değil.»

Nitekim, korktuğu başına gelmiş, niyeti anlaşılmıştı, Zamfir:

— Lake Amca kollarını iki yana açtı ve: «Vay, vay! Minka Abla Bahar Bayramı'nı kutlamaya başladı demek? Aferin, aferin!» dedi diyerek soluk soluğa anlattı kasapta olup biteni.

— Evet, Zamfir'ciğim! dedi Minka dalgın

---

[1] **Dananın, böbrek yatağı denen yumuşak etleri.**

dalgın. Başlıyoruz... Hattâ, kışın acısını çıkarmak için, öğleden sonra sögütlerin altına bile gideceğiz.

Kızartmakta olan **fleyka**'lardan çıkan şeytan işi koku genizlerine doldu, iyice iştahlarını getirdi. Minka, bizim oralarda **fund** adı verilen iki tahta tabakta, dumanları tüte tüte sofraya getirdi onları.

İki kadın, hemen ayaküstü, iki lokmada yuttular bu nefis ızgaraları, Zamfir'le Tudorel de bu işte onları yalnız bırakmadılar tabiî. Onlar, elde şarap bardağı, dalgın dalgın dikilirken, Sima, düşünceli bir tavırla avludan geçip işe koşuyordu.

— Bana bak, Simika! diye bağırdı karısı, haber vereyim de, sonra söylemedi deme: bugün işler ayaz!

Sima, aklı başka yerlerde, ona döndü:

— Ne demek ayaz?

— Ayaz işte. Diyeceğim o ki, bugün Bahar Bayramı: kış bitti!

— Peki, Minka'cığım, peki, eğlen öyleyse, benim sana bir şey dediğim yok ki! diye miyavladı beriki.

Ve uzaklaştı. Kadın, bakışlarıyla onu izlerken mırıldandı:

— Vah garibim vah, desen n'olur ki!

Bardakları doldurdu, Katerina'yla tokuştururken, kederli bir yüzle:

— Yaşasın Bahar Bayramı, halacığım, yaşasın! diye bağırdı. Bununla «yedinci bardak» oluyor!

Katerina, yeğeninin yüzündeki hüznü farketti:

— Gününü zehir etme! diye çıkıştı.

— Hiç niyetim yok! Yalnız, yine de kötü şey insanın **barbatt**'ının gönlüne göre olmaması!

Saat onda, taverna, neşeli mi neşeli bir kalabalıkla dolmuştu. Garsonlar bile zorlukla gidip geliyordu artık. Sürahiler, şişeler, testiler, bardaklar, «mezeler» başlar üzerinde dolaşıyor, tezgâhla müşteriler arasında elden ele gidip geliyordu.

Minka, tezgâhın başında, canla başla herkese yetişmeye çalışıyordu. Bütün kadehler onun onuruna kalkıyordu. Herkes ondan, sırf kendisi için söylenmiş iki lâf bekliyordu. Tüm varlığı gerilmiş, canlılığına sınır olmayan bu müthiş kalabalığa açılmıştı. Gözleri, projektör gibi, bütün yüzleri tarıyordu. Hiç bir şey kaçmıyordu gözünden. Kimi zaman, uzaktan, ceplerini ters yüz eden, içlerinde son bir «kadeh» yuvarlamalarına izin verecek beş on meteliğin bile kalmadığını gören ve: «Ah, kardeşim, ah!» diyerek birbirlerine sarılan iki adama takılıyordu bakışları. Zavallılar için yakınmaktan başka çare yoktu artık. O zaman Minka, «bu da benden» diyerek gizlice birer içki gönderiyordu onlara.

Böyle bir «onura kavuşanlar» başlarını kaldırıyor, alev alev yanan gözlerle Minka Ab-

la'ya bakıyorlardı. Ve boyun damarlarını çatlatırcasına bağırıyorlardı:

— Minka Abla! Minka Abla!

Sonra, meyhaneyi dolduran korkunç uğultuya yeniliyor, sevinçli bir umutsuzluğun suskunluğu içinde, gözlerini Minka'nın gözlerine dikiyor, duydukları sevgiyi belirtmek üzere kendi yanaklarına iki okkalı şamar yapıştırıyorlardı. Minka başını öne eğiyor: «Yapmayın öyle şey!» dercesine iki elini göğsüne bastırıyordu.

Yeni açılan «pastane» kısmında, en eski müşteriler, Sima'yı beklerken sessiz sedasız birşeyler içiyorlardı. Sima saat on bire doğru geldi, bir de baktı ki müşteriler kapıyı örtmüş Karısı, uzun süre, kendine bir yol açabilmek için boşu boşuna çırpınışını seyretti. Sonra ansızın, büyük bir tiksintiyle, uğultuyu bastıran tiz bir sesle bağırdı:

— Barbatt'ıma yer verin bakayım! Yol açın benim «barbatt»ıma!

Birden, bütün sesler kesildi. Başlar kapıya çevrildi, uçkurunu toplayamayan bir cüce, şaşkın bakışlarla sağı solu selâmlayarak kapıdan lokantaya, hattâ özel müşterilere ayrılan pastaneye dek uzanan daracık geçitte ilerliyordu. Minka, tezgâhın arkasında ayaklarının ucuna basarak yükselmiş, «barbatt»ının bu insan koridoru içinde ilerleyişini izliyor, ve bu haliyle derin bir siperin dibine bakıyormuş duygusunu veriyordu insana.

Tam o sırada, bir erkek kahkahası duyul-

du; derken kahkahalar ona yükseldi; en sonunda, bütün taverna makaraları koyverdi. Minka tezgâhın başından ayrıldı, gidip Sima'yla dostlarının yanına oturdu.

On on iki kişiydiler, hepsi de o geleneksel «kırk kadeh»e epeyce yaklaşmış, içkiyle birlikte ızgarada kızartılmış inek memeleriyle «koç yumurtalarını» atıştırıyorlardı. Aralarında, Minka'nın bayram dolayısıyla çağırttığı Minku da vardı. Sima onu tanımıyordu. Öbür konuklar da tabiî.

İki yavuklu, Kızıl Japsha'da geçirdikleri hareketli geceden beri ilk kez karşılaşıyorlardı. Heyecandan titreyerek el sıkışmakla yetindiler, sonra Minka geçip kocasıyla Katerina'nın arasına oturdu; Katerina'nın genç balıkçı dostu da yanındaydı.

Minku zayıflamıştı. Yüzünde, pek öyle yakın bir gelecekte sona ereceğe benzemeyen bir acının izleri vardı. Bu acı, yüz çizgilerinin sıradanlığını yoketmiş, soylu bir hava kazandırmıştı delikanlıya. Bütün bu kentliler arasındaki beceriksizliği, yalnız Yortu ve Noel günleri giydiği kalıp gibi urbalarının verdiği sıkıntı ve bir şey söylenince duyduğu utanç onu, Minka'nın şimdiye dek görmediği ölçüde bilge, ince ve suskun yapmıştı. Kızcağız bundan öylesine duygulandı ki, kendini tutamayıp kalktı, gidip yanına oturdu. Minku'nun gözleri, korkuyla yuvalarından dışarı uğradı. Minka Abla'ysa, kim-

selere aldırmadan kollarını boynuna doladı, yanağına bir öpücük kondurdu.

Dostlarından biriyle tartışmakta olan Sima görmedi bunu. Öbür konuklarsa pek şaşmadılar. Katerina, sevgi dolu bir bakışla onayladı dostunun davranışını. Sonra o da tutup, konuşma biçimi ve anlattığı balıkçılık öyküleriyle herkesi eğlendiren sevgilisini öptü.

Minku çılgına dönmüştü. Öfkesinden bütün kanı başına çıkmıştı, ama sakalını çekiştirmekten başka bir şey yapamıyordu. Hemen kalkıp gitmek istedi. Minka koluna yapıştı. Minka Abla'ya dostça bir hayranlık duyan ve kara yazgısına üzülen masa başındakiler bu duruma bakıp eğleniyorlardı.

Minka bir ara dışarı çıktı, az sonra beş litrelik bir **pelin** testisi ve bir yığın ızgara etle birlikte geri geldi. Getirilen şeyler göz açıp kapayıncaya dek silinip süpürüldü. Hemen tazelediler.

Öğlene doğru hepsi sarhoştu, hele Sima dut gibiydi. Hali içler acısıydı. Ve Minka kalkıp odanın köşesine gittiği, ayakta durup kocasını da yanına çağırdığı zaman bu işi acıdığı için mi, yoksa başka bir nedenle mi yaptığını hiç biri anlayamadı. Hepsi, gülünç kucaklaşmalar ve öpüşmelerle dolu bir karı-koca oyununa tanık olacaklarını sandılar.

Oysa hiç de öyle olmadı. Minka kocasının boynuna sarıldı, çekip bağrına bastırdı - o zaman, Sima'nın başının omuzuna zor geldiğini gördüler - ve boğulurcasına:

— Bakın, dostlar! dedi. **Bu, benim** «barbatt»ım işte!

Ve sonra: «Onu bana babam buldu» diye ekleyerek bir çelme attı, adamcağızı kereste gibi yere uzatıverdi. Ve üstüne çullandı:

«— Barbatt»**ım** bu benim! «Barbatt»**ım**! diyerek kıçına kıçına vurmaya başladı.

Salondakiler, korkuyla kaçıştılar.

Birkaç dakika sonra. Minka'yla Katerina, yanlarında Zamfir ve Tudorel olduğu halde, avlu kapısından çıkıyorlardı. İkisi de yeşil **skurteyka'lara**[1] sarınmıştı. Hızlı adımlarla limana yollandılar.

Balık iskelesinde, Tuna boyundaki söğütlüğe gidip eğlenebilmek üzere her şey hazırlanmıştı. Katerina'nın yavklusunun ince uzun **lotka'sına**[2] yığınla meze, şarap ve rakı konmuştu. Minku henüz gelmemişti, Minka buna epey bozuldu. Oysa, delikanlı az sonra, ağzı kulaklarında çıkageldi. Kayık açıldı. Kadınlar, halk işi bir kilime sarınıp yan yana uzanmışlar, çocuklar da suyla oynuyordu.

Tuna'yı geçen tek süslü **lotka** onlarınki değildi.Daha bir sürü kayık nehirde izler bırakarak ilerliyordu, kimisinde çalgıcılar bile vardı.

Kayıkların çoğu, kışın uyuşturduğu karanlık bir ormana girmekten ürküyormuşcasma,

---

[1]. **Halk kadınlarının giydiği harmani.**

[2]. **Balıkçı kayığı.**

güneşin ve sıcağın tadını çıkarmak üzere kendilerini akıntıya bırakmıştı.

Kayıklar oldukları yerde dönüyor, keman ve tef sesleri arasında içkiler yuvarlanıyordu. Zaman zaman, tatlı kadın seslerinin söylediği ezgiler o dupduru uzayda dakikalarca yankılanıp gidiyordu. Dört bir yandan kadeh tokuşturmalar, şakacı takılmalar, gülüşmeler, korkulu çığlıklar yükseliyordu. Bizim **lotka**, uzun süre, ses çıkarmadan bunları dinledi, sonra öbür kayıya doğru burun kırıp tığ gibi kayarak gözden yitti.

İki kadın, kayık **Korotişka** boğazına dalmazdan önce başlarını kaldırıp limandaki sayısız gemiyi, ormanı andıran seren direklerini ve Tuna'nın göz kamaştıran uçsuz bucaksız sularını seyrettiler.

Minku, yüzünde insanın içini burkan bir keder, türkü çağırıyordu. Minka Abla sevecen bir bakışla baktı ona ve kendi kendine: «Neden seni harcadım acaba?» diye düşündü.

Balıkçıların merkezi olan **Korotişka**'da, Katerina'nın dostu Matei'nin de bir **kulübe**'si vardı. Matei, yalnızlığı, o çetin uğraşını ve bağımsızlığı seven bir insandı. Zaten işte bu yönüyle hoşuna gitmişti Katerina'nın. Pek ender görüşüyorlardı, ama bu, onların özgürlük özlemine tıpatıp uyuyordu.

Kulübeye varır varmaz, balıkçı cehennem ateşine benzer kocaman bir ateş yaktı, polenta

tenceresini ocağa astı, on kiloluk bir sazan balığının karnını yarıp temizledikten sonra şişe geçirdi. Bir başka tencerede de, mersin balığıyla, «yayla çorbası» ya da **borçka** pişirdi. Minku da ona yardım ediyordu. Matei, «işler Arap saçına dönmesin» diye, ellerinin hamuruyla erkeklerin işine burunlarını sokmamalarını söylemişti kadınlara.

Kadınlar seve seve uydular bu buyruğa. Bu bekâr evi, böyle bir yere ilk kez gelen Katerina'ya hiç bir şey demiyor, ama Minka'ya Kızıl Japsha'yı hatırlatıyordu. Hattâ, insanoğlunu tetikte yaşamaya zorlayan tehlikeli doğa bile ordakinin aynıydı. Aynı zorlu yaşam vardı burada da. Ve her şey son derece yalın ve sağlıklıydı.

Matei'nin arkadaşı dört balıkçı, fırtınalı havalarda beşinin birden barındığı büyük **kulübe**'nin çevresinde dolanıyordu. Kulübede her birinin küçük, tahta bir yatağı vardı, tepelerine de öteleri berileri asılmıştı. Bir sürü ev ve balıkçı eşyası sağa sola atılmış, yaşlı söğütlere asılmış, kovuklarına tıkılmış ya da ters çevrilmiş eski bir **lotka**'nın altına yerleştirilmişti. Hattâ, görünüşleri bekârlık kokan iç çamaşırları bile vardı ortalıkta.

Orman içinde yitip gitmiş bu balıkçı barınağı kadınlara, o erkekçe havasıyla, müthiş bir huzur verdi. Kendi evlerindeki, daha doğrusu Sima'nın evindeki sürekli, sağlık bozucu sinirli hava ikisini de yaşamaktan bezdirdiği halde, buranın yabanlığı hafifçe içlerini ürperti-

yordu. Hele Minka, kendisiyle Sima ve işleri arasındaki derin uçurumu iyiden iyiye farketti. Ne böylesine «**barbatt**»lıktan uzak bir adamın karısı olmak ne de - zenginlik için zenginlik gibi - saçma bir amaca dönük işlere yardım etmek üzere yaratılmıştı o.

Burdaysa, **kulübe**'den tutun da, başka olmadığı için Matei'nin kendine ayırdığı kırık saplı tahta kaşığa dek, her şeyin insanî bir değeri, bir varoluş nedeni vardı. Hiç bir şey fazla değildi. Ve üstleri aransa, bu beş balıkçıda, kendilerini bir ay sırtüstü yatarak yaşatacak para bulunmazdı herhalde. Peki, böyledir diye, kasası altın dolu Sima'dan daha mı az saygıdeğerdiler acaba?

Ama ne yazık ki Minka, Katerina'nın dışında, tanıdıklarından hiç birinin kendisi gibi düşünmediğini biliyordu!

Akşamüstü saat dörtte yenen bu büyük yemek, bizim oralardaki deyimiyle tam bir **prânz pescaresc**, «balıkçı yemeği» oldu. Matei'nin arkadaşları da katıldı yemeğe. Çocuklarla birlikte on kişiydiler. Hepsi, Doğu'lular gibi, yere serilen kocaman bir örtü üzerine bağdaş kurdular, tam iki saat sofrada ne var yor silip süpürdüler, geriye yalnızca, usul uslu konukları seyreden iki şirin köpeğin karnını doyuracak bir şeyler kaldı. Kentten getirdikleri içkilerle daha başka güzel şeyler de, ölçülü, ama içten bir neşe içersinde yenip içildi.

Yemekten sonra, Zamfir'le Tudorel hemen ormana daldılar Dört balıkçı işlerinin başına döndü. Ancak, Minka'yla Katerina'nın, kısa bir süre sonra eve götürülmesi gerekiyordu.

İki çift, dönüş saatını beklerken, hemen yakınlardaki bir açıklığa gidip yarım saat düşlere daldı. Erkekler oturmuş, sevgililerini, yüzleri batan güneşe dönük, uyuklamak üzere dizlerine yatırmışlardı.

Bizim Doğu illerinde sık sık rastlanan, geleneksel bir sahnedir bu. Sevgililer, sırayla birbirlerinin dizine yatıp saçlarını okşatırlar.

Ayrıca, bir okşama da değildir bu. Kimi zaman saatlarca süren dikkatli, tutkulu bir aramadır. Ateş gibi parmaklar saçları tutar yol yol ayırır. Alev alev yanan eller başı bir o yana, bir bu yana çevirir, yorulmadan tekrarlar bu işi.

Peki, nedir bu yapılan? Paylaşılan bir hazzın büyüsüyle kendini o yangınlı ellere teslim eden baştan istenen nedir?

Kimse bilmez bunu. Ama bakın ne der türkü

Kız dizine yatanda, civanım
Oğlan onun başını kaşır:
Varsın kaşısın be civanım,
Değil mi ki sevdasını gönlünde taşır.

SU BASKINI

Tatlı bakışlı, gür bıyıklı yaşlı bir yengeç avcısı, her sabah işe giderken «Sima'nın dükkânı»na uğrardı Bu adamcağız taverna'nın ilk müşterisiydi, kapı açılır açılmaz, sabahın temiz havasıyla birlikte içeri dalardı. Yalnız «eli uğurlu» olduğu için değil, aynı zamanda sessizliğinden ötürü severlerdi onu.

Sırtında çuvalı, kolunun altında sopası, gözlerinden uyku akan, gönlü ezik tezgâhtar yamağının içine işleyen babacan bir «günaydın»la içeri girerdi. Tezgâha yaslanıp ayaküstü bir kadeh **şuyka**'sını yuvarlar, sonra

— Sağlıcakla kal evlâdım! diyerek çıkar giderdi.

Minka Abla'yla Sima, yengeç avcısı meyhaneye geldiğinde çoğu kez orda olurlardı. O temmuz sabahı da ordaydılar, her biri bir is-

kemleye tünemiş, hiç konuşmadan oturuyorlardı; ihtiyar geldi, selâm verdi, içkisini yuvarladı, ve giderayak

— Tuna yükseliyor, dedi.

Bu sıradan haber, karı kocayı çimdik yemiş gibi hoplattı. Sima ayağa fırladı, karısına tek bir lâf demeden, hışımla çıkıp gitti. Beriki, alnı kırış kırış, bakışları öfkeli kalktı, bir kurşun kalem aldı, o gün ısmarlanacak şeylerin listesini yazmaya başladı.

Karanfil ailesinde, pek çok şeyi ortaya çıkaran Bahar Bayramı'ndan beri, tabiî değişik nedenlerden ötürü, hanımın da beyin de yüreği yaralıydı. Gönüllerindeki tutkular, tıpkı Tuna gibi, her geçen gün kabarıp yükseliyordu. Adam, karısının artık bir mucize sonucu orda bulunduğunu biliyor, ve onu yitirme düşüncesi her gün şiddetini arttıran bir işkence haline geliyordu. Bütün o töresel engeller ortadan kalktığı için, Minka da kendini Minku'ya duyduğu sevginin akışına kaptırmış, onun sağlıklı yaşamından başka bir şey düşünemez olmuştu.

Kızıl Japsha'da, Minku'nun yüreciği de aynı şekilde acılar içindeydi. Ve o temmuz günlerinde, kabaran Sereth'e bakarken, coşup taşmak üzere olanın kendi kalbi olduğunu sanıyordu. Ama onun coşkusu daha da öteye gidiyordu

— Gebertirim ben bu Sima'yı! diyordu.

Tıpkı Tuna kıyısındaki yengeç avcısının, salt ekmek kaygısıyla yaptığı gibi, Minku da her akşam, suyun o günkü yükselme derecesi-

ni anlamak üzere, uzun bir sopa daldırıyordu Sereth'in çamurlu suyuna. Ertesi sabah, gönlü bir önceki güne oranla daha da kabarmış olarak, suyun geceleyin gelip karış karış geçtiği sopasını yoklamaya gidiyordu. Ve ırmağın suları yükseldikçe, Minka'ya duyduğu aşkın da kabardığını farkediyordu.

Karanfil'ler, suyun yükselişini ölçebilmek için nehre sopa daldıramıyorlardı, ama yengeç avcısı, her sabah, kendi sopasını büyük bir serinkanlılıkla yüreklerine daldırma işini ihmal etmiyordu

— Tuna yükseliyor, durmadan yükseliyor

Zamanla, bu yükselişin hastası olup çıktılar Şimdi artık her sabah tavernaya inip balıkçının yolunu gözlüyorlardı. Ve beriki, canlarını sıkmaktan korktuğu için, nehirden söz açmadan gitmeye kalktı mı, karı koca bir ağızdan seslenerek yolunu kesiyorlardı:

— Tuna'dan ne haber?

Yaşlı balıkçı, sakin bir tavırla geri dönüyor

— Durmadan yükseliyor Böyle giderse, yakında su basar her yanı, diyordu.

Ve su, yaralı gönülleri de, yeryüzünü de aynı anda bastı.

Ağustos başlarıydı. Minka'yla Katerina, iki gündür fıskos halindeydiler. Sima, işi gücü bırakmış, çaktırmadan artlarına düşmüştü. İki

kadın hiç bir şeyin farkına varmadı, gelip sakin sakin ona Katerina'nın taşınacağını haber vermekte bir sakınca görmediler.

Sima en küçük bir şaşkınlık belirtisi göstermedi, hemen iki araba getirtti, Katerina'nın taşınmasına yardım etti.

Ama giden yalnız Katerina değildi: Minka da yol hazırlığındaydı. Hazırlık dediğimiz de öyle ahım şahım bir şey değildi elbet, bir gece gizlice hazırladığı çıkından başka bir şey almayacaktı. Ama Sima bunun da farkındaydı. Ve hemen gidip odasına kapandı, kapıyı içerden kilitledi.

Tam bir gün bir gece yüzünü gören olmadı. Minka'nın hevesi kursağında kaldı. Gidip kulağını kocasının kapısına dayadı, bir de baktı ki içerden kâğıt hışırtıları geliyor. Ne yapıyordu acaba? Canına mı kıyacaktı? Bu olasılık karşısında acıma falan değil, ama merak duydu; hattâ, hemen o gün kararlaştırdığı gidişini ertesi güne erteledi.

Sima ertesi gün de ortalarda gözükmedi, bu da epey canını sıktı Minka'nın. Gidip **tezgâhtar'dan** bilgi istedi; beriki, buz gibi soğuk bir yüzle, Bay Karanfil'in «kimse beni rahatsız etmesin» diye emir verdiğini söyledi. Minka, dönüp yine Sima'nın kapısına dikildi, anahtar deliğinden gözlemeye başladı. Sima birşeyler yazıyordu. Bütün gün, ve gecenin büyükçe bir bölümünde durmadan yazdı, işlerini düzen koydu, vasiyetini hazırladı, çünkü gerçekten de intihara karar vermişti. Ama tam bir **Sima**

olduğundan, ölümden bile yararlanmak istiyor, kendini ancak Minka'nın gönlünü kazanma olanakları tükendiği an uçuruma atmayı tasarlıyordu. Ve bu iş için her çareye başvuruyor, öncelikle de, karısına artık hiç mi hiç karışmıyordu.

Talihin garip cilvesine bakın siz: Sima, böyle kırk sekiz saat **nasıl** ölebileceğini düşünürken **kesin** bir ölümden kurtuluyordu, çünkü bu arada Minku elde tüfek evin önüne gelmiş, gece gündüz, rakîbinin dışarı çıkmasını beklemekteydi. Dükkânda çalışanlar, taverna çevresinde dolanan, garip tavırlı, etekleri yeri süpüren bir **kepenek** giymiş bu adamı görmüş, ama Sima'nm kesin buyruğu yüzünden gidip kendisine haber vermeye cesaret edememişlerdi.

İki gün sonra, yani «insan kanının akacağı» günün sabahı, Minka Zamfir'i uyandırdı, çıkınını koltuğunun altına sıkıştırdı, köyün yolunu tutmasını, ancak girişte durup kendisini beklemesini söyledi. Sonra, her zamanki gibi giyinip tavernaya indi. Az sonra Sima da geldi. Doğrusu, Minka hiç de şaşmadı buna: «Eh, hiç için canına kıyacak kadar deli değil ya, canım» diye düşündü.

Derken yengeç avcısı çıkageldi

— Dün su baskını başladı nihayet! dedi. Tuna her şeyi bastırdı. Hattâ Sereth yatağını bile geçti. Sizin anlayacağınız, dört bir yandan sarıldık, çünkü Sereth, bu sefer o zayıf toprak bentlerini yıkar artık.

Yaşlı balıkçı, tam çıkarken döndü

— Vay geldi Irmakağzı'nda yaşayanların başına! diye ekledi.

Minka kalktı. Sima kaçamak bir bakış gönderdi ona, her zamanki gibi giyindiğini gördü, hiç bir şeyden kuşkulanmadı Minka gidip kapıya yaslandı, bir an durdu, sağa sola bakındı, dışarı çıktı, evinin önünde gezinen bir evsahibi gibi üç beş adım gitti, evi geçti, dönüp son bir kez geriye baktıktan sonra, dönmemecesine uzaklaştı Sima Karanfil'in evinden.

İbrail garının birinci üst geçidinin bulunduğu yerde, eskiden, bir yeldeğirmeni vardı. Minka, işte tam burda yetişti Minku'nun ateşli sorularına ne karşılık vereceğini bilemeyen Zamfir'e. Delikanlı, Zamfir'i gizlice evden çıkarken görmüş, ardına düşmüş, Minka'nın da az sonra yanlarına geleceğini öğrenmişti. Bunun üzerine, birlikte yola koyulmuşlardı.

Böylece, bir rastlantı sonucu Sima yüzde yüz ölümden, Minku hapisten, sevgilisi de hiç ummadığı bir anda zengin mi zengin bir dul olmaktan kurtuldu.

Genç kadın, yavuklusunun gülünç kılığına pek şaştı: bu sıcak havada **kepenek** ha! Yanlarına gelince şöyle bir tepeden tırnağa süzdü onu ve şaşkınlığını belirtti.

— Birkaç gecedir nöbet tutuyorum da, diye karşılık verdi delikanlı, utana sıkala.

— Yok canım! Peki, ne var o **kepeneğin** altında?

Ve bunu derken beline sarıldı, eli tüfeğe değdi, Zamfir'in yanında heyecanını belli etmemek için kendini tuttu. Sessizce yola koyuldular.

Yeldeğirmeniyle yol bakıcısının Irmakağzı'nı kuşbakışı gören evinin arası dört kilometreydi. Tek söz etmeden aldılar bu yolu. Bakıcının evinin altındaki meyhane, gelip geçeni orda oturup bir soluk almaya çağırır. Bizimkiler de bu çağrıya uyup içeri girdiler, ve Minka birden çocuk gibi sevinmeye başladı. Küçük oğlana kendilerini azıcık yalnız bırakmasını söyledikten sonra, hemen bir masaya çöktüler, Minku'nun kulağına eğildi ve

— Irmakağzı'nda işte böyle, ama bundan çok çok daha güzel bir **cârciuma** (meyhane) açmak istiyorum seninle. Hem de açacağız! Birikmiş param var benim.

— Hepten mi bıraktın Sima'yı?

— Evet, senin için!

— İyi ama, işler senin sandığın kadar kolay olmayacak galiba.

— Ancak ölümü götürürler benim artık oraya! diye inledi Minka, kollarını iki tabut tahtası gibi dümdüz öne uzatarak.

Minku, mutlu bir mutsuzlukla başını önüne eğdi, sonra

— Peki, nereye gidiyorsun şimdi?

— Sana, Kızıl Japsha'ya.

Minku acı acı sırıttı

— Aklından çıkar bunu: iki gün iki gecedir yeryüzünde olup bitenlerden haberim yok, ama bu sefer, Kızıl Japsha'nın nah şu yol bakımevine dek çıkacağını sanıyorum.

— Haa, su baskını var ya! diye bağırdı Minka. Haklısın. Aman acele edelim.

Zamfir'i çağırdılar, iki lokma bir şey atıştırdılar, hemen yola koyuldular, ama daha yüz adım gitmeden çok geç kaldıklarını farkettiler: daha inişe geçmeden, yaylanın başından Irmakağzı vadisine bir göz atınca, Tuna'dan Kotulung'a, Vadeni'den Baldovinesti yakınlarına dek uzanan bir su örtüsüyle karşılaştılar.

Kızıl Japsha, Alman Gölü, İlau, Zakna, Yezerkan, Çoban Çukuru falan hep sular altındaydı. Ortada, gökyüzünden ve sudan başka bir şey kalmamıştı. Yalnız, yaylanın yamacındaki Pietroy, Baldonivesti ve Alman Köyü henüz ayaktaydı, ama sel onları da dört bir yandan sarmıştı. Tek bir çıkış kapısı vardı önlerinde: İbrail yolu.

Korkudan dilleri tutulan Minka, Minku ve Zamfir, uzun süre tek bir söz diyemediler. En sonunda, delikanlı:

— Gidip seninkileri kurtaralım, köy halkına yardım edelim bari, dedi. Babama yardımım dokunamaz artık. N'oldu acaba? Boğuldu mu? Dama mı çıktı? Yoksa bir sal yapabildi mi kendine

Koşarak indiler yokuşu.

İlk rastladıkları köylüler, bölgenin umutsuz durumunu gözleri önüne seriverdi: köy

halkı toptan göç ediyordu Çocuklar, inek, koyun, dana sürülerini İbrail yaylasına doğru sürüyordu. Yüklü arabalar, bağrış çağrış, ağlama ve küfürler arasında, hareket emrini beklemekteydi.

Dörtnala gelen eli **kırbaç**'lı bir süvari, bizimkilerin şaşkın bakışları altında beklenen işareti verdi. Adamın tok sesiyle atın zincirleme yellenmesi herkesi sokağa uğratıyordu. Atlı, yüzü alev alev, gözleri dışarı uğramış, durmadan koşturuyordu hayvanı. Bir yandan kırbacını şaklatıyor, bir yandan da avazı çıktığınca bağırıyordu:

— Kaçın, ey ahali, kaçın! Sereth, Vamesu ve Kotulung bentlerini yıktı. Su bu akşam yayların eteğini bulur! Durmayın, kaçın!

Kara haberi tekrarlayarak, bir baştan bir başa geçti köyü, orda bir köme köylünün önünde zınk diye durdu, alnında biriken teri sildi ve şakacı bir tavırla ekledi

— Gördünüz mü, yine o sürtük Bistritsa getirdi bizim soylu Sereth'i bu duruma! Ah şu kadınlar, ah! Adlarını anmayın sakın yanımda!

Ve sonra, ok gibi fırladı Pietroy'a doğru.

Tuna yoluyla Irmakağzı bölgesine gelen istihkâm birlikleri, öğlenden önce Boyar Mândresko'nun sular altında kalan malını mülkünü kurtarmaya koşarken, daha başka askerî bir-

likler de, köyde, bir tren dolusu yardım araç ve gerecini boşaltıyordu: sal yapmakta kullanılacak tahtalar, tahıllar için getirilmiş çuvallar, hattâ kayıklar vardı bunlar arasında.

Sivil ya da asker, don gömlek bir delikanlı ordusu, yaşlı kadınları ürküten bir şamata içersinde sağa sola koşuyordu. Arabası olmayan her aile bir sal yapıyordu kendine. Arabası olan, ama kıvırzıvırı birkaç arabanın alış gücünü aşan aileler de öyle. Sonra, korkudan deliye dönen bu insancıklar, ellerine ne gelirse yığıyorlardı kurdukları salların üstüne: eski tarım âletleri, kullanılmaz hale gelmiş mutfak eşyası, paramparça olmuş tekerlekler, dingil somunları, kapı pencere, iskele tahtası, sap saman, mısır ve benzeri tahıllarla dolu çuvallar. Bütün bu yığının tepesine de, tavuk kafesiyle. çoğu kez hepsi bir araya bağlanmış kedi, köpek ve taylar oturtuluyordu.

Erlerden birinin bir **baba**'ya doğru seğirttiği görülüyordu

— N'edeceksin bu çürümüş dokuma tezgâhını? At gitsin Allah aşkına!

— Bırak, bırak! Tam elli yıldır saklıyorum ben onu! Rahmetli kocam kendi elceğiziyle yapmıştı onu bana!

— Peki ya bu kalaslar, delik deşik tahtalar?

— Ne olur ne olmaz: kulübelerimiz için kullanırız belki. Bırak dursunlar!

— Ya şu demir parçaları?

— Kiloyla demir alan Yahudi'ye satacazonları.

Böylece, köy sular altında kaldığı zaman, salların büyük bir kısmı yerinden kalkamıyor ya da yarı yolda devriliyordu.

Assubaylar zaman zaman teftişe çıkıyordu. Askerlerin yakışıksız kılığını görünce bağırıyorlardı :

— Nee! don gömlek mi dolaşıyorsun, ha?

— Hay Allah iyiliğini versin be Çavuşum! Baksana sıcaktan pişiyoruz!

— Çabuk giy pantalonunu! Görmüyor musun, genç kızlar sana bakıyor?

— İyi ama, ya beni böyle görmek hoşlarına gidiyorsa, Çavuşum!

Daha eve gelir gelmez, Aleksi Baba tarafından: — («Basın gidin, serseriler! mapusanedir sizin yeriniz!») denerek kovulan Minka'yla Minku, yardıma ihtiyacı olan öbür köylülere koşmuşlardı. Çocuklar, ağızdan ağıza, bütün köye yaydılar sevinçli haberi

— Minka Abla gelmiş! Minku Amca da yanında!

On aile birden yardıma çağırıyordu bizimkileri. Her gittikleri yerde büyük bir soğukkanlılık, titizlik ve çabuklukla çalıştılar.

Öğleden sonra üçe doğru, sal yapanların takırtısı azaldı. O zaman, sivil asker, bütün gençlerin köydeki meyhanelere hücum ettiği görüldü. Flütler çıktı. Dere gibi şarap akmaya başladı. Flütler ve şarap hepsinin başını döndürdü. Tavernaların önünde çılgınca bir

dans başladı, don gömlekli, kimi zaman gövdeleri çıplak delikanlıların, coşkun **batuta**'larla toprağı inlettiği görüldü.

Utangaç, çekingen genç kızlar, dansın çekimine dayanamayarak, yavaş yavaş yaklaşıyor; erler de

— Hadi, hadi! Çekinmeyin, gelin! diyerek onları oyuna çağırıyorlardı.

Minka Abla kızları bellerinden yakalıyor, delikanlıların kollarına doğru itiyordu

— Evet, evet! Su baskını var şimdi!

Karanlık basmadan su bastı köyü. Yüzlerce metrelik dalgalardan önce yola çıkan vantuzlar yılan gibi dört bir yana yayılıyor, önüne gelen çukuru, kuyuyu, zemini yoldan aşağıda kalan köylü kulübelerini dolduruyordu.

Bir gün önceden su altında kalan köylere deniz birlikleri gönderilmişti. Birlikler geri döndüğünde, her teknenin ardında, tıka basa insan ve eşyayla dolu bir dizi sal vardı. Minka'yla Minku, onları görür görmez koştular. Andrey Baba yoktu aralarında; denizciler, Kızıl Japsha'dan eser kalmadığını söylediler. Sereth, o müthiş söğüt duvarını bile söküp götürmüştü.

Bu çürütülmez haber, beklenmedik bir etki yaptı Minku'da: ihtiyar babasının öldüğüne inanmak istemiyor:

— Hayır, olamaz! diyordu. Babam, böyle

sersemce ölmeyecek kadar uyanık adamdır. Bir yerlere göçmüştür mutlaka.

Ve en küçük bir üzüntü duymadan, hemen yaylaya koştu, gece bastırmadan kulübelerini oturtacak iyi bir yer seçti. Minka bir süre sonra gelecekti. Babasının sokağa attığı ev eşyasını yükleyeceği arabayı bekliyordu: Sima'nın almaya yanaşmadığı çeyizi, yatağı yorganı, iç ve dış giysileriydi bunlar.

Akşam ona doğru, sular İbrail yaylasının eteğine ulaşmıştı; köydeyse, pencerelere dek çıkmıştı.

Koskoca İrmakağzı'nda yaşayan tek bir canlı kalmamıştı. Baskına uğrayanların büyük çoğunluğu kente, akrabalarının yanına sığınmıştı. Öbürleriyse, kendilerini barındıracak yakınları bulunmadığı için ya da Aleksi Baba gibi bağımsızlıklarına düşkün olduklarından, İbrail yaylası boyunca uzanan uçsuz bucaksız sürülmemiş topraklara yerleşmişti. Bu ekilmemiş toprak şeridinin ötesinde, İbrail'in dış mahallelerine dek, göz alabildiğine mısır tarlaları vardı.

İlk gece, su baskını kurbanları bir çekirge sürüsü gibi çöktüler bu yeşil mısır tarlasına: o genel yorgunluk gecesinde beklenmedik, biricik yiyecekleri bu yeşil mısırlardı çünkü. Her zaman başlarının çaresine bakmayı bilen çocuklar, gelir gelmez keşfettiler bu ganimeti ve hemen üstüne çullandılar. Oğlanlar koyunlarını, kızlar da önlüklerini dolduruyor, her biri ailesini doyuracak mısırla geliyordu.

Tanyeri ağarırken, her yan kavrulan taze mısırların kokusuyla dolmuştu. Her aile bir ateş yakmıştı, hepsinin başında, acınası pılıpırtı yığınları arasında, yaşlıların dertli yüzleri göze çarpıyordu. Gençler içinse durum bambaşkaydı; onlar, başka zaman ne denli yasak olduğunu bildikleri için, alışılmış yaşamın dışında kendilerine azıcık özgürlük getiren bu geçici düzensizliğin tadını çıkarıyorlardı. Sevdalılar, o müthiş yorgunluklarına aldırmadan analarının babalarının yanından uzaklaşıyor, ıssız yerlere gidiyorlardı. Bütün yollar sevişenlerle doluydu. Bir bölüğü de mısır tarlalarındaydı.

Analaın çığlıkları gecenin sessizliğini yırtıyordu

— Ma-ri-i-i-tsa! Hangi cehenneme gittin gene!

Yerinden yurdundan olmuş ineklerle öküzlerin böğürtüsü, sevinçlerinden durdukları yerde duramayan köpeklerin havlamaları, çoğu kez, bu kızgın bağırmaları bastırıyordu.

Minka'yla Minku, kulübeciklerinin kapısına çökmüş, bir yandan ellerindeki mısır koçanlarını kemiriyor, bir yandan da şeytanca gülümseyerek bu umutsuz çığlıkları dinliyor ve her «**Le-nu-tsa-a-a! nerdesin?**» den sonra, birbirlerine bakarak, alçak sesle:

— N'eylersin, su bastı-ı-ı! diyorlardı.

O ilk gece, yaşayanlar için, unutulmaz bir gece oldu.

Epeyce geç doğan dolunay, o koskocaman yüzünü ufukta gösterdi, vadi olmaktan çıkıp deniz haline gelen Irmakağzı'nı gümüş rengine boyadı. Aydede görünür görünmez, neşeli **bataklık öküzü** — pes perdeden sesiyle tek başına bir orkestraya bedel afacan cırcır böceği — uzaya hâkim oldu, hem bir ilenme, hem de yeni bir yaşama vaadi gibi insanın içini ürperten konseriyle dört bir yanı doldurdu **Bu-u-u! Bu-u-u!**

Bu uzun **uuu**'da, hele onu tek başına dinlediğiniz zaman, insanî dünyayla insandışı dünyayı kaynaştıran bir duygu çeşitlemesi bulursunuz. Aynı saniye içinde, size varlığınızın en derin yanını hatırlatan bir başlangıcı, düşüncenizi durduran bir ortası ve sizi bilinmeyenin göbeğine iten bir bitişi vardır. Bütün bunları aynı anda, bir sarsılmayla, biricik gerçek sarsılmayla duyarsınız. Ondan sonrası, ruhunuzu paramparça eden titreşimler halinde uzayıp gider. Ezgi sona erip de sıradan gerçeğe döndüğünüz zaman, kendinize gelebilmek için epey güçlük çekersiniz.

Gündüzleri, «bataklık öküzü»nün böğürtüsü pek ender duyulur, ama eğer gerçek'ten gerçekdışı'na, gerçekdışı'ndan gerçek'e geçişi, o bir anlık süreyi yeniden yaşamak ve doğrulamak istiyorsanız, çok daha güçlü bulursunuz onu. Bu dediğim ancak bir koşulla mümkündür: hayvanın o garip çığlığı bitip de ikinci çığlık başlayana dek kendi benliğinizi unutabilirseniz. İkinci çığlığı bekler ya da kendinizi

çığlıkların tekrarına kaptırırsanız, etki gittikçe azalır, sonunda anlamını yitirir. Oa vakit, binlerce çığlığın konserini dinlemek çok daha iyidir.

Bu iş ancak güzel gecelerde olur ve insanda türlü duygular uyandırır. Böyle gecelerde u'lar kuyruklu yıldız gibi uzayıp gitmez, ölçüsüz, bin bir türlü ezgiden kurulu dalgalar duyulur yalnız; çünkü, geceleri, konser en gencinden en yaşlısına dek bütün böcekler tarafından verildiği halde, gündüzleri yalnızca yaşlılar öter, hem de düzensiz aralıklarla.

Bu uyumlu şamatanın sizde uyandırdığı ruh hali, korkuyla sevinç arasında ağır ağır gidip gelen, arayerdeyse bir sürü belirsiz duygu uyandıran bir salıncağa benzer. Konserin evre ve ritmi hiç mi hiç etkili değildir duygular üzerinde. Duygulanımı yaratan ve değiştiren, konserin bütünüdür.

Dinlediğiniz konserin çeşitli evreleri ve ritmi, yalnız ezginin güzelliğinin yarışabildiği değişken bir yapıya sahiptir. Sesler, kimi zaman, süreleri aynı, tek bir nota halinde birleşir, sonra kesik kesik devam eder, en sonunda trampet sesine dönüşürler. O vakit, insanı şaşırtan bir düzenlilik kazanırlar. Ama çok kısa sürelidir bu, bütün gece devam edemez. Kimi zaman da, aynı şekilde genel olmasına rağmen, böğürtünün içinde çeşitli notalar vardır ve yer yer, süresi aynı olmayan susuşlarla kesilmiştir.

Arasıra, tek notalı genel böğürtünün, de-

ğişik notalı başka bir genel böğürtüyle kaynaştığı da olur. Bu, konserin en güzel evresidir. Davula inen iki ayrı tokmağın işaretiyle konserin çalgıcıları, kendi kendilerine cevap vermek üzere çalgı değiştirirler. O zaman, senfoninin bütünlüğü, obuanın orta notalarıyla baso'nun en kalın notaları arasında yakalanır. Ve muzikçiler, daha ilk notalarda kızarlar. İkili konuşma, bir dizi homurdanma biçimini alır. Bu arada yenilen, susturulan sesler de olur tabiî.

En sonunda, bütün o çığlıklar, tepe noktaları ve uçurumlarıyla dalgalı bir denizi andıran genel bir bağırtı halini alır, ve bu, konserin en uzun bölümüdür. Bu bölüm de çeşitlemelidir, ama tek bir atılımın egemen olduğu önceki üç bölüm kadar güzel değildir.

Şafakla birlikte, bütün çalgılar bir anda susar. Yüreğinizin çarpıntısı da.

«Bataklık öküzü», orta boy bir ceviz büyüklüğünde, yumurta biçiminde, kara bir böcektir. Duyargası yoktur.

Onu ancak su baskınlarında, sürüyle geldikleri ve iç içe yaşadıkları zaman görebilirsiniz.

O gecenin sabahı, tanyeri ağardığında, bütün sel kurbanları yaylanın kıyısındaydı. Suyun yüksekliği iki metreydi. Yalnız evlerin catılarıyla ağaçların tepe dalları görünüyordu. Telgraf direkleri zor belâ seçiliyordu. Bir baş-

tan öbürüne uzanan demiryolunun dışında, o uçsuz bucaksız gölde göze çarpan yalnız bunlardı işte.

Yukardaki gökkubbeyle aşağıdaki arasında, boğucu bir sessizlik vardı. Az sonra, korkunç bir gökgürültüsüyle yer gök inleyecek sanırdınız.

Su, gözle görülür derecede yükselmeye devam ediyordu. Saat ona doğru, ot demetleri, hayvan leşleri ve kökünden sökülmüş ağaçlar dizildi yaylanın eteğine. Minku, bu ağaçlar arasında Kızıl Japsha'nın ulu söğütlerinden birkaçını gördü. Bir sala atlayıp geceleyin oraya birikmiş olan döküntülere bakmaya gitti, bir yığın hasır otu buldu, alıp karaya çıkardı.

Az sonra, Andrey Baba'nın o güzelim dokuma tezgâhı çarptı bizim iki sevdalının gözüne, öğleden sonra da, bir sal üstünde, Ortopan'ın kendisi çıkageldi.

Sereth'in o yıkıcı itişi, bütün Kızıl Japsha'yı ırmağın doğal akışı yönünde sürükleyip götürmüştü: yani Tuna'ya doğru. Ama Tuna'nın hiç bir şey alacak hali yoktu, çünkü üstüne gelen saldırgandan daha çok yükselmişti.

Andrey Baba da bunlar arasındaydı, ama pek öyle kırık dökük değildi doğrusu. **Hurra!**, diye bağırarak çılgınca gösterilerde bulunan seyircilere sırtını dönmüş upuzun kollarını kaldırıp dümenin ta tepesine yapışmış, dev gibi vücudunu sağa sola atarak, cüppesini ve sakalını savurarak yön veriyordu salına.

SİMA'NIN ÖCÜ

Bir hafta sonra, yedikleri darbeden aynı ölçüde yorgun düşmüş bulunan ve Tanrı'nın geçici olarak kendilerine ayırdığı yere yerleşen sular ve insanlar şöyle rahat bir soluk alabildiler.

Suların kapladığı yer, bir yanı kapalı, aşağı yukarı yüz kilometre karelik bir alan, yani Sereth'in, Irmakağzı dediğimiz, binlerce yıllık yatağıydı. Ama suların bu uçsuz bucaksız, can sıkıcı yataktaki konukluğu iğretiydi: pek çok insanî engel bulunmasına karşılık, hiç hareket yoktu. Giderek kokuşup çürümekten başka çareleri kalmıyordu, oysa akarsuyun hiç hoşlanmadığı şeydi bu. Akarsu, hiç durmadan yenilenen meyve bahçeleri arasından, durmadan değişen bir gökkubbe altında akmaktan hoşlanır. Burdaysa, gırtlağına takılıp kalan evler, ahırlar ve helâllarla dolu bir çukurda yatmaktaydı.

Bu yüzden, ileri doğru atılamaz olunca, akarsulara özgü bir hüzün çöktü üzerlerine. Mavi göğün ve güneşin altında, yüz kilometre karelik ağızlarını açarak esniyorlardı. Karınlarına tıkılan şeyi sindiremiyor, durmadan geğiriyor, yüzeyleri gün geçtikçe artan bembeyaz hava kabarcıklarıyla doluyordu.

Akarsulardan daha becerikli olan insanoğlu, bu tersliği bile güleryüzle karşıladı. Tam bir hafta, kezzap gibi, iyi ama nereye başımı sokacağım ben şimdi diyerek sızlandı durdu. Analar, kızlarının o değerli çeğizlerini koyacak temiz bir yer bulamıyordu. Erkekler, onlara birer kulübecik yapacak tahta ve çividen yoksundu. Analar ancak kızlarını patakladıktan ,erkeklerse taşa toprağa tekme attıktan sonra rahatlıyordu. Dayağı yiyen genç kızlar da, geceleri, kimsiz kimsesiz yollarda sevgilileriyle sarmaş dolaş gezerek acılarını unutuyorlardı.

Ancak su baskınından bir hafta sonra, yerleşme kesin biçimini aldı. Köydekinin tıpkısıydı: ailelerin birbirlerine duydukları sevgi ya da nefretin derecesine göre, kulübeler ya dip dibeydi, ya da açık açık. Yalnız Vadinoy'ların barakası hepsinden uzakta, tek başına yerleşmeyi uygun bulmuştu. Çok daha insancıl olan Ortopan Baba, köyün tam ortasına kurulmuş bulunan oğluyla yavuklusunun kulübesine yakın bir yer seçmişti.

Bizimkilerin köyün tam ortasında bulunuşları bir raslantı değildi.

Minka, su baskınının en az iki ay süreceğini, ancak ondan sonra köye dönebileceklerini biliyordu. Bu arada, yaşamın devam etmesi gerekiyordu. Köylülerin, gerekli öteberiyi alabilecekleri bir taverna bakkala ihtiyaçları olacaktı.

Minka bu işi üstüne aldı, tam gönlüne göre, cömertlik üzerine oturtulmuş bir dükkân açtı, hem de bütün evlerin ortasına.

Kulübelerinin yanma, üç gün içinde, çatısı sazla örtülmüş, tahta bir baraka diktiler. Barakada, kentte bile eşine ender rastlanan bin bir çeşit mal vardı. Hasır otundan örülmüş gölgelik, yazın sıcağından kavrulan, soğuk birşeyler içmeye can atan köy halkını serin bir taraçaya çağırıyordu.

Her gönle, her yaşa, her keseye göre içki vardı: erkekler için şarap, rakı, likör; çocuklarla kadınlar için limonata, kavun karpuz; bütün bunlar kuyuya sarkıtılıyor, sonra buz gibi müşterinin önüne getiriliyordu.

Hiç kimsede para bulunmadığından, satış çoğu kez veresiye yapılıyordu tabiî; ama bu kez kendi hesabına çalışan tutkulu Minka Abla'nın buna aldırdığı yoktu. Canını da, malını da hiç durmadan veriyor, veriyordu.

Sevinçten ağzı kulaklarına varan yüzlerde bir kilo kara ekmeğin, bir parça peynirin, ağ-

zının tadını bilen bir çocuğa verilen bir karpuzun, ya da on paralık bir mumun yarattığı mutluluğu görmek, Minka Abla için, kraliçelik tacından çok daha değerliydi. Veresiye ya da vermeyesiye dağıttığı malı alandan kat kat fazla seviniyordu.

Ancak, alkollü içkiler konusundaki tutumu değişikti. İster veresiye, ister peşin parayla olsun, tatsız sarhoşluklara, akılsız taşkınlıklara izni yoktu:

— Şarap bir tutkudur, diyordu, hep güzel olması gerekir, yoksa ahlâk bozukluğu haline geliverir. Ve insan böyle bir tutku duymadan, su içerek de yaşayabilir pekâlâ, ama taş toprak yiyemez.

Veresiye verdiklerini deftere falan yazmıyordu. Hesabı müşteriler tutuyor, güçleri yettiği zaman borçlarının tümünü ya da bir kısmını ödüyorlardı.

Suların kabarık kaldığı üç hafta boyunca, tavernanın kazancı düşük oldu, ve Minka Abla, boşalan rafları doldurabilmek için keseden harcamak zorunda kaldı. Sonra sular alçalmaya başladı. Şimdi artık göğüslerine geliyordu.

O zaman, herkes balığa saldırdı, yediden yetmişe bütün köy halkının elinde gümüşler parlamaya başladı. Akla gelen her yolla: ağla, serpmeyle, çatalla, dibi çıkık sepetle, hattâ elle avlanıyordu. Sonra bunlar götürülüyor, İbrail'in dış mahallelerinde oturanlara satılıyor, böylece en yoksullar bile ekmek parası çıkarıyordu.

Çok geçmeden taverna öyle bir iş yapmaya başladı ki, Minka Abla bile korktu. Koyduğu azıcık kâra rağmen, ödenen borçlarla günlük alışverişler dükkânın kasasını tıka basa dolduruyordu. İşte o zaman anladı servetin nasıl kazanıldığını ve Sima'nın, hırsızlıktan başka bir şey olmayan kazancının ancak küçük bir bölümünü gözden çıkararak nasıl düzmece cömertlik oyunu oynadığını.

*
**

Sel kurbanlarının kamp yaşamı, köydekinden apayrı bir görünüşe büründü: sabahları balık avlanıyor; öğleden akşama dek bu balıklar İbrail'de satılıyor; geceleri de, vur patlasın çal oynasın eğleniliyordu. Eskiden Minka'yla başedemeyen meyhaneciler, hemen sarhoşlara kucak açtılar ve çok tatlı kârlar elde ettiler.

Köylüler ilkin üstlerine başlarına çekidüzen verdiler, sonra, baktılar ki balıklar iyi gidiyor, zevke eğlenceye geçtiler. Kazanılan paranın bir kısmı, hemen o anda, kasabadaki meyhanelere bırakılıyor, köye çoğu kez, çingene çalgıcılarla birlikte, süslü püslü faytonlarda geliniyordu. Hepsinin en büyük zevki, «düşmanlarının gözü önünde, arabalı çingeneli büyük alayla, çalım satarak dolaşmaktı. Gece yarısına doğruysa, aile kavgaları, silleler tokatlar başlıyordu.

Erkeklerin hovardalığından yılan analarla kızlar balığa kendileri çıkmak, sonra götürüp bunları kendileri satmak, böylece en önemli

şeyi, ilerde dokunacak halı ve kilimlerin ipliğini alıp bir köşeye atmak zorunda kaldılar. Dokunacak şeylerin atkısında kullanılan yünü kendi koyunlarından alıyorlardı nasıl olsa. Böylece, kışın dokunacak giysiler, çarşaflar, battaniye ve halılar sağlama bağlanıyordu.

Ancak, balıktan kazanılan para, yepyeni ufuklar açtı kadınlara. Yüksek yerlerdekinin çekilmesiyle, yalnız pek derin olmayan ve içlerinde sudan çok balık bulunan geniş çukurlarda su kalmıştı şimdi. Hemen birer araba koşan evkadınları bu çukurların başına üşüştüler, balıkları kürekle topladılar, tuzlayıp kuruttular, götürüp akarsuyu da, balığı da olmayan köylere sattılar.

Çıkınlarını çil çil paracıklarla doldurup döndüler, paralarını Minka Abla'ya teslim ettiler. Ve kısa zamanda, kadının ahlâk yönünden erkeğe ne denli üstün olduğu görüldü. Bütün evkadınları hep kaçak satın alarak, arabayı onararak, çocukları giydirip daha iyi besleyerek evlerine çekidüzen verdiler. Kamp bir bayram yerine döndü, kadınların dallı güllü giysileri güneş gibi insanın içini ısıtıyor, gönlünü şenlendiriyordu.

Bu işe en çok Minka Abla sevindi. Bütün ev hanımlarının sırdaşı ve emanetçisi oldu.

Yalnız, çok yazık ki uzun sürmedi bu genel mutluluk, kısa bir süre sonra büyü bozuldu.

Nicedir Sima'dan haber yoktu. Boşanma kararını beklerken, boynunu büküp ayrılığa razı olduğu sanılıyordu; derken, bir gece, geç vakit, kulübelerinin kapısına inen yumruklarla uyandı bizim sevdalılar:

— Kim o?

— Yasa adına açın! diye karşılık verdi hırçın bir ses.

— İzin verin de giyinelim, dedi Minka.

— Hemen açın, yoksa kapıyı kırarız!

Minka açtı, böylece gecelikli bir çift çıktı yasanın karşısına. İlkin, uzun boylu, zayıf bir adam daldı içeri. Ardında iki polis memuruyla Sima vardı. Uzun boylu adam bir kibrit çaktı, Minka gaz lâmbasını uzattı, adam yaktı. O zaman, adamın, beline üç renkli komiser kuşağı bağladığı görüldü.

Komiser bir iskemle çekip oturdu ve sorguya başladı:

— Bay Sima Karanfil'in eşi Minka siz misiniz?

— Evet.

— Ve burda, şu delikanlının koynunda yatıyorsunuz?

— Görüyorsunuz ya.

— **Suçüstü** zina bu! İkinizi de tutukluyorum!

Giyinmelerine bile izin verilmeden kelepçe vuruldu ellerine. Minka karşı çıktı:

— Bizi kente bu durumda götürecek değilsiniz ya! Yasa böyle bir şeye izin vermez. Ayrıca, üşüyorum.

Komiser, yayvan yayvan karşılık verdi:

— Yasa benim burda! Önce, bir an için de olsa, **bu durumda** dışarı çıçacaksınız! Sonra giyinirsiniz.

Bizimkileri dışarı çıkardılar, ve komiser düzmece bir aramaya girişip kulübenin sağını solunu karıştırdı, ama hiç bir şey almadı. Bu arada, bu gece ziyaretçilerini getiren iki arabanın görültüsüne uyanan bazı köylüler, üstlerine alelacele bir şey giyip Minka'nın tavernasına koşmuştu. Kimisinin elinde fener vardı.

Minka'yla Minku'yu böyle don gömlek görünce, hepsi şöyle azıcık ötede çakılıp kaldı. Ne bir ses, ne bir nefes. Erkeklerin çoğu ters yüz edip evine döndü.

Kadınlarsa, ses çıkarmadan bekleşmeye başladılar. Elleriyle ağızlarını ya da yüzlerini örtüyor, başlarını iki yana sallıyor, kimisi ağlıyordu bile.

İki «suçlu»ysa hiç bir şey duymuyormuş gibiydi. Bakışlarını Irmakağzı'na çevirmiş, titreşerek dikiliyorlardı. Giyinmelerine izin verildi.

Az sonra, iki araba, kamptaki en değerli şeyi, sevişen iki genci hapishaneye götürmek üzere İbrail yolunu tutuyordu.

*
**

On beşer gün hapis cezasına çarptırıldılar. Bunu isteyen ve elde eden Sima'ydı; bizim oralarda, zengin oldunuz mu, dilediğinizi yapar ve yaptırırsınız çünkü. Komiserden, iki sevgi-

liyi öyle çırılçıplak herkesin önüne çıkarmasını isteyen de Sima'ydı.

Ancak, umduğunun tersine, bu tatsız gösteriyi seyreden köylüler sevdalılara değil, kendisine düşman oldular.

Oysa, zavallının ruhu o kadar da aşağılık değildi. Onu böyle iğrenç işlere iten şey, kırılan kocalık gururunun verdiği kızgınlıktı. Ve bir kez yola çıktıktan sonra, kendini tutamamıştı. Ayrıca, yanını yöresini alan bir sürü şarlatan, üzüntüsünden yararlanıp en olmadık rezillikleri salık veriyordu zavallıya:

— Güpegündüz, elin günün ortasında soy ve kırbaçla onu!

— Saçlarını kazı!

— Emin bir yere götür, yarım düzine çingeneyi üstüne sal!

Oysa Sima karısını seviyordu. Ama artık onarılmaz bir kusur işlemiş olmanın yarattığı cendere içinde seviyordu onu. Seven bir kalbe bu duygu girdi mi, aşk diyemezsiniz artık onun adına: ölümün boğucu sıkıntılarıdır bunlar. Sima'nın ruhu can çekişmekteydi. Minka ister geri gelsin, ister yavuklusuna kalsın, onun için durum aynıydı. Tümden yitirmişti karısını.

Daha da yaşlanmış, zayıflamıştı, ancak ayakta duracak hali kalmadığı zaman birşeyler yiyip içiyor ve uyuyor, gecelerini yaşamına ve kara talihine küsmekle geçiriyordu. Hiç bir şeyle ilgilenmiyordu artık, gözünün önünde yapılan hırsızlıklara bile aldırış ettiği yoktu. Bir gece, pencere önünde ay ışığıyla aydınlanmış

avluyu seyrederken, **tezgâhtar**'ın ambardan birtakım çuvallar ve sandıklar çıkarıp bir arabaya yüklediğini gördü, kılını kıpırdatmadan fiyat biçti yüklenenlere: «İki bin liralık çekirdek kahve ile sekiz yüz liralık şeker var orda»

Bilinmeyen bir zehir kanını zehirlemekteydi: yaşayan, varolan her şeye duyulan nefretti bu. Ölümü yetersiz, yaşamıysa çekilmez buluyordu. Belleğini yoketmek için varını yoğunu vermeye hazırdı. Evet, dilenecek kadar yoksul düşmeye, ama yüreğini dağlayan, aklını başından alan şu yakıcı anıları belleğinden silmeye razıydı.

Minka'yla Minku'ya verilen cezanın sona ermesinden bir gün önce, işte bu ruh hali içinde, yüreğine su serpen yeni bir fikir geldi aklına:

— Yollarına birtakım serseriler diker yuhalatırım onları.

Gidip bir sürü serseri tuttu. Ertesi gün, bizimkilerin valıverileceği saatta, bütün takım ordaydı. Sima, ağzı kulaklarında, az ötede bekliyordu: «Utanca boğacağım onları! Bütün cadde üstlerine gülecek!»

Hapishane, Karol caddesinin bir ucuna bakıyordu. Çıkar çıkmaz caddede buluyordunuz kendinizi. Sima'nın serserileri, neyle geçindikleri belli olmayan ayaktakımı da işte orda bekliyordu.

Derken, Minka'yla Minku göründü. Güneşin göz kamaştıran ışığı bir an kapıya çiviledi onları. Sonra, kararsız adımlarla, hafifçe sen-

deleyerek, limana giden insanlar arasına karışıp yürümeye başladılar.

Birden koro halinde bir uluma duyuldu:

— Yuuuh!. Yuuuh!

Yuhalananlar da, yoldan geçenler de oldukları yerde kalakaldılar. Minka, sapsarı bir yüzle, ayaklarının ucunda yükseldi, Sima'yı gördü ve yeni bir yuh sesi koptuğu anda, sağ kolunu yavuklusunun boynuna doladı. Delikanlı da kızın beline sarıldı. Ve böylece, samaş dolaş, yüzlerinde gerçekten duyulan bir sevincin gülleri, her zamanki türkülerini çağırarak, kendilerinden emin bir tavırla, ağır ağır yola koyuldular:

Sapte gâste potcovite Leleo draga mea,
Au plecat sà se màrite Leleo draga mea.

Sima yerlere geçti. Minka, avazı çıktığınca bağırarak türkü söylerken, bir yandan da gözlerini dikmiş ona bakıyor, salına salına yürüyor, o güzel dişlerini göstererek gülüyordu.

Serseri takımının da ağzı dili tutulmuştu. Haydutlardan biri, kasıklarını döve döve Sima'ya seslendi:

— Bana bak, babalık, senin yosma pek yamanmış be!

SULARIN ÇEKİLİŞİ

Sular, Irmakağzı'na saldırdıkları anda, kendi halinde yaşamakta olan bir kalbe giren ve onu böyle apansız bir ziyaretin getireceği bütün korkulara salan sırasız sevdaya benzemektedirler. Çekildikleri zaman da, bizi olanca iyiliği ve kötülüğüyle besledikten sonra ansızın çekip giden yakıcı bir sevdanın ardından duyduğumuz özlemle suçlama karışımı bir iz bırakarak, içimizi boşaltarak giderler.

Epey serin geçen bir ekim başının ılık güneşi altında, tufanın ardında bırakıp gittiği sayısız su birikintisi sonu gelmemecesine çürüyüp kokuşuyor, insanların evlerine dönmelerine engel oluyordu; bu arada, çekilmekte olan

suyun ufukta uzayıp giden gümüş renkli çizgisi, köylülere bıraktığı mirasa bakıp şeytanca gülümsüyordu sanki: yıkık dökük evler, çamur altında kalmış mısır tarlaları, kurumuş fidanlar ve bağlar, yitip gitmiş otlaklar, tıkanmış kuyular, yıkılmış ve bahçelerle hemen hemen aynı düzeye gelen çukurlar içine yuvarlanmış parmaklıklar.

Tam bir sessizlik. Ve ıssızlık.

Sularla birlikte, sel kurbanlarının canı da çekiliyordu: bol balık avladıkları için, su baskını sırasındaki yaşamları daha tatlıydı çünkü. Hattâ, çoğu kimseye su baskınına hayır dualar ettirecek bir bolluk dönemi yaşamışlardı. Sular keşke çekilmeyip kalsaydı. Oysa şimdi hepsinin yazgısı belliydi: kışın eşiğinde, mümkünü çaresi kesik bir ülke, ne bir lokma ekmek, ne üç beş kuruş para.

Köylüler, paçalarını dizlerinin üstüne sıvamış, sabahtan akşama çamur içinde dolanıyor, işlerin en ivedesinin altından kalkmaya, su çukurlarını açmaya, evleri kurutmaya, çürüyen malzemeyi değiştirmeye uğraşıyorlardı. Şafak birlikte yayladaki kulübelerden çıkılıyor, karanlık bastıktan sonra, aç, susuz ve yorgun dönülüyordu. Devlet'ten en küçük bir yardım yoktu. Suç Tanrı'nın olduğundan, herkes başının çaresine bakıyordu.

Bu yüzden, yine Minka Abla koştu en dertlilerin yardımına. Kendisine yalnızca köyde açacağı evin masrafını saklayıp, elinde avucunda ne varsa hepsini dağıttı. Bu cömertliği, bir

anda, Minku'nun huyunu değiştiriverdi. Sevgilisinin tutumunu yerdi, başkası hesabına çalışmak istemediğini söyledi sert bir dille.

Minka delikanlının başını kavradı, uzun uzun gözlerinin ta içine baktı, hiç bir şey demedi, ama yüreciği fena halde yaralanmıştı.

Ekimin ortasını bulmuşlardı. Havalar kurak gidiyordu, hemen herkes yuvasını iyi kötü onarmış, içine girip yerleşmişti. İşte o vakit korkunç bir yoksulluk başladı, salgın hastalıklar da üstüne tüy dikti.

Evler nemden sırıl sıklamdı. Ne ısınabiliyor, ne de evin içini kurutabiliyorlardı. Biricik ısınma araçları olan sazlar hâlâ su altında olduğundan, kimse gidip kesemiyordu. Üstlerinden şıpır şıpır su damlamasına rağmen, bağ bahçe, fidan, parmaklık, ne var ne yok yakıldı. Tabiî, dumandan başka bir şey geçmedi ele.

Hastasız ev yok gibiydi. Bazı evlerse hastaneye dönmüş, bütün aile yerlere serilmişti. Zatürre, satılcan. sıtma, verem. Üstüne üstlük, açlık.

— Minka Abla! Kurtar bizi!

Bütün dertli çocukların ortak çığlığıydı bu.

Minka Abla'nın evinde huzursuzluk son kertesine çıkmıştı. Kızcağız, üç odalı, küçük bir ev yaptırmıştı kendine. Odaların en büyüğünde içkilerle bakkaliye öteberisi vardı; hepsi, nicedir düşlediği gibi, büyük bir özenle yerleştirilmişti. Dükkâna bitişik ikinci odada genç çift kalıyordu. Üçüncü odaysa, romatizma ve

hüznün gün geçtikçe erittiği Ortopan Baba'ya ayrılmıştı. Zavallı adamcağız, oğlunun, gelini saydığı kıza gün günden daha kötü davrandığını gördükçe üzüm üzüm üzülüyordu. Bir zamanlar duyduğu sevgiyi bildiği için, oğlunun şimdiki haline hiç akıl erdiremiyordu.

Minka'ysa her şeyi anlıyor, alnının kara yazısına boyun eğmekten başka çare bulamıyordu. Yavuklusunun gönlünde yükselme arzusunun alevlendiğini seziyordu. Minku, içtenlik gösterif itiraf etmemesine rağmen, zengin olma düşleri besliyordu. Minka onun, paradan başka bir şey düşünmeyen bencil meyhaneciler gibi rakıyı susuz içen, parasını peşin veren müşteriye yaltaklandığını; ve kim olursa olsun, para veremeyene de soğuk davrandığını farketmişti. Hattâ birkaç kez en iğrendiği işleri yaparken, şaraba ya da rakıya su katarken, sarhoş müşterilerin hesabını şişirirken yakalamıştı onu. Tatlı serzenişleri hiç bir işe yaramamış, Minku sinsice içine kapanmıştı.

Bütün bunlara rağmen, Minka'nın sevgisi ağır bastı: «Düzeltirim ben onu» dedi kendi kendine. Ama Minku düzelecek yerde bozuluyor, mutlak efendiliğe kalkışıyor, Minka'ya: «ailenin ortak malını çarçur etmek»ten kaçınmasını emrediyordu. Çarçur etmek ha! Minka'nın başlıca zevkine - başı darda olanların yardımına koşmaya -, taptığı erkek çarçur etme diyordu. Doğrusu ya, Sima'nınkinden de beterdi bu iş, onun her şeye rağmen bazı hovarda-

lıkları vardı çünkü; ayrıca, servet yapmak ve bütün niteliklerini bu ereğe göre ayarlamak üzere dünyaya geldiğinden belli bir özürü de vardı, Minku'ysa ne şarabın iyisiyle kötüsünü ayırabilir, ne de bir bardağı adam gibi yıkayabilirdi.

Ama isteminin bütün ipleri onun elindeydi. Etinde kemiğinde yaşamaktaydı. **Barbatt**'ı, erkeğiydi. Onsuz yaşamayı aklına bile getirmiyordu.

Bedensel tutkusuyla eliaçıklık arasında kalan Minka, kurtuluşu eski, sağlıklı yoksulluğuna dönüşte görüyordu. «İnsanoğluna zenginliğin kapısını açtın mı, hapı yuttu demektir!» diye düşünüyordu. Kızıl Jaspha'daki Minku'su, babasıyla kendisini yaşatacak kadar bir para için dağ kadar hasırı yüklenip İbrail pazarına giden o yiğit delikanlı nerelerdeydi acaba?

Minka onu, elleri ve yanakları gittikçe tombullaşan, bakışı kaypaklaşan, işlemeli yelek ve iskarpin giymeden evden dışarı adım atmayan, aşağılık bir meyhaneci haline getirmişti. Yürüttükleri işin en zahmetli yanlarını sevgilisine bırakıyor, kendisi yalnız ufak tefek şeylerle uğraşıyor, gün günden zevkine, uykusuna ve gezip tozmaya düşkün bir adam oluyordu.

Herkesin acılar içinde kıvrandığı bir yerde, ele güne karşı yürütülen bu hovardalık sonunda canını sıktı Minka'nın. Bunu ona söyleyince, Minku yaman bir tokatla karşılık verdi.

Eh, kuşkuya yer yoktu doğrusu, tam bir

barbatt'tı bu. Yiğitlikten nasibi olmayan bir barbatt!

Minka ses çıkarmadan sineye çekti bu tokadı, «Hey ulu Tanrım, sana sığınıyorum artık!» dercesine kollarını havaya kaldırdı, sonra gidip çekilmekte olan sulara gösterdi ateş gibi yanan yanağını:

— Her şey sizinle gelip, sizinle gidiyor...

O yarı kapalı öğlen sonrasında, külrenkli su örtüsü, boğucu bir kıpırtısızlık içinde, ufuk çizgisiyle kaynaşıp eriyordu. Su ruhsuzdu artık. Ölüydü. Baskın günlerinin canlı okyanusu gitmiş, onun yerine bir kurşun tabakası gelmişti. Sereth'le Tuna ona sırtlarını dönmüş, canını alıp gitmişlerdi.

Minka, az ötede, su birikintilerini karıştıran çocuklar gördü. Onlara doğru yürüdü. Çocuklar, leş gibi çamur kokan minik balıkları topluyorlardı. Yaylada, kulübelerde yaşadıkları günlerde, arabalara doldurup götürdükleri o güzelim turnalar, sazanlar, yeşil sazanlar yoktu artık!

Zamfir de ordaydı.

— Evdekiler nasıl? diye sordu Minka.

—Fena değil... Sima Amca her şeyimizi yolluyor. Hiç bir eksiğimiz yok.

— Peki babam, o ne diyor?

— Böyle detli olman çok iyiymiş, öyle diyor.

— Ya sen, sen ne dyiorsun Zamfirika?

Küçük yerinden fırladı, ablasının kollarına atıldı, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Minka, zihninde kendi kendine konuşarak eve dönüyordu: «Minku, yoksulluk içinde yaşarken yiğit bir insandı. Şimdi rahatlığın tadını aldı, tanınmaz hale geldi. Öyleyse, bir hafta içinde dört duvar evimizden ve iki lokma yiyeceğimizden başka bir şeyimiz kalmayacak.»

Andrey Baba kapıda karşıladı onu.

Sarılıp öptü ve bezgin bir tavırla:

— Ben gidiyorum, kızım! dedi. Minku, İbrail'e, senin ona aldığın atı ve arabayı satmaya gitti. Oğlumu tanıyamaz oldum! Alıp başımı gidiyorum!

Kızcağız boşu boşuna alıkoymaya çalıştı onu. İhtiyar, heybesini sırtına vurup yola koyuldu.

Minka hemen iki araba tuttu köyden, dükkândaki bütün içkileri ve yiyecekleri yükledi. Sonra kapı kapı dolaşıp dağıttı hepsini:

— Zaten bunları satacak müşteri kalmamıştı artık köyde, diyordu. Onun için hepinize paylaştırıyorum. Son bir kez yararlanın işte. Bundan böyle dükkânı da işletmeyeceğim. Hastayım çünkü.

Köy halkı hastalığın ne olduğunu biliyor, ama hiç biri bu konuya değinmeye cesaret edemiyordu. Ayrıca, yarıdan fazlası açlıktan kırılmaktaydı. Verileni alıp teşekkür etmekle yetiniyorlardı. Yalnız çocuklar bağrışıyordu:

— Bir daha bakkallık etmeycen mi, Minka Abla?

Karanlık basarken, talihsiz Minka Abla, kolu kanadı kırık, eve dönüyordu. Dükkânın

boş rafları önünde ağlamadı; ama büyük bir boşluk vardı içinde.

Saatlar, Minku'yu getirmeden, insanı tüketircesine, ulurcasına gittikçe, içindeki boşluk da büyüyordu. Yitip giden sevgisini geri getirme umudu beslememesine rağmen, hâlâ gözünün bebeğiydi çünkü.

Kendini olduğu gibi yatağa attı, buz kesilmiş kalbi, fokur fokur kaynayan beyniyle, bütün gece gözünü kırpmadı. En küçük tıkırtıda fırlayıp pencereye koşuyordu. Sabaha karşı, şöyle yarım saat kadar daldı.

Elinde olmadan uyumuş olmasına şaşarak uyandı. Ortopan Baba'nın odasından gelen horultu bir bıçak gibi saplandı yüreğine. Usulca odaya girdi, Minku'sunun hali öylesine içler acısıydı ki, kendini tutamayıp iki eliyle yüzünü örttü.

Minku, sokak kılığıyla babasının yatağına uzanmış, üstü başı kustuğu kırmızı şarapla yıkanmış, yüzü gözü kıpkırmızı, ağzı tiksinç bir biçimde açık, horlayarak uyuyordu. Yeleğinin üst cebinden, üzerinde verenin adı işli, yarısı dışarda dantel bir yosma mendili sarkıyordu. Ve Minka en çok buna üzüldü.

Hemen evden çıktı. Yaşlı hasırcıyı bulurum umuduyla, farkında olmadan Kızıl Japsha'ya yollandı. Ancak öğleye doğru varabildi oraya, ve eski mutluluk yuvasının ıssız tepeci-

ğinden başka bir şey bulamadı. Sereth'e dönüp:

— Minku'yu sana borçluyum, dedi, şimdi sen alıyorsun onu elimden. Canımı da birlikte.

Dönüşte, ayakları hiç eve gitmek istemiyordu; büyük bir şaşırtıyla karşılaştı evde: Minku pılısını pırtısını toplamış, bir köşeye ayırdığı üç beş kuruşu da almış, çekip gitmişti.

Minka kepenkleri indirdi ve yattı.

MILOSTIVUL SATULUI
(KÖYÜN İYİLİK PERİSİ)

Birkaç gündür, insanın iliklerine işleyen pis bir «ahmak ıslatan» yağıyordu Irmakağzı'na. Yağmur değil, çisentiydi bu. Sabah ve akşam saatlarında, soluk aldırmayan bir sis daha da içe işleyici kılıyordu çisentiyi. İnsanıyla hayvanıyla bütün köy öksürüyordu. Sis arasıra öylesine ağırlaşıyordu ki, özellikle Irmakağzı'nın tepesinde kalan demiryoluna çıktığınız zaman işittiğiniz, binlerce göğüsten çıkan ve derin bir kuyudan geliyormuşa benzeyen o öksürüklerden anlıyordunuz köyün nerde olduğunu.

Böyle günlerde en güvenilir yol demiryoluydu, sağa sola saptırmadan götürürdü çünkü.

O ekim ayının bir gecesi, ayağına kaba çizmeler çekmiş, kafasına koyun postundan bir

kalpak geçirmiş, sırtına da bizim ora köylülerinin çoğu gibi, gözlerine dek çıkan bir **kepenek** atmış ufak tefek bir adam da işte bu yolu tutturmuştu. Kulağı gelecek olan trende, körler gibi elindeki bastonla raylara dokuna dokuna, ağır ağır ilerliyordu. İncecik vücudu, sık sık, müthiç bir öksürükle sarsılıyordu. O zaman duruyor, şöyle bir «of!» çekiyor, gözlerinde beliren yaşları siliyor, sağı solu görmesine engel olan süt beyaz pamuk yığını içinde boşu boşuna çevresini yokluyor, sonra yeniden yola koyuluyordu.

Böylece bir demiryolu üst geçidine dek yürüdü, orda küçük bir kıza çarptı.

— Kimin kızısın sen bakayım? dedi küçüğün elinden tutarak.

— Uzun Vasili'yle İleana'nın, diye karşılık verdi küçük kız kısık mı kısık bir sesle, korka korka.

Yabancı bir kibrit çaktı, kırış kırış bir alnın altında, ışıl ışıl yanan iki gözle karşılaştı.

— Minka Abla'nın nasıl olduğunu biliyor musun?

— Her zamanki gibi hasta ve yalnız.

— Kim bakıyor ona?

— Anasıyla babasının yanına uğradığı yok, köy halkı bakıyo. Herkes ona sıcak çorba getiriyo, evinin işini görüyo. Dün sıra bizdeydi.

— Peki. İyi ama, köylünün ona bakacak hali var mı?

— «**Sağdan soldan buluşturup**» bakıyoruz

işte. Şimdi artık köyün en talihsiz insanı o.

Yabancı, kepeneğinin cebinden küçük bir kese çıkarıp kızın eline tutuşturdu.

— Hadi babana götür bunu. İçinde kırk lira, bir de yiyecek **bono**'su var. Babana de ki, hemen bir çuval alsın, yol bakıcısının evine gitsin. Orda, üstü örtülü, kocaman bir araba görecek, başında da bir adam. **Bono**'yu bu adama versin, kâğıttaki yiyecekleri alsın. Hadi iyi akşamlar yavrum! Gene geleceğim ben!

— İyi ama, siz kimsiniz **Amca**?

— Minka Abla gibi talihsiz bir insan.

Gündüz gözüyle bile güç tanınacak Sima'ydı bu gelen. Dörtnala gelişen bir ince hastalık yiyip bitirmiş, hortlağa çevirmişti zavallıyı. İki aydır kesmediği sakalı, vahşi bir orman gibi, gözlerinin altına dek bütün yüzünü bürümüş, bakışları Sima'nınkiler olmaktan çıkıp baykuşunkilere dönmüştü.

Demiryolundan ayrıldı, her adımda tökezleyerek köyün yolunu tuttu. Küçük kıza verdiğine benzer yirmiye yakın kese, içlerindeki madenî paralardan ötürü, kurşun gibi ağırlaştırıyordu kepeneğini. Sima, en yoksullardan başlayarak bütün köye dağıtacaktı bunları.

Köyün bu yakasında, evler, yüzleri otlağa doğru, yol boyunca sıralanmıştı. Ama sis öyle koyu, gece de öyle karanlıktı ki, hiç bir şey gözükmüyordu.

Sima, su birikintilerine bata çıka, kokula-

rıyla yol kıyısındaki çukurlarda yattıklarını insana bildiren hayvan leşlerine basmamaya çalışarak, büyük bir güçlükle, soluk soluğa ilerliyordu. Bir kuyuya rastladı, gelip üzüntüyle başına dikildi. Kuyunun kolu yerde sürünüyordu. Bilezik taşı diye bir şey kalmamıştı. Kuyu değil, insanın da hayvanın da kolayca içine düşebileceği bir çukurdu şimdi. Buna bakmak, köyün halini anlamaya yeterdi.

Bir iki evin kapısını çaldıktan sonra, çok daha iyi anladı köyün yoksulluğunu. Dilenci gibi yanaşıyordu evlere: avluya giriyor, pencere dibine geliyor ,içeriyi gözlüyor, sonra usulca kapıyı çalıyordu. Biri kapıyı açıyor, ama onun saçlı sakallı, kuşku verici suratını görür görmez iki adım geriliyordu. Sima da bundan yararlanıp evin içine bir göz atıyor, ancak bu işi pek fazla uzatmıyor, kapıya çıkanın eline hemen bir ya da birkaç kese sıkıştırıyor, küçük kıza söylediklerini fısıldarcasına bu insancıklara da tekrarlıyor, sonra sislere ve karanlıklara dalıp gidiyordu.

Hangi evin kapısını çaldıysa, aynı ıkış tıkış yaşayış, aynı korkunç yoksulluk. Evdeki beş, on, on iki kişi, ısıtılan, daha doğrusu dumana boğulan tek odada yaşıyordu. Yiyecek olarak da, bir tencere **tercu**, yani sade suya mısırunu çorbası. Pılıpırtıya sarınmış yatan hastalar. Alev alev yanan, kupkuru yüzler: ip gibi boyunlar; kısılmış sesler.

Açlıkla tifüs el ele vermişti.

Gördükleri karşısında ürken Sima, hiç bir

işe yaramayan altınları, yığınla yiyecek, giyecek ve içeceğiyle kendini sorumlu gördü bunca acıdan. Minka'nın, bu dertli ülkenin iktisadî işlerine el atma ve onu insanca yönetme konusundaki çağrısı, Kutsal Kitap'tan alınma bir buyruk gibi çınladı kulaklarında.

Ama artık çok geçti. Ölmek üzereydi. Belki karısı da aynı durumdaydı. Boşa gitmiş iki ömür; yıkılmış tatlı bir yuva; felâketin pençesine bırakılmış koskoca bir bölge. Ve bütün bunlar, kazanmak, daha çok kazanmak isteyen Sima'nın yüzünden.

Derme çatma köy evleri arasına daldı, ceplerindeki bütün keseleri dağıttı, sonra, sendeleye sendeleye, erzak yüklü arabayı çektiği yol bakıcısının evine yollandı. Yolda, yardım ettiği ilk insanlarla karşılaştı. Kadın erkek, atlı yaya, yiyeceklerini almış geri dönüyorlardı.

İncil'den kapma adını sanını saklama arzusuyla bu yoksul insancıklara görünmemeye çalıştı, ama yaşlı bir kadın tanıdı onu. Hemen yere attı çuvalını, eline sarılıp göz yaşlarıyla yıkadı:

— **Milostive**... **Milostive**. (Hızır... Hızır) diye inledi. Kimsin? Adını «bağışla» da, hayır dualar edelim sana!

— Talihsizin biriyim! diye karşılık verdi Sima, ve yaşlı kadının elinden sıyrıldı.

Ertesi gün öğleyin, bir dizi tekatlı araba dağlar gibi yakacak odun getirdi köye. Dağı-

tım, Sima'mn yakın dostlarından birinin denetimi altında yapıldı; adam, felâketzedelerin **Hızır**'ın kim olduğunu öğrenmek için sordukları ateşli soruların hepsini karşılıksız bıraktı.

Ve akşam, Sima, yine aynı sisli ve karanlık havada çıkageldi. Ancak, bu kez bütün evler iyilik perisinin yolunu gözlediği için, Hızır yöntem değiştirdi. Kapıların önünden hızla geçip, kimseciklere görünmeden, içi para ve bono dolu kesecikleri kapı önlerine bırakmakla yetindi.

Önceden tahmin etmiş olmasına rağmen, köylünün heyecanı Sima'nın canını sıktı, çünkü bu seferki yardım birinciden ayrıydı ve birtakım açıklamaları gerektiriyordu. Köyün hemen yakınında bekletilen bir yiyecek arabası yoktu bu kez. Sima, şimdi artık kendi dükkânını açmıştı felâketzedelere. Keselerin yerini alan zarflarda daha az madenî para, buna karşılık yüz liralık bir bankonot, ve ilk seferkinin beş katı bir erzak belgesi vardı.

Sima, bu paranın, daha az kalabalık ailelerce öbürlerine paylaştırılacak toplu bir yardım olduğunu anlatmaya niyetliydi. Ama başaramadı; hattâ, yiyecekler için kente, kendi dükkânına inmeleri gerektiğini de haber veremedi.

Köydeki kaynaşma, tanındığını gösteriyordu. Çok geçmeden, acı bir biçimde anladı bunu. Elindeki son zarfları bahçelerden içeri atarken, adamın biri gelip koluna yapıştı. Kaynatası Aleksi Vadinoy'du bu, öfkeli öfkeli:

— N'apıyorsun orda, deli? diye bağırdı kendisine.

Sima'nın, duyduğu tiksinti ve kızgınlıkla soluğu kesildi.

— Bırak, dokunma bana, sersem! diye karşılık verdi.

Sonra, kalan bütün gücünü toplayıp kaçmaya başladı. Ancak, bendin orda kendisini bekleyen arabasına gidecek yerde, farkında olmadan, tam ters yöne koştu, tarlalardan birine dalıp yolunu şaşırdı. Birden korkunç bir acı saplandı ciğerlerine, iki eliyle göğsüne yapıştı. Az sonra, ağzı, içerden kelen kanın basıncıyla, kendiliğinden açılıverdi.

Zayıf bir sesle:

— Minka! diye inledi.

Ve bir daha kalkmamacasına, yüzükoyun, olduğu yere yıkıldı.

ÇÜRÜME

Karol caddesiyle Zafer sokağının birleştiği köşedeki «SİMA KARANFİL» yazılı iki büyük tabela, otuz metre uzunluğunda, kara bir tülle örtülmüştü.

Herkeste kederden çok şaşkınlık yaratan bir yastı bu. O güzelim **meyhane-lokanta-bakkal dükkânı** üçlüsünün kilit vurulmuş yedi kapısı ardındaysa, çok daha içten bir keder vardı.

Rahmetli, bir aydır ayak basmamıştı mağazalarına. Ve bir yağmadır başlamıştı. Bütün ev halkı bu kaçınılmaz sonucu tahmin ettiği ve kimsenin kimseden korkusu olmadığı için, sessiz bir anlaşmayla, hep birlikte yağma ediyorlardı.

Kapılara mühür vurulduktan sonra, üç

dükkân da, görkemli bir sessizlik içinde dinlenmekteydi.

Lokantada, mutfak, o güzelim bakır kaplarından ayrı düşmüştü. Tek bir tencere kalmamıştı. Acıklı oyunun son günü, hepsi kaldırılıp götürülmüştü. Bir yığın bulaşık tabak, çatal, kaşık, bıçak, çürümeye başlayan et ve sebze kalıntıları arasında yatmaktaydı.

Meyhanede, bardakların, şarap testileriyle içki şişelerinin dağınıklığına rağmen, görünüm biraz daha iyiydi. Burda, Vandal'ların izlerini daha derinde, içki deposunda aramak gerekiyordu: en iyi şaraplar, en nefis **rakı**'lar yokedilmişti. Tam iki aydır, koskoca damacanalar, yalnız **tezgâhtar**'ın bildiği bir yere uçmaktaydı.

Ama en büyük yağma, bakkal dükkânında yapılmıştı.

Bol çeşitli, işlek bir bakkal dükkânı, büyük bir kasap, güzel bir turfanda mağazası ya da iştah açıcı yemeklerle donatılmış bir Doğu lokantası gibi, mideden geçen yaşama arzumuzdan başka bir şey değildir aslında.

Binlerce gözün «**Sima'nın dükkânı**»na yansıttığı bu arzu şimdi bir çöp tenekesine dönmüştü. Kasalar ve çuvallar devrilmiş, içlerindekiler yerlere saçılmıştı. Sucuklar, salamlar, pastırmalar küflenmekteydi. Çekmecelerde incin top oynuyordu. Bir zamanlar konserve kutularının, çukolataların, boy boy şişelerin süslediği raflar dişleri dökülmüş bir ağzı andırı-

yordu. Döşeme zeytin, ceviz, fındık, fıstık ve kuru üzümle kaplıydı.

Güneş, kepenklerin aralıklarından, mavimtrak ışın demetlerini gönderiyordu bu karanlık mezara.

Sima'nın bol keseden dağıttı erzak belgelerinin bu yağmada payı büyük olmuştu tabiî, hele köy halkı bağışçının ölümünü öğrendikten sonra. Köylüler, sıcak gözyaşları döke döke kente koşmuşlardı, geç kalmadan paylarını almak istiyorlardı çünkü.

Ondan sonra, bağışla yağma birbirine karışmıştı. Her türlü denetimden uzak, tam on araba birden yükleniyordu. Hattâ, erzak ambarındaki malların büyük bir bölümü bile, bilinmeyen kişilerce kaldırılıp götürüldü. Öğleyin yargıcın gelip kapılara mühür vurmasıyla durdu bu talan.

O gün de, bir hafta süren yağmurlardan sonra, hava pırıl pırıldı. Ama bu güneş, suların çekilmesinden bu yana açlık ve salgından kırılan insancıklarını gömmekte olan bir Irmakağzı üzerinde parıldamasıydı, hepsinin neşesine payan olmayacaktı.

Erzak getiren arabalarla ölenlerden birini taşıyan cenaze arabası yolda karşılaştılar. Eve giden yolla, mezarlığa giden aynıydı. Ancak, her iki kervan da öbürünün ne taşıdığına pek dikkat etmedi doğrusu. En az üzülenler şöyle bir an için durdular, külâhlarını ellerine alıp haç çıkardılar, o kadar. Öte yandan, bazı yaşlı gözler de, yiyecek ve yakacakla yüklü araba-

lara kıskançlık yüklü, kaçamak birer bakış gönderdiler.

Bu sonu gelmeyen hastalıktan da, sarsılmayan sağlıktan da bıkmıştı herkes. Her iki durumda da savaş ağır mı ağırdı. Hepsi, yeni bir yıkım, bir yangın, su baskını ya da toptan ölüm pahasına da olsa, canla başla istiyordu bu kavganın bitmesini.

Ölümün, çürüyüp kokuşmanın yavaş yavaş iliklerine işlediğini görüyorlardı. Yanlarındaki yörelerindeki her şey can veriyor, çürüyüp kokuşuyordu. Evlerde kokudan durulmuyor, kokuşma ölümden önce başlıyor, cesedin gömülmesinden sonra da devam ediyordu, çünkü yaşayanlar da yarı çürümüş durumdaydı.

Ahır ve kümeslerdeki ölüm oranı da insanlarınkine denkti. Köyün dört bir yanı, bulunamasa bile, evin bütün çevresini kokutan koyun, kuzu, domuz, hindi, tavuk, hattâ köpek ölüleriyle doluydu. Başka yerde boğulup ölen ve sular tarafından taşınıp getirilen büyükbaş hayvan leşleri birikintilerde, yol kıyılarındaki kuçuklarda, çamurlar içinde yatıyor, köyün havasını gün günden zehirliyorlardı.

Yetişmeleri sular tarafından yarı yolda bırakılan bitkiler bile geniş çirkef kuyuları meydana getiriyor, bunlardan, cesetlerden çıkan kadar dayanılmaz kokular yükseliyordu. Irmakağzı'nın yaşlıları, şimdiye dek böyle bir âfet görmediklerini söylüyorlardı.

Arasıra, azıcık temiz hava bulabilmek üzere, kırda bayırda koşan insanlara rastlanıyordu. Açlıktan çok bu pis kokulardan rahatsız oluyor, birinciye çare buluyor, ikinciye karşı hiç bir şey yapamıyorlardı.

Bu iş, ılık geçen sonbahar boyunca sürdü. Güneşli günlerin ardından, kurşun gibi ağır ve kapalı günler yaşadılar. Sonunda, yapacaklarını yapıp giden salgın hastalıkların üstesinden geldi köylüler. Hep birden, köpeklerle kargaların didiklediği leşlerin üzerine çullandılar, hemen toprağa gömdüler.

Aralık başında, don, her şeyi taşa çevirdi.

AYAKLANIŞ

Ertesi yılın mayısıydı; buna, sonradan: «Tohumları **mısır tarlalarında atılmış bebeklerle sardunyaların doğduğu ay**» adını verdiler.

Sardunya, bizim oralarda çok sevilen bir çiçektir. Genç kızlarla kadınlar kulaklarına takarlar onu. Bahçelerde, mayıs ayında sardunya açması pek enderdir.

«Mısır tarlası çocukları»na gelince, su baskınından sonra yaylaya kaçıp yerleştikleri ve sevdalı çiftlerin, ayaydınlık gecelerde, insan boyu mısırlarla kaplı tarlalardan çıkmadığı günlerden kalma oldukları için, ancak mayısta boy gösterebilirlerdi.

Şimdi artık, çocuklar da sardunyalar da güneşe serilmişti. Sardunyalara kimsenin bir şey dediği yoktu. Tam tersine, herkes, hattâ her şeyi yermeye alışmış olanlar bile hoşlanıyordu o tatlı kırmızı renklerinden, güzelim ko-

kularından. Çocuklarla genç anneleri için durum, ne yazık ki aynı değildi!

«Böyle bir şey» olmamalıydı dediler. Doğumlardan çok önce söylediler bunu, doğumlardan sonraysa, alışılmışın dışında bir şey oluyormuşcasına, vaveylaları göğe çıktı.

Ancak hava da öyle güzeldi ki; tarlakuşları, sürülmüş, katran karası tarlalarda cıvıldaşıyor; ta ötelerde, bataklıktaki sazlar yemyeşil bir süngü ormanı halinde göğe doğru uzamıyordu; bunun üzerine, «günah çocukları»nın bu zamansız çiçeklenişini sineye çekmek zorunda kaldılar.

Neyse ki, Rumen töreleri işi kolaylaştırıyordu: bir yandan papaza, öte yandan da «densiz oğlanın» babasına haber salındı; ve yayla günlerinin sevdalı çiftleri, papazın önünde diz çöküp, âyin atkısı altında nikâh kıydırıp kutsandılar.

Böylece, o mayıs, papazlara pek çok iş düştü: evden eve koşup analara babalara huzur, çocuklarına da yaşama hakkı getirdiler.

*
**

Onun da kucağında bir «mısır tarlası bebeği» bulunmasına rağmen, yalnız Minka Abla papaz çağırtma gereğini duymadı. Mitrutsa'nın babası Minku alıp başını gitmiş, bir daha da geri gelemeyecekti çünkü.

Eh, papaz da, Minku da dertlerine yansınlar. Genç ana her şeye rağmen sevinçliydi. Aleksi Baba o kış ölmüştü; Minka, sevgili anacığıyla Zamfir'ini yanına almış, eve, tıpkı Or-

topan'ın Kızıl Japsha'daki tezgâhına benzer bir dokuma tezgâhı yerleştirmiş, daha başka bir sürü köylü gibi, son derece güzel hasırlar ve sepetler örerek günlük ekmeğini çıkarmaktaydı.

Oysa, Sima Karanfil'in dul karısı, biricik mirasçısı olarak çok daha başka türlü yaşayabilirdi. Ama Minka Abla bunu istemedi. Sima'nın bütün malını mülkünü, bir at, bir araba ve bin lira karşılığı kocasının o açgözlü ve kalabalık hısımlarına bıraktı.

Servetin tadını tatmış, bunun insana neye mal olduğunu görmüştü, yavrusuyla birlikte mutluluk içinde yaşayabilmek için bu kadarı yeter de artardı ona.

Saz kesmeye gideceği zaman, atı arabaya koşarken gözleri yaşarıyordu elbet. Ama hemen siliyordu bunları, çünkü tam o sırada sardunyalarla çevrili evinin önünde en az on araba beliriyor, on gencin dipdiri sesi duyuluyordu:

Hadi, Minka Abla! Tez ol! Bugün «kesim» iyi olacağa benzer!

1 — GÜNEY POSTASI: Antoine de Saint-Exupéry

2 — FAKİR ÇALGICI: Franz Grillparzer

3 — ANTİGONE: Kemâl Demirel

4 — MAX SCHELER ve Fr. NİETZSCHE'de Trajik olan: Dr. İoanna Kuçuradi

5 — YAZIŞMALAR: Maksim Gorki - Anton Çehov

6 — ALTINCI KOĞUŞ: Anton Çehov

7 — KANAYAN İSPANYA: Antoine de Saint-Exupéry

8 — İLK YILLARIN EKMEĞİ: Heinrich Böll

9 — FRİDERİKE'YE MEKTUPLAR: Stefan Zweig

10 — KEŞİŞ SOFRONİE: Panait İstrati

11 — PARKTA: Marguerite Duras

12 — SİSTE BİR SES: Jens Peter Jacopsen

13 — SCHOPENHAUER VE İNSAN: Dr. İoanna Kuçuradi

14 — NİETZSCHE ve İNSAN: Dr. İoanna Kuçuradi

15 — FAKELER VE İNSANLAR ÜZERİNE John Steinbeck

16 — SUÇ VE CEZA (oyun) Dostoyevski



PANAİT İSTRATİ
1884 - 1935

Kapak : Toulouse - Lautrec

DURAN OFSET BASIMEVİ 27 71 34 - 22 41 34

5 Lira